

ΓΙΑΝΝΗΣ Μ. ΣΠΕΤΣΙΩΤΗΣ – ΤΖΕΝΗ Δ. ΝΤΕΣΤΑΚΟΥ

**ΕΡΜΙΟΝΙΔΑ 1930 – 1939:
ΕΝΑ ΠΑΝΟΡΑΜΑ ΖΩΗΣ**

ΑΘΗΝΑ 2025

ο Γιάννης Μ. Σπετσιώτης - Τζένη Δ. Ντεστάκου

Ερμιονίδα 1930 - 1939: Ένα πανόραμα ζωής

ο Επικοινωνία: 694 4594 954

e-mail: edestakou@yahoo.gr

ο Εκτύπωση: **Digital Printing Centre**

Πατούσα 3, 106 81 Αθήνα, τηλ. 210 3300430

e-mail: digitalprintingcentre@outlook.com

Αθήνα, 2025

ISBN: 978-618-87087-3-0

Περιεχόμενα

7	Εισαγωγή
9	Οι εκλογικές αναμετρήσεις και οι πρώτοι βουλευτές που εκλέχτηκαν στις τέσσερις πρώτες 10ετίες του 20^{ου} αιώνα (1900 – 1939)
12	Σταμάτης Μήτσας
17	Αλέξανδρος Βερδέλης Κωνσταντίνος Βασιλείου
19	Ιωάννης Μάλλωσης
20	Γεώργιος Παρασκευόπουλος
21	Σταμάτης Μερκούρης
24	Εμμανουήλ Ρέπουλης
31	Γεώργιος Μερκούρης (εκτός Ερμιονίδας)
33	Βασίλειος Δεληγιάννης (εκτός Ερμιονίδας)
39	Πρωτόκολλο παράδοσης και παραλαβής Δήμου Ερμιόνης (1907)
41	Κωνσταντίνος Κυρ. Γκολεμάς
42	Έτος 1909: Ο αρχαιολόγος Αλέξανδρος Φιλαδελφεύς ανασκάπτει την ιστορική γη της Ερμιονίδας (1866 ή 1867 – 1955)
47	Οικονομική ζωή: Οι πρώτες τέσσερις 10ετίες του 20^{ου} αιώνα στην Ερμιονίδα
	Έτος 1905 – 1906
50	Έτος 1915 – 1916
58	Έτος 1923 – 1924
61	Έτη 1930 και 1935
72	Ερμιόνη: Οι κοινωνικές και οικονομικές περιπέτειες των ετών 1917 - 1918

78	Από τους Βαλκανικούς πολέμους (1912-1913) στη Μικρασιατική καταστροφή (1922) - Τεκμήρια της Τοπικής μας Ιστορίας
83	<i>Αθανάσιος Αντ. Μήτσας</i>
85	Η λειτουργία των Δημοτικών Σχολείων Κρανιδίου και Διδύμων στις πρώτες 10ετίες του 20^{ου} αιώνα
	Η λειτουργία των τεσσάρων Δημοτικών Σχολείων Κρανιδίου (1914 -1929)
	<i>1^ο Πλήρες Δημοτικό Σχολείο Αρρένων Κρανιδίου (1914 - 1929)</i>
90	<i>2^ο Κοινό Δημοτικό Σχολείο Αρρένων Κρανιδίου (1919 - 1929)</i>
92	<i>1^ο Τριτάξιο (πλήρες) Δημοτικό Σχολείο Θηλέων Κρανιδίου (1914 - 1929)</i>
95	<i>2^ο Κοινό Δημοτικό Σχολείο Θηλέων Κρανιδίου (1904 - 1929)</i>
99	<i>Παρατηρήσεις</i>
	<i>Γενικές παρατηρήσεις</i>
100	Η λειτουργία του Δημοτικού Σχολείου των Διδύμων (1904 - 1930)
110	<i>Γενικές παρατηρήσεις</i>
112	Η εκπαίδευση στην Ερμιονίδα τη δεύτερη δεκαετία του Μεσοπολέμου (1930 -1939)
	<i>Ερμιόνη</i>
114	<i>Κρανίδι</i>
116	<i>5/τάξιο Αστικό Σχολείο Κρανιδίου – Γενικός Έλεγχος Αποτελεσμάτων</i>
119	<i>Γενικές παρατηρήσεις</i>
123	<i>Αλφαβητάρια και Αναγνωστικά της 10ετίας 1930 – 1939</i>
125	Επίλογος
127	Φωτογραφίες
129	ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ
	<i>Πηγές</i>
	<i>Βιβλία – Άρθρα</i>
133	ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ
	<i>Κατάσταση εγγράφων</i>

Εισαγωγή

Στην προσπάθεια διάσωσης και ανάδειξης πτυχών της Τοπικής Ιστορίας, όπου η γνώση είναι περιορισμένη και χρόνο με τον χρόνο μειώνεται και τείνει να εξαφανισθεί, το παρόν βιβλίο με τίτλο «ΕΡΜΙΟΝΙΔΑ 1900 – 1930: ΕΝΑ ΠΑΝΟΡΑΜΑ ΖΩΗΣ», περιλαμβάνει πλήθος άγνωστων πληροφοριών των τεσσάρων πρώτων δεκαετιών του 20^{ου} αιώνα.

Πρόκειται για τη συνέχεια των τριών προηγούμενων βιβλίων στα οποία παρουσιάσαμε πρόσωπα που έζησαν και γεγονότα που συνέβησαν στην Ερμιονίδα κατά τον 19^ο αιώνα.

Το νέο μας βιβλίο, στο οποίο περιγράφονται πτυχές της θρησκευτικής, εθνικής, πολιτικής, πολιτιστικής, πνευματικής, κοινωνικής, οικονομικής και επαγγελματικής ζωής της Ερμιονίδας, είναι αποτέλεσμα έρευνας πρωτογενών πηγών, εγγράφων, επιστολών και άλλων τεκμηρίων που διασώθηκαν μέχρι τις μέρες μας. Επιπροσθέτως καταγράφονται αυθεντικές πληροφορίες συμπολιτών που έζησαν εκείνους τους χρόνους.

Έτσι, με την επικουρία βιβλίων που κυκλοφορούν και περιλαμβάνονται στη βιβλιογραφία του παρόντος τόμου, επιχειρείται η αποτύπωση όλων σχεδόν των πτυχών της Τοπικής Ιστορίας, ιδιαίτερης σπουδαιότητας για την ενίσχυση της τοπικής συλλογικής μνήμης.

Το βιβλίο αποτελείται από οκτώ κεφάλαια:

Το **πρώτο** περιλαμβάνει τις εκλογικές αναμετρήσεις της περιόδου 1900 - 1939 καθώς και σύντομα βιογραφικά σημειώματα γνωριμίας βουλευτών με καταγωγή από την Ερμιονίδα που εκλέχθηκαν εντός αλλά και εκτός της επαρχίας μας.

Στο **δεύτερο** παρουσιάζεται το αυθεντικό πρωτόκολλο παράδοσης και παραλαβής του Δήμου Ερμιόνης από τους Δημάρχους Κωνσταντίνο Γκολεμά και Άγγελο Παπαβασιλείου, νικητή των δημοτικών εκλογών του έτους 1907. Το ανωτέρω

έγγραφο βρέθηκε στο αρχείο του δεύτερου και είναι γραμμένο με τη γνωστή κόκκινο-μωβ μελάνη, που χρησιμοποιούσαν τότε.

Το **τρίτο** περιέχει το ιστορικό και τα αποτελέσματα των ανασκαφών του 1909, που έγιναν από τον υφηγητή Αρχαιολογίας Αλέξανδρο Φιλαδελφέα στην Ερμιονίδα. Παρουσιάζονται, επίσης, άγνωστα στοιχεία από το πλούσιο έργο του σπουδαίου αρχαιολόγου, ζωγράφου και συγγραφέα.

Το **τέταρτο** κεφάλαιο αποτελεί λεπτομερές πανόραμα της οικονομικής, επαγγελματικής και κοινωνικής ζωής των επιμέρους περιοχών της Ερμιονίδας, με τα ονόματα των «πρωταγωνιστών» της.

Στο **πέμπτο** παρουσιάζονται οι κοινωνικές και οικονομικές περιπέτειες των δύσκολων χρόνων 1917, 1918 στην Ερμιόνη.

Το **έκτο** αναφέρεται στους νικηφόρους Βαλκανικούς Πολέμους (1912, 1913) και στη Μικρασιατική καταστροφή (1922). Τη συμμετοχή των Ερμιονιτών στρατιωτών στους ανωτέρω πολέμους καθώς και βιογραφικά στοιχεία του αξιωματικού Αθανασίου Αντ. Μήτσα, απογόνου της ένδοξης ερμιονίτικης οικογένειας των Μητσαίων.

Το **έβδομο** κεφάλαιο αφορά στην εκπαίδευση και περιλαμβάνει: Τη λειτουργία των τεσσάρων Δημοτικών Σχολείων Κρανιδίου (δύο Αρρένων και δύο Θηλέων) και Διδύμων (Αρρένων) τις τρεις πρώτες δεκαετίες του 20^{ου} αιώνα.

Το **όγδοο** και τελευταίο κεφάλαιο πραγματεύεται την εκπαίδευση στην Ερμιονίδα κατά τη δεύτερη δεκαετία του Μεσοπολέμου (1930 - 1939).

Θέματα εκπαίδευσης της περιόδου (1900 - 1939) έχουμε παρουσιάσει στο δεκάτομο έργο μας «Η ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΣΤΗΝ ΕΡΜΙΟΝΙΔΑ», όπως επίσης και στο περιοδικό «Στην ΕΡΜΙΟΝΗ άλλοτε και τώρα».

Κλείνοντας να υπογραμμίσουμε πως ο διαπρεπής καθηγητής της Γλωσσολογίας στο Πανεπιστήμιο Αθηνών αλλά και σπουδαίος δάσκαλος Γεώργιος Μπαμπινιώτης αποδίδοντας τη μεγάλη σημασία της καταγραφής της Τοπικής Ιστορίας έλεγε: **«Η ιστορία της Ελλάδας δεν θα έχει ολοκληρωθεί, αν δεν γραφεί για όλα τα χωριά της Ελλάδας η Ιστορία τους».**

Οι εκλογικές αναμετρήσεις και οι βουλευτές που εκλέχθηκαν στις τέσσερις πρώτες 10ετίες του 20^{ου} αιώνα (1900 -1939)

Στις τέσσερις πρώτες 10ετίες του 20^{ου} αιώνα (1900 - 1939) διεξήχθησαν στη Χώρα, ανά 10ετία, οι παρακάτω εκλογικές βουλευτικές αναμετρήσεις και εκλέχθηκαν για την Ερμιονίδα οι εξής «δικοί της» βουλευτές:

▪ 1^η 10/ετία (1900 - 1909)

ΙΣΤ' Περίοδος

17 Νοεμβρίου 1902 - 22 Δεκεμβρίου 1904

Σταμάτης Αντ. Μήτσας

ΙΖ' Περίοδος

20 Φεβρουαρίου 1905 - 1 Φεβρουαρίου 1906

Εμμανουήλ Ρέπουλης

ΙΗ' Περίοδος

26 Μαρτίου 1906 - 25 Μαρτίου 1910

Εμμανουήλ Ρέπουλης

▪ 2^η 10/ετία (1910 - 1919)

Α' Διπλή Αναθεωρητική Βουλή

8 Αυγούστου 1910 - 12 Οκτωβρίου 1910

Εμμανουήλ Π. Ρέπουλης

Κωνσταντίνος Βασιλείου

Β' Διπλή Αναθεωρητική Βουλή

28 Νοεμβρίου 1910 - 20 Δεκεμβρίου 1911

Γεώργιος Π. Παρασκευόπουλος

Εμμανουήλ Π. Ρέπουλης

ΙΘ' Περίοδος

11 Μαρτίου 1912 – 18 Απριλίου 1915

Εμμανουήλ Ρέπουλης

Κ' Περίοδος

31 Μαΐου 1915 - 29 Οκτωβρίου 1915

(Πρώτη Σύνοδος της Βουλής)

12 Ιουλίου 1917 – 10 Σεπτεμβρίου 1920

(Δεύτερη Σύνοδος της ίδιας Βουλής που ονομάστηκε «Βουλή των Λαζάρων»)

Εμμανουήλ Ρέπουλης και στις δύο περιόδους

ΚΑ' Περίοδος

6 Δεκεμβρίου 1915 - 30 Ιουνίου 1917

Στη Βουλή αυτή που ήταν αντιβενιζελική και σχηματίστηκε μεταξύ της πρώτης και της δεύτερης περιόδου της προηγούμενης, δεν εκλέχτηκε βουλευτής από την Ερμιονίδα.

▪ **3^η 10/ετία (1920 - 1929)**

Γ' Εθνοσυνέλευση

1 Νοεμβρίου 1920 - 11 Σεπτεμβρίου 1923

Σταμάτης Σπ. Μερκούρης

Δ' Εθνοσυνέλευση

16 Δεκεμβρίου 1923 - 30 Σεπτεμβρίου 1925

Σταμάτης Σπ. Μερκούρης

Εμμανουήλ Ρέπουλης *(Απεβίωσε στις 13/5/1924)*

Α' Περίοδος

7 Νοεμβρίου 1926 - 9 Ιουλίου 1928

Δεν εκλέχτηκε βουλευτής από την Ερμιονίδα.

Β' Περίοδος

19 Αυγούστου 1928 - 18 Αυγούστου 1932

Αλέξανδρος Βερδέλης (ως βουλευτής Αργολιδοκορινθίας)

▪ **4^η 10/ετία (1930 - 1939)**

Γ' Περίοδος

25 Σεπτεμβρίου 1932 - 24 Ιανουαρίου 1933

Αλέξανδρος Βερδέλης (*Η εκλογή του ακυρώθηκε στις 9/12/1932.*)

Ιωάννης Μάλλωσης

Δ' Περίοδος

5 Μαρτίου 1933 - 1 Απριλίου 1935

Ιωάννης Μάλλωσης

Ε' Εθνική Συνέλευση

9 Ιουνίου 1935 - 17 Δεκεμβρίου 1935

Ιωάννης Μάλλωσης

Γ' Αναθεωρητική Βουλή

26 Ιανουαρίου 1936 – 4 Αυγούστου 1936

Στις 4 Αυγούστου ο Βασιλιάς Γεώργιος Β' «συνέναισε» στην επιβολή της δικτατορίας του Ιωάννη Μεταξά.

Οι εκλεγμένοι για τον Νομό Αργολιδοκορινθίας, με καταγωγή από την Ερμιονίδα, ήσαν τα εξής:

1. Σταμάτης Αντ. Μήτσας
2. Αλέξανδρος Βερδέλης
3. Κωνσταντίνος Αντ. Βασιλείου
4. Ιωάννης Μάλλωσης
5. Γεώργιος Π. Παρασκευόπουλος
6. Σταμάτης Σπ. Μερκούρης
7. Εμμανουήλ Π. Ρέπουλης

Εκτός, όμως, από τους ανωτέρω, βουλευτικά καθήκοντα ανέλαβαν και οι Ερμιονίτες:

8. Γεώργιος Σπ. Μερκούρης και
9. Βασίλειος Ιω. Δεληγιάννης, οι οποίοι εκλέχθηκαν στον ενιαίο Νομό Αττικο-Βοιωτίας.
Ακολουθούν τα βιογραφικά σημειώματα των εννέα (9) βουλευτών.

➤ **Σταμάτης Αντ. Μήτσας (1857 - 2 Σεπτεμβρίου 1933)**

Ήταν ο πρωτότοκος γιος του Αντώνη Μήτσα γεννημένος στην Ερμιόνη το 1857. Από μικρός διδάχθηκε την ένδοξη ιστορία της οικογενείας του, γαλουχήθηκε με τις

αρχές της και ανατράφηκε με τις αναλλοίωτες κληρονομικές αρετές της. Τι πιο φυσικό να γίνει άξιος συνεχιστής της θρυλικής πορείας των προγόνων του!

Η δεύτερη Θεσσαλική επανάσταση

Το 1878, σε ηλικία 21 χρόνων τριτοετής εύελπης, με την έναρξη της Θεσσαλικής Επανάστασης, αφήνει τα θρανία της Σχολής, λιποτακτεί και έρχεται να αγωνιστεί στο πλευρό του πατέρα του, που πολεμούσε στη Θεσσαλία. Το ίδιο είχε κάνει και ο δικός του πατέρας (Αντώνης), όταν άφησε τον λόχο του και έσπευσε να βοηθήσει τον πατέρα του, καπετάν Σταμάτη, κατά την πρώτη Θεσσαλική Επανάσταση του 1854. Οι ιστορικοί της εποχής εξυμνούν την ανδρεία και την προσφορά του νεαρού εύελπι σ' εκείνες τις μάχες. Με το τέλος του πολέμου επιστρέφει στην Αθήνα και μετά από πολλές δυσκολίες συνεχίζει τις σπουδές του στη Σχολή έχοντας χάσει δυο χρόνια.

Ο Ελληνοτουρκικός πόλεμος του 1897

Το 1883 αποφοιτά από τη Σχολή Ευελπίδων με τον βαθμό του Ανθυπολοχαγού Π/Β. Τον Φεβρουάριο του 1897 υπήρξε ένταση στις ελληνοτουρκικές σχέσεις εξαιτίας της αποστολής ελληνικού εκστρατευτικού σώματος στην Κρήτη. Η αδιαλλαξία και από τις δύο πλευρές οδήγησε αναπόφευκτα σε πόλεμο μεταξύ Ελλάδας και Οθωμανικής αυτοκρατορίας. Προηγήθηκαν διάφορες εχθροπραξίες και στις 5 Απριλίου η Υψηλή Πύλη ανακοίνωσε στον πρέσβη της Ελλάδας στην Κωνσταντινούπολη τη διακοπή των διπλωματικών σχέσεων μεταξύ των δύο Χωρών και την έναρξη των πολεμικών επιχειρήσεων. Ο Σταμάτης Μήτσας, λοχαγός τότε, συμμετείχε στον φοβερό αλλά άτυχο εκείνον ελληνοτουρκικό πόλεμο, ως διοικητής της 1^{ης} ορειβατικής πυροβολαρχίας του 2^{ου} Συντάγματος Πυροβολικού.¹

Οι Βαλκανικοί πόλεμοι

Όπως είναι γνωστό τα μεσάνυχτα της 17^{ης} Σεπτεμβρίου 1912 κηρύχθηκε γενική επιστράτευση στη Χώρα. Το σύνολο του στρατού ξηράς κατανεμήθηκε σε δυο μεγάλες μονάδες: το στράτευμα της Θεσσαλίας με διοικητή τον αντιστράτηγο διάδοχο Κωνσταντίνο και το στράτευμα της Ηπείρου με διοικητή τον αντιστράτηγο Κωνσταντίνο Σαπουντζάκη. Σύσσωμο το Έθνος έδινε το μεγαλειώδες και βροντερό παρόν στους Βαλκανικούς πολέμους. Ο Σταμάτης Μήτσας, 55 ετών τότε, συμμετείχε ενεργά και στους Βαλκανικούς πολέμους 1912 – 1913, αντισυνταγματάρχης όντας του ελληνικού στρατού. Το όνομά του συνδέθηκε με ένδοξες μάχες και ιδιαίτερα με την κατάληψη και την απελευθέρωση του Μετσόβου.²

Μετά τους Βαλκανικούς πολέμους ο Σταμάτης Μήτσας τοποθετήθηκε φρούραρχος της πόλης των Ιωαννίνων και στις 13 Δεκεμβρίου 1916 αποστρατεύθηκε με τον βαθμό του Υποστράτηγου. Θεωρήθηκε από τους «λογίους» αξιωματικούς, μιλούσε Γαλλικά και τιμήθηκε με τον «Χρυσούν Σταυρόν του Σωτήρος», καθώς και με το

¹Λεπτομερής περιγραφή για τη δράση του Σταμάτη Αντ. Μήτσα στον ελληνοτουρκικό πόλεμο του 1897 περιέχεται στο βιβλίο μας «Συμβολή στη Νεότερη Ιστορία της Ερμιονίδας - 1828 - 1899, Κείμενα Μελέτες», σελ. 111-116.

² Τis περιγραφές των εν λόγω πολεμικών επιχειρήσεων μπορείτε να διαβάσετε στη συνέχεια του βιβλίου καθώς και στη μελέτη μας «Η κατάληψη του Μετσόβου 31 Οκτωβρίου 1912 και ο απελευθερωτής Σταμάτης Μήτσας».

«Μετάλλιον του Ελληνοβουλγαρικού Πολέμου» για την πολυετή και γενναία προσφορά του στην Πατρίδα.³

Ο Μήτσας παραβρέθηκε προσκεκλημένος της Κοινότητας Ερμιόνης στις λαμπρές τελετές που έγιναν στην πόλη για τον εορτασμό της 1^{ης} εκατονταετηρίδας της εθνικής παλιγγενεσίας και τα αποκαλυπτήρια του Ηρώου των πεσόντων, το Σάββατο, 8 Νοεμβρίου 1930. Ήταν εκεί και ο Συνταγματάρχης Γεώργιος Κατσαρός, γιος της αδελφής του Μαργαρίτας, καθώς και οι Βασίλειος Ν. Νικολάου και Δημήτρης Γ. Νικολάου, δισέγγονα του Θρυλικού καπετάν Γιάννη Μήτσα.

Μεταξύ των άλλων το εορταστικό πρόγραμμα περιλάμβανε τα αποκαλυπτήρια της εντοιχισμένης αναμνηστικής πλάκας στο σπίτι όπου γεννήθηκαν και μεγάλωσαν τρεις γενιές Μητσαίων. Έτσι, μετά τα αποκαλυπτήρια του Ηρώου των πεσόντων στο Λιμάνι, οι επίσημοι και πλήθος κόσμου κατευθύνθηκαν στα Μαντράκια, όπου βρισκόταν το σπίτι της ιστορικής οικογένειας και ο περιώνυμος «Κουλάς» της. Εκεί, ο εκπρόσωπος του Ερμιονίτη Δημάρχου Αθηναίων Σπύρου Γεωργ. Μερκούρη, στενού συγγενούς των Μητσαίων (πρώτος εξάδελφος του Σταμάτη), Γεώργιος Π. Παρασκευόπουλος, Γενικός Γραμματέας του Δήμου Αθηναίων, απηύθυνε θερμό χαιρετισμό στον γηραιό Στρατηγό Σταμάτη Αντ. Μήτσα, τον μοναδικό επιζώντα της ηρωικής οικογένειας.⁴

Το τέλος του

Στις 2 Σεπτεμβρίου 1933, ημέρα Σάββατο, ο άνθρωπος που αφήφισε τόσους κινδύνους και έδωσε τόσες μάχες στη ζωή του έκλεισε ήρεμα τα μάτια του σε ηλικία 76 χρόνων στην Αθήνα ανάμεσα στα απαρηγόρητα παιδιά του. Η εξόδιος ακολουθία τελέσθηκε την επόμενη ημέρα στον ιερό ναό της Μητρόπολης Αθηνών χοροστατούντος του Αρχιεπισκόπου Αθηνών Χρυσόστομου. Παραβρέθηκαν ο Υφυπουργός Βασίλειος Σαγιάς, εκπροσωπώντας τον Πρωθυπουργό Παναγή Τσαλδάρη, ο Αντιπρόεδρος της Βουλής Ιωάννης Αθηνογένης, ο Υπουργός των Στρατιωτικών Γεώργιος Κονδύλης, ο Υπουργός των Εσωτερικών Ιωάννης

³ Το συνοπτικό βιογραφικό σημείωμα του Στ. Μήτσα βρίσκεται στα αρχεία της Διεύθυνσης Ιστορίας Στρατού, το υπογράφει η κόρη του Βασιλική (χήρα Γεωργίου Δεληγιάννη) και μας παραχωρήθηκε ευγενικά από τη Δ.Ι.Σ.

⁴ Ο λόγος του Γ. Π. Παρασκευόπουλου είναι δημοσιευμένος στο βιβλίο του «Ακτίνες και Νέφη».

Μουντζουρίδης, ο Δήμαρχος Αθηναίων Σπύρος Γ. Μερκούρης, βουλευτές, γερουσιαστές, ανώτατοι και ανώτεροι αξιωματικοί και πλήθος κόσμου.

Κατά τη νεκρώσιμη ακολουθία επικήδειους λόγους εκφώνησαν ο Υπουργός Γ. Κονδύλης εκ μέρους του Στρατού, ο Αντιπρόεδρος Αθηνογένης εκ μέρους της Βουλής, ο Πρόεδρος του Δημοτικού Συμβουλίου του Δήμου Αθηναίων Παπαγεωργίου και ο βουλευτής Ερμιονίδας Ιωάννης Μάλλωσης εκ μέρους των κατοίκων της Ερμιόνης.

Όλοι οι ομιλητές τόνισαν την προσφορά του νεκρού προς την πατρίδα και εγκωμίασαν την ανδρεία και τη σεμνότητα του χαρακτήρα του. Στη συνέχεια με τιμητική συνοδεία αποσπάσματος του προτύπου Τάγματος Ευζώνων και υπό τους ήχους της Μουσικής της Φρουράς, η σορός οδηγήθηκε στο Α' Νεκροταφείο Αθηνών και ενταφιάστηκε στον οικογενειακό τάφο.

Το όνομα του Σταμάτη Αντ. Μήτσα βρίσκεται γραμμένο στον εκλογικό κατάλογο του Δήμου Ερμιόνης (1906 - 1907) με αύξοντα αριθμό 260, αρ. μητρώου αρρένων 271 και επάγγελμα μαθητής στρατιωτικής σχολής.

Οικογενειακή ζωή

Ο Σταμάτης Μήτσας παντρεύτηκε την Άννα Τομαροπούλου (1865 - 1906) από την Καλαμάτα και απέκτησαν πέντε κορίτσια (Καλλιρρόη, Ελένη, Ερμιόνη, Βασιλική και Μαρία). Για τις θυγατέρες του ένιωθε πολύ περήφανος και τις καμάρωνε, όταν έφιππες πήγαιναν μαζί του βόλτα στο Φάληρο. Από τα πέντε κορίτσια του η Ερμιόνη, που είχε το όνομα της ιδιαίτερης πατρίδας του, πέθανε στις 9 Ιουνίου 1898, σε ηλικία μόλις 8 ετών, από σοβαρά εγκαύματα, ενώ βρισκόταν στο σπίτι της με την οικονόμο της οικογένειας. Η Καλλιρρόη παντρεύτηκε τον Ελευθέριο Λιακάκο, η Ελένη τον Πλάτωνα Παπαζή, η Βασιλική τον Γεώργιο Ιωαν. Δεληγιάννη από την Ερμιόνη και η Μαρία τον Σάββα Σπαρτίδη, που σκοτώθηκε στον Ελληνοτουρκικό πόλεμο, στις 30-12-1940, σε ηλικία 44 χρόνων.⁵

⁵ Ο εγγονός του Σ. Σπαρτίδη, από τον γιο του Άθω, Αλέξανδρος, ήταν ένα από τα θύματα του Πολυτεχνείου, καθώς δολοφονήθηκε εκεί από αδέσποτη σφαίρα.

Πολιτική δράση

Ο Σταμάτης Μήτσας συνεχίζοντας την οικογενειακή παράδοση συμμετείχε και στην πολιτική ζωή της Χώρας. Εκλέχτηκε δυο φορές βουλευτής Ερμιονίδας στις παρακάτω βουλευτικές περιόδους:

α) 3 Μαΐου 1893 - 20 Φεβρουαρίου 1895 και

β) 27 Νοεμβρίου 1902 - 22 Δεκεμβρίου 1904

Από τα επίσημα πρακτικά της Βουλής και την Εφημερίδα των Συζητήσεων καταγράφουμε τα εξής στοιχεία, που αφορούν τη βουλευτική θητεία του Σταμάτη Μήτσα.

- Πρακτικό ορκωμοσίας της ΙΓ' Βουλευτικής περιόδου 1892
- Απόφαση του Στ' Τμήματος της Βουλής για την ένστασή του στις εκλογές του 1899
- Πρακτικό ορκωμοσίας της ΙΣΤ' βουλευτικής περιόδου (1^η Συνεδρίαση της 10^{ης} Δεκεμβρίου 1902)
- Εκλογή στην επιτροπή «επί των Στρατιωτικών» με ψήφους 79 (Συνεδρίαση της 4^{ης} Ιουνίου 1903)

Η προσωπικότητα του Σταμάτη Αντ. Μήτσα

Ασφαλώς ο Σταμάτης Μήτσας δεν είχε το κάλλος, τη σωματική ρώμη και την εκρηκτικότητα του πατέρα του Αντώνη. Ήταν, όμως, εξ ίσου ανδρείος, αγέρωχος, απτόητος αλλά και συνετός πολεμιστής. Η αγάπη του προς την πατρίδα ανιδιοτελής, ενώ η γενναιοψυχία και η πολεμική του αρετή ήταν απαράμιλλες και αναγνωρίζονταν από όλους. Οι κίνδυνοι του πολέμου και οι δύσκολες οικογενειακές περιστάσεις όχι μόνο δεν τον λύγιζαν αλλά χαλύβδωναν την ψυχή του.

Άριστος αξιωματικός και βαθύς γνώστης της πολεμικής τέχνης είχε αποκτήσει την εκτίμηση και την εμπιστοσύνη των ανωτέρων του. Διεξήγαγε με επιτυχία δεκάδες πολεμικές επιχειρήσεις οδηγώντας με ασφάλεια τους υπ' αυτόν αξιωματικούς και οπλίτες, που τον υπεραγαπούσαν, σε νικηφόρες μάχες.

Στοργικός πατέρας, καμάρωνε τις θυγατέρες του και τις δίδασκε με το παράδειγμά του το ήθος, τη σεμνότητα, την ευγένεια και την ευπρέπεια. Χαιρόταν τους

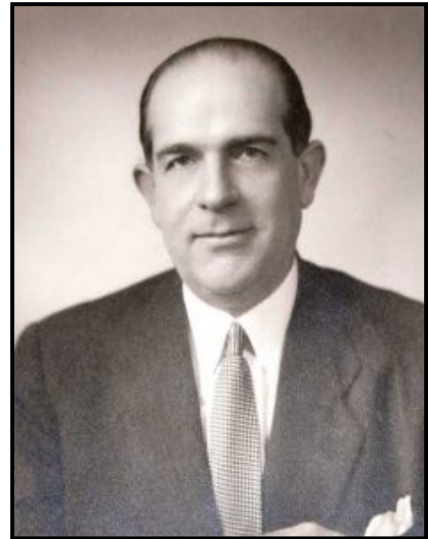
συγγενείς, τους φίλους, τους ανθρώπους που τον περιέβαλαν και έπνιγε μέσα του πικρίες, πάθη και κυρίως την ανθρώπινη αχαριστία.

➤ **Αλέξανδρος Βερδέλης (1898 - Οκτώβριος 1976)**

Ο Αλέξανδρος Βερδέλης ήταν Πολιτικός Μηχανικός και εκλέχθηκε βουλευτής με το Κόμμα των Φιλελευθέρων στη Β' Περίοδο, 19 Αυγούστου 1928 - 18 Αυγούστου 1932, και στην Γ' Περίοδο, 25 Σεπτεμβρίου 1932 - 24 Ιανουαρίου 1933. Η δεύτερη εκλογή του, ωστόσο, ακυρώθηκε στις 9 Δεκεμβρίου 1932.

Διετέλεσε Πρόεδρος του Τεχνικού Επιμελητηρίου Ελλάδος και ήταν ο δημιουργός του επίσημου οργάνου του, του περιοδικού «Τεχνικά Χρονικά».

Ήταν ιδιαίτερα αξιοπρεπές και τίμιο άτομο. Ακόμα και πολιτικοί του αντίπαλοι υποστήριζαν πως η πολιτική δεν του ταίριαζε. Είναι ενδεικτικό ότι κατά τη νεκρώσιμη ακολουθία που εψάλη στον Μητροπολιτικό Ναό Αθηνών, τον νεκρό

αποχαιρέτησε με λόγους συγκινητικούς ο πολιτικός του αντίπαλος στον Νομό Αργολίδας, Ιωάννης Κοντοβράκης.⁶ Ο Αλέξανδρος Βερδέλης αναπαύεται, σύμφωνα με την επιθυμία του, στο κοιμητήριο Κρανιδίου.

➤ **Κωνσταντίνος Αντ. Βασιλείου (1876 – 18 Φεβρουαρίου 1918)**

Ο Κωνσταντίνος Αντ. Βασιλείου γεννήθηκε στην Καλαμάτα το 1876 και ήταν γιος του εφέτη Αντώνη Αναγν. Βασιλείου. Ακολούθησε την επιστημονική διαδρομή του πατέρα του και φοίτησε στη Νομική Σχολή του Πανεπιστημίου Αθηνών.

⁶ Ο αγαπητός φίλος Λευτέρης Γ. Μαρμαρινός δημοσίευσε άρθρο για τον Αλέξανδρο Βερδέλη στην εφημερίδα «Ερμιονίτικη Ηχώ» (αρ. φ. ΙΘ'- Νοέμβριος 1976), όπου οι ενδιαφερόμενοι μπορούν να ανατρέξουν για πληροφορίες σχετικές με την πολιτική του σταδιοδρομία και την προσφορά του στην επαρχία Ερμιονίδας.

Στη συνέχεια μετέβη στη Γερμανία αλλά και τη Γαλλία για περαιτέρω σπουδές στην επιστήμη του Δικαίου. Μετά την επιστροφή του άσκησε το επάγγελμα του δικηγόρου.

Στις 3 Νοεμβρίου 1903 αναγορεύτηκε ομόφωνα υφηγητής της Νομικής Σχολής του Πανεπιστημίου Αθηνών στην έδρα της Πολιτικής Δικονομίας και το 1911 εκλέχθηκε καθηγητής της ίδιας Σχολής. Ήδη, όμως, είχε εκλεγεί και ως βουλευτής Αργολιδοκορινθίας στην πρώτη Αναθεωρητική Βουλή (8 Αυγούστου 1910 - 12 Οκτωβρίου 1910), όπου διακρίθηκε για τις περισπούδαστες και βαθυστόχαστες μελέτες και αγορεύσεις του για το Σύνταγμα.

Τα επόμενα χρόνια η ελληνική πολιτεία τον εξέλεξε μέλος της μικτής επιτροπής για τη διερεύνηση και τον καθορισμό αποζημίωσης των παθόντων και αδικώς ζημιωθέντων, κατά τον Νοέμβριο του 1916 μετά την ψήφιση του Ν.949 της 11^{ης} Οκτωβρίου 1917.

Επίσης στάλθηκε από την Κυβέρνηση ως εκπρόσωπος της Ελλάδος στην τριμελή Διεθνή Επιτροπεία, με σκοπό να βεβαιώσει τις καταστροφές και τις λεηλασίες στην Ανατολική Μακεδονία κατά τους χρόνους του Α' Παγκοσμίου Πολέμου.

Πέθανε στις 18 Φεβρουαρίου του 1918 σε ηλικία 42 χρόνων, χωρίς να προλάβει να ολοκληρώσει το έργο του. Τον επικήδειο εκφώνησε ο καθηγητής της Νομικής Σχολής Μιχαήλ Λειβαδάς, ο οποίος μεταξύ άλλων τόνισε την αγάπη του προς την πατρίδα και την προσήλωση στο καθήκον. Γι' αυτό, παρά τις παραινέσεις των συγγενών, φίλων και συναδέλφων, ποτέ του δεν σκέφθηκε να αφήσει το σοβαρό έργο που ανέλαβε, αν και η υγεία του ήταν επιβαρυνόμενη, λέγοντας: «άπατρις και η πόλις κελεύη πάντα τ' άλλα είναι της πατρίδος δεύτερα».⁷

⁷ Αναλυτικά βιογραφικά στοιχεία του ανωτέρω παρουσιάζονται στα βιβλία των Γεωργίου Π. Παρασκευόπουλου: «Ακτίνες και Νέφη» και Γιάννη Μ. Σπετσιώτη - Τζένης Δ. Ντεστάκου: «Συμβολή στη νεότερη ιστορία της Ερμιονίδας (1828 - 1899)».

➤ **Ιωάννης Μάλλωσης (1890 – 8 Φεβρουαρίου 1949)**

Για τον βουλευτή, πληρεξούσιο (βουλευτή) και γραμματέα της Βουλής Ιωάννη Ηρ. Μάλλωση έχουμε αναφερθεί στον Β' τόμο του βιβλίου μας «Πρόσωπα και γεγονότα της Εθνανάστασης του 1821 στον Κάτω Ναχαγιέ (Ερμιονίδα)». Θα συμπληρώσουμε την αναφορά μας αυτή αρχικά με τη συνοπτική παρουσίαση των εκλογικών του επιτυχιών. Ο Ιωάννης Η. Μάλλωσης εκλέχθηκε στις παρακάτω βουλευτικές περιόδους ακολουθώντας πάντα το Λαϊκό Κόμμα του Παναγή Τσαλδάρη.

Γ' Περίοδος

25 Σεπτεμβρίου 1932 – 24 Ιανουαρίου 1933

Βουλευτής Αργολιδοκορινθίας

Δ' Περίοδος

5 Μαρτίου 1933 - 1 Απριλίου 1935

Βουλευτής Ερμιονίδας

Ε' Εθνική Συνέλευση

9 Ιουνίου 1935 - 17 Δεκεμβρίου 1935

Πληρεξούσιος βουλευτής Αργολιδοκορινθίας

Γ' Αναθεωρητική Βουλή

26 Ιανουαρίου 1936 – 4 Αυγούστου 1936

Δεν εκλέχθηκε.

Τις δραστηριότητες του Ιωάννη Μάλλωση από το 1933 ως το 1940 δημοσίευε με κολακευτικά σχόλια η εφημερίδα «ΕΡΜΙΟΝΙΣ», που ήταν «Όργανον των συμφερόντων της επαρχίας Ερμιονίδος». Η εφημερίδα δημοσίευε πάντα τις ομιλίες του καθώς και τις παρεμβάσεις του στη Βουλή. Μελετώντας την ανωτέρω εφημερίδα διαπιστώνουμε το ενδιαφέρον που επέδειξε ο Ιωάν. Μάλλωσης σε ζωτικά θέματα της επαρχίας, όπως το Νοσοκομείο Κρανιδίου, ζητήματα των κατοίκων των Διδύμων, εκπαιδευτικά θέματα της Ερμιονίδας (διορισμοί εκπαιδευτικών, διδακτηριακά), την αλιεία και τους σπογγαλιείς, την αποκατάσταση ακτημόνων κ.λπ.

Στις εκλογές του Ιανουαρίου 1936, όπως αναφέραμε, ο Ιωάννης Μάλλωσης δεν εκλέχθηκε βουλευτής Αργολιδοκορινθίας. Η μάχη ήταν άνιση, παρά τη μεγάλη προσπάθεια που έκανε η εφημερίδα «ΕΡΜΙΟΝΙΣ», αφού είχε να παλέψει με προσωπικότητες, όπως ο Π. Μουτζουρίδης, ο Γ. Παραβάντης, ο Κ. Παπακωνσταντίνου, ο Α. Ζούζουλας, ο Ν. Δρούγκας αλλά και ο αρχηγός του Λαϊκού Κόμματος Παν. Τσαλδάρης. Έτσι η Ερμιονίδα έμεινε χωρίς βουλευτή.

Ο Ιωάννης Η. Μάλλωσης την περίοδο 1924 - 1928 ήταν διευθυντής του εβδομαδιαίου περιοδικού «Νέα Εποχή», που δημοσίευε θέματα πολιτικά, οικονομικά και επιστημονικά.

Στις 18 Οκτωβρίου 1921 σε έκτακτη έκδοση η εφημερίδα «Νέα Δωρίς» απευθύνει προς τον Ιωάννη Μάλλωση, τότε Διευθυντή των γραφείων της Βουλής, δισέλιδη επιστολή και τον κατηγορεί για την στάση του απέναντι στον βασιλιά Κωνσταντίνο ΙΒ' και τους οπαδούς του. Την επιστολή υπογράφει ο Χρίστος Κρίτσας, Διευθυντής της εφημερίδας «Ρουμελιώτης», με καταγωγή από την οικογένεια του Αθανασίου Διάκου, όπως ο ίδιος αναφέρει.

Προξενεί ιδιαίτερο ενδιαφέρον το παρακάτω απόσπασμα της επιστολής που έχει σχέση και με την τοπική μας πολιτική ιστορία, γι' αυτό και το μεταφέρουμε: «*Ώυ, όμως, Ιωάννη Μάλλωση δια γνωστούς εις πάντας προσωπικούς λόγους με τον τέως προστάτην σου και κατόπιν αμείλικτον διώκτην σου υπουργόν τύραννον του Ελληνικού λαού Ρέπουλην, αφού απώλεσας την εμπιστοσύνην του απεδιώχθης πιξ και λαξ και δια τους ιδίους λόγους εξωρίσθης εκ της ιδίας πατρίδος εις Κορσικήν*». Ο Ιωάννης Μάλλωσης απεβίωσε στις 8 Φεβρουαρίου 1949 σε ηλικία 59 ετών.

➤ **Γεώργιος Π. Παρασκευόπουλος (1865 – ...)**

Η καταγωγή της οικογένειας του Γ. Π. Παρασκευόπουλου ήταν από την Αρκαδία. Όταν ο παππούς του, Παρασκευάς, σφαγιάσθηκε από τους Τούρκους, η σύζυγός του πήρε τα τέσσερα ανήλικα παιδιά της, Πέτρο, Γιάννη, Διαμαντή και Νίκο και ήρθε στο Κρανίδι. Ο πρωτότοκος γιος της, Πέτρος, παντρεύτηκε την Αντωνίτσα Τοπάζη κόρη ναυτικής οικογένειας. Ο Πέτρος και η Αντωνίτσα ήταν οι γονείς του Γεωργ. Π. Παρασκευόπουλου που γεννήθηκε στο Κρανίδι, πιθανότατα το 1865.

Φοίτησε στο Δημοτικό Σχολείο Αρρένων Κρανιδίου και κατόπιν στο Ελληνικό Σχολείο της πόλης απ' όπου αποφοίτησε το 1880 ή το 1881, σύμφωνα με τους πίνακες των

απολυθέντων εκείνων των ετών. Το 1882 ήρθε στον Πειραιά, όπου συνέχισε τις Γυμνασιακές του σπουδές, ενώ παράλληλα, δίπλα στον πρωτοψάλτη του Αγίου Σπυρίδωνος Πειραιά μουσικολογιότατο Ιωάννη Κορωναίο, σπούδασε Βυζαντινή Μουσική, καθώς διακρινόταν για την καλλιφωνία του.

Εκλέχθηκε βουλευτής Αργολιδοκορινθίας στη Β' Διπλή Αναθεωρητική Βουλή (28 Νοεμβρίου 1910 – 20 Δεκεμβρίου 1911). Διακρίθηκε επίσης και ως συγγραφέας, δημοσιεύοντας δύο εξαιρετικά βιβλία για την ιστορία της Ερμιονίδας.

1. «Ακτίνες και Νέφη (Αναμνήσεις μιας 50/ετίας)», Αθήναι 1932
2. «Ταξίδια ανά την Ελλάδα», Εν Αθήναις 1896

Σ' αυτά, μεταξύ των άλλων, ο αναγνώστης μπορεί να πληροφορηθεί όλη τη ζωή του Γεωργ. Π. Παρασκευόπουλου και της οικογένειάς του, όπως ο ίδιος την περιγράφει από τα παιδικά του χρόνια καθώς και τη μετέπειτα δράση του.

Ο Γεωργ. Π. Παρασκευόπουλος φαίνεται πως ήταν ένας ιδιαίτερος άνθρωπος, ανήσυχος, εργατικός, φιλοπρόοδος και πολυμαθής. Είχε ταξιδέψει σ' ολόκληρη την Ελλάδα και τις εντυπώσεις τους δημοσίευε στην «Ακρόπολιν». Αργότερα τις παρουσίασε σ' ένα ξεχωριστό βιβλίο (Ταξίδια ανά την Ελλάδα), το οποίο προλόγισε ο Εμμανουήλ Ρέπουλης. Όταν μετά από δύο χρόνια τελείωσε «η δημοσιογραφική του» περιοδεία στην Ελλάδα, ταξίδεψε και στο εξωτερικό. Τέλος, ο Γεωργ. Π. Παρασκευόπουλος ήταν από τους πρωτεργάτες του εορτασμού της 100/ετηρίδας στο Κρανίδι και την Ερμιόνη.

➤ **Σταμάτης Σπ. Μερκούρης (1895/7 – 7 Ιουλίου 1967)**

Γεννήθηκε στην Αθήνα και ήταν γιος του Ερμιονίτη Σπύρου Γεωργ. Μερκούρη, που διετέλεσε επί σειρά ετών δήμαρχος Αθηναίων και δισέγγονος του καπετάν Σταμάτη Μήτσα, του οποίου έφερε το όνομα. Αποφοίτησε από τη Στρατιωτική Σχολή Ευελπίδων και ονομάστηκε ανθυπίλαρχος (ανθυπολοχαγός ιππικού) ενώ πολέμησε στον Α' Παγκόσμιο Πόλεμο και στη Μικρασιατική Εκστρατεία.

Στη συνέχεια ασχολήθηκε με την πολιτική και η διαδρομή του κρίνεται ως ιδιαίτερα ταραχώδης. Κατά τις διώξεις και εκκαθαρίσεις που έγιναν την περίοδο 1917 – 1918,

όταν ο κρατικός μηχανισμός έθεσε νέο κύμα δικαστικών διώξεων, φυλακίσεων και εκτοπισμών, ο Σταμάτης Μερκούρης μαζί με τον Δ. Γούναρη, τον Ιωάννη Μάλλωση και άλλους εκτοπίστηκαν στην Κορσική.

Στην 41^η/30 Νοεμβρίου 1918 συνεδρίαση της Βουλής ο βουλευτής Π. Αραβαντινός ζήτησε από την Κυβέρνηση να πληροφορήσει τη Βουλή αν αληθεύει ότι οι κρατούμενοι Δ. Γούναρης, Γ. Πεσματζόγλου, Ι. Μεταξάς και Στ. Μερκούρης δραπέτευσαν από τις φυλακές και έκτοτε χάθηκαν «τα ίχνη των». Ο Υπουργός των

Εξωτερικών Μ. Νεγρεπόντης δήλωσε ότι δεν έχει καμιά πληροφορία επ' αυτού.

Ωστόσο στην 45^η/5 Δεκεμβρίου 1918 συνεδρίαση ο ίδιος Υπουργός των Εξωτερικών ανακοινώνει στη Βουλή ότι έλαβε τηλεγράφημα από τον πρέσβη της Ελλάδας στη Γαλλία (Παρίσι) Ρωμανό σχετικά με τη σύλληψη των Δ. Γούναρη, Ι. Μεταξά και Στ. Μερκούρη στη Σαρδηνία, όπου είχαν αποδράσει προ ολίγων ημερών από την Κορσική.

Στην Γ' Εθνοσυνέλευση (1 Νοεμβρίου 1920 – 21 Σεπτεμβρίου 1922), εκλέχθηκε Βουλευτής Αργολιδοκορινθίας, ενώ στην Ε' Εθνοσυνέλευση, 9

Ιουλίου 1935 – 17 Δεκεμβρίου 1935, βουλευτής Αττικοβοιωτίας με το Ε.Ρ.Κ.⁸ Στην Γ' Διπλή Αναθεωρητική Βουλή, 26 Ιανουαρίου 1936 – 4 Αυγούστου 1936, εκλέχτηκε βουλευτής Αθηνών με τη Γ.Λ.Ρ.Ε.⁹ Κατά τη διάρκεια της θητείας του αυτής ο Σταμάτης Μερκούρης εκφώνησε τους επικήδειους λόγους στους Γ. Κονδύλη, Σ. Ταλιαδούρο, Ε. Βενιζέλο και Κ. Δεμερτζή.

Ας παρακολουθήσουμε και ορισμένους άλλους σταθμούς της πολιτικής και στρατιωτικής του διαδρομής. Πήρε μέρος στη συγκρότηση του Λαϊκού Κόμματος ενώ το 1929 προσχώρησε στο Εθνικό Ριζοσπαστικό Κόμμα του Γεωργίου Κονδύλη. Διετέλεσε Γενικός Διευθυντής του Δήμου Αθηναίων κατά την τελευταία περίοδο δημαρχίας του πατέρα του (1929 – 1934), ενώ το 1935 διετέλεσε υφυπουργός «παρά τω πρωθυπουργώ» στην Κυβέρνηση του Γεωργ. Κονδύλη.

⁸ Ε.Ρ.Κ.: Εθνικό Ριζοσπαστικό Κόμμα

⁹ Γ.Λ.Ρ.Ε.: Γενική Λαϊκή Ριζοσπαστική Ένωση

Την περίοδο 1936 – 1939 εκτοπίστηκε από τη δικτατορία του Μεταξά στα Κύθηρα αλλά με την κήρυξη του Β' Παγκοσμίου Πολέμου ανακλήθηκε στην ενεργό υπηρεσία και ανέλαβε τη διεύθυνση του 2^{ου} Επιτελικού Γραφείου του Α' Σώματος Στρατού. Στις 11 Μαρτίου 1941 συναντήθηκε με τον Γερμανό ακόλουθο στην Αθήνα, στην προσπάθειά του να αποφευχθεί η γερμανική επίθεση κατά της Ελλάδας και να δρομολογηθεί μια ελληνογερμανική συνεννόηση. Στις 15 Μαρτίου οι δύο άνδρες συναντήθηκαν εκ νέου. Ο Μερκούρης, αφού τον ενημέρωσε πως ο Βασιλιάς Γεώργιος Β' και ο Πρωθυπουργός Κορυζής ήταν γνώστες της συνάντησής τους, πρότεινε την παύση του πολέμου στην Αλβανία με τη διαφύλαξη της τιμής της Ελλάδας και την αποχώρηση των Άγγλων. Επίσης, του ζήτησε, να κρατήσει η Ελλάδα τα εδάφη της Βόρειας Ηπείρου και να μην πραγματοποιηθεί επίθεση προς στήριξη των Ιταλών. Η στάση, όμως, του Γερμανού Υπουργού των Εξωτερικών ήταν επιφυλακτική, σχεδόν αρνητική.

Τον Ιανουάριο του 1942 ο Στ. Μερκούρης ίδρυσε την αντιστασιακή ομάδα «Ριζοσπαστική Οργάνωση» που κυκλοφορούσε ομώνυμη εφημερίδα και η οποία μετά την απελευθέρωση μετονομάστηκε σε «Ριζοσπαστική Ηχώ».

Ο Σταμάτης Μερκούρης διετέλεσε Υπουργός Δημοσίας Τάξεως (1945 - 1946) και Υπουργός Δημοσίων Έργων (1946). Την ίδια χρονιά μαζί με τον Εμμανουήλ Τσουδερό ίδρυσε το Δημοκρατικό Προοδευτικό Κόμμα και βοήθησε στην προσέγγιση με τον Νικόλαο Πλαστήρα. Το 1950 ορίστηκε αντιπρόσωπος της Ελλάδας στη Συνέλευση του Συμβουλίου της Ευρώπης και την ίδια χρονιά εκλέχθηκε βουλευτής Αθηνών με την Ε.Π.Ε.Κ. του Νικόλαου Πλαστήρα. Το 1957 προσχώρησε στον Ελληνικό Συναγερμό του Αλέξ. Παπάγου ενώ από το 1956 συνεργαζόταν με την Ε.Δ.Α., της οποίας και εκλέχθηκε βουλευτής Α' Αθηνών κατά τα έτη 1958, 1963 και 1964.

Απεβίωσε στο Λονδίνο στις 7 Ιουλίου 1967. Σύμφωνα με δήλωση της κόρης του Μελίνας Μερκούρη, Υπουργού των Κυβερνήσεων του Π.Α.ΣΟ.Κ., έμεινε άταφος σε παρεκκλήσιο του Λονδίνου και ενταφιάστηκε στην Ελλάδα το 1974 μετά την πτώση της Δικτατορίας. Ο Σταμάτης Μερκούρης συνέγραψε την ιστορική μονογραφία «Γεώργιος Κονδύλης 1879 - 1936», σελ. 258, Αθήναι 1954, Εκδ. Μαυρίδης.

➤ **Εμμανουήλ Παντ. Ρεπούλης (1863 – 13 Μαΐου 1924)**

Πρόκειται για τον κορυφαίο πολιτικό της Ερμιονίδας και έναν από τους σπουδαιότερους της Ελλάδας. Γεννήθηκε στο Κρανίδι το 1853. Η μητέρα του ήταν

μία από τις τέσσερις θυγατέρες του Κρανιδιώτη καπετάν Νικολάου Γκ. Λάμπρου αγωνιστή της Επανάστασης του 1821 και μετέπειτα Στρατηγού. Φοίτησε στο Δημοτικό Σχολείο Αρρένων της πόλης από το 1869 ως το 1873, έχοντας ως δασκάλους τους ιερείς Αντώνιο Ιωαν. Στρίγκο και Νικόλαο Σκλια. Το επόμενο σχολικό έτος 1873 - 1874 σε ηλικία 10 ετών παρακολούθησε την Α' τάξη του μονοτάξιου Ελληνικού Σχολείου Κρανιδίου ενώ στις επόμενες δύο τάξεις φοίτησε στο Ελληνικό Σχολείο Ναυπλίου. Το σχολικό έτος 1875 – 1876 είναι

γραμμένος στο Μαθητολόγιο του ανωτέρω Σχολείου στην Γ' τάξη, με α/α 126, ετών 12, ορφανός, διαγωγή καλλίστη και επίδοση λίαν καλώς 5, με άριστα το 6.¹⁰ Συνέχισε τις γυμνασιακές του σπουδές στο Ναύπλιο και στην Αθήνα και μετά την αποφοίτησή του γράφεται στη Νομική Σχολή του Πανεπιστημίου Αθηνών. Στη συνέχεια ασχολήθηκε με τη δημοσιογραφία. Εκλέχθηκε για πρώτη φορά βουλευτής Ερμιονίδας το 1899. Συμμετείχε σε δέκα εκλογικές αναμετρήσεις και ΕΚΛΕΧΘΗΚΕ επτά φορές βουλευτής Ερμιονίδας ή Αργολιδοκορινθίας, όπως δείχνει ο επόμενος πίνακας.

ΙΕ' Περίοδος

7 Φεβρουαρίου 1899 - 19 Σεπτεμβρίου 1902

Βουλευτής Ερμιονίδας

ΙΣΤ' Περίοδος

17 Νοεμβρίου 1902 - 22 Φεβρουαρίου 1904

Δεν εκλέχθηκε.

¹⁰ Στο Ελληνικό Σχολείο Ναυπλίου φοιτούσαν τότε εκατόν εξήντα πέντε (165) άρρενες ενώ το Μαθητολόγιο του Σχολείου, με ημερομηνία 2 Ιουλίου 1876, το υπογράφει ο Σχολάρχης Μιχαήλ Οικονόμου - Παπαδάκης.

ΙΖ' Περίοδος

20 Φεβρουαρίου 1905 - 1 Φεβρουαρίου 1906

Βουλευτής Ερμιονίδας

ΙΗ' Περίοδος

26 Μαρτίου 1906 – 25 Μαρτίου 1910

Βουλευτής Ερμιονίδας

Α' Αναθεωρητική Βουλή

8 Αυγούστου 1910 - 12 Οκτωβρίου 1910

Βουλευτής Αργολιδοκορινθίας

Β' Αναθεωρητική Βουλή

28 Νοεμβρίου 1910 – 20 Δεκεμβρίου 1911

Βουλευτής Αργολιδοκορινθίας

ΙΘ' Περίοδος

11 Μαρτίου 1912 - 18 Απριλίου 1915

Βουλευτής Αργολιδοκορινθίας

Κ' Περίοδος

31 Μαΐου 1915 - 29 Οκτωβρίου 1915 και

12 Ιουλίου 1917 – 10 Σεπτεμβρίου 1920

Βουλευτής Αργολιδοκορινθίας

ΚΑ' Περίοδος

6 Δεκεμβρίου 1915 – 30 Ιουνίου 1917

Δεν εκλέχθηκε.

Γ' Εθνοσυνέλευση

1 Νοεμβρίου 1920 – 21 Σεπτεμβρίου 1922

Δεν εκλέχθηκε.

Δ' Εθνοσυνέλευση

16 Δεκεμβρίου 1923 – 30 Σεπτεμβρίου 1925

Βουλευτής Αργολιδοκορινθίας

Στη διάρκεια της τελευταίας περιόδου λόγω καρδιολογικών προβλημάτων είχε αποσυρθεί στην ιδιαίτερη πατρίδα του, το Κρανίδι, όπου, στις 13 Μαΐου 1924, άφησε την τελευταία του πνοή. Αυτό ήταν το τέλος ενός λαμπρού και έντιμου πολιτικού που κόσμησε τα έδρανα και το βήμα της ελληνικής βουλής και δόξασε την Ερμιονίδα.

Στην πολιτική του διαδρομή ο Ρέπουλης από το 1910 μέχρι το 1915 διετέλεσε Υπουργός Εσωτερικών. Στις αρχές του 1915 φαίνεται να είναι Υπουργός Δικαιοσύνης, γιατί παραλαμβάνει την αίτηση του Αλέξανδρου Δελμούζου, κατοίκου Αθηνών και του Δημητρίου Σαράτση, κατοίκου Βόλου, που αποστέλλεται και στον Πρωθυπουργό Ελευθέριο Βενιζέλο. Η αίτηση αυτή με ημερομηνία 4 Ιανουαρίου 1915 αφορά τις διώξεις όλων όσων θεωρούνται ότι υπονομεύουν τη γλώσσα, τη θρησκεία και τη φυλή με αφορμή την κοινωνική αναταραχή που δημιουργήθηκε εξ αιτίας του γλωσσικού ζητήματος.

Το 1915 αναλαμβάνει το Υπουργείο Οικονομικών και τον Ιούνιο του 1917 μέχρι τον Νοέμβριο του 1921 επιστρέφει στη θέση του Υπουργού Εσωτερικών. Επίσης από τον Οκτώβριο του 1917 μέχρι τον Νοέμβριο του 1920 διετέλεσε και Αντιπρόεδρος της Κυβέρνησης αντικαθιστώντας τον Πρωθυπουργό Ελ. Βενιζέλο κατά τη διάρκεια των συχνών απουσιών του στο εξωτερικό για διάφορους λόγους. Ήταν ο πρώτος Έλληνας πολιτικός που κατέλαβε θέση Αντιπρόεδρου στην Κυβέρνηση και γι' αυτό τον ονόμασαν και «Υποβενιζέλο».

Ο Γεώργιος Π. Παρασκευόπουλος στο βιβλίο του «Ακτίνες και Νέφη», το οποίο προλογίζει ο Εμμανουήλ Ρέπουλης, περιλαμβάνει εκτενή μονογραφία του σπουδαίου πολιτικού και λεπτομερές τελετουργικό της κηδείας του που έγινε στο Κρανίδι. Επίσης, έχει συμπεριλάβει και ορισμένους επικήδειους που εκφώνησε ο Εμμανουήλ Ρέπουλης σε προσωπικότητες από την επαρχία Ερμιονίδας, όπως ο Γεώργιος Μίλησης και ο Αντώνης Μήτσας.

Εξίσου σπουδαία και η μονογραφία του Εμμ. Ρέπουλη γραμμένη από τον εξαίρετο Κρανιδιώτη φιλόλογο Ιωάννη Λουκά, έκδοση της Μητρόπολης Σισανίου. Στην εφημερίδα «ΕΡΜΙΟΝΙΚΗ ΗΧΩ», φυλ.40 και 41, Μάιος και Ιούνιος 1979, είναι αναδημοσιευμένο το κείμενο του αείμνηστου Ιωάννη Λουκά για τον Εμμ. Ρέπουλη, που είχε δημοσιευτεί στην εφημερίδα «ΤΟ ΒΗΜΑ», στις 29 Απριλίου 1964 για τα σαράντα χρόνια από τον θάνατο του μεγάλου πολιτικού.

Ο Δήμαρχος Ερμιονίδας Δημήτρης Καμιζής, θαυμαστής του μεγάλου πολιτικού, ως Δήμαρχος Κρανιδίου προχώρησε στην έκδοση ενός πολύ σημαντικού βιβλίου για την τοπική και όχι μόνο ιστορία με επιστολές, άρθρα και ομιλίες του Εμμ. Ρέπουλη με τίτλο τα «ΚΕΙΜΕΝΑ», γραμμένα στη Γαλλία, όπου έζησε αυτοεξόριστος και αφορούν την περίοδο από τον Νοέμβριο του 1920 έως τον Οκτώβριο 1922. Στις έντυπες εκδόσεις του Ρέπουλη αναφέρουμε τα βιβλία του:

1. «Περί Μεταναστεύσεως», Μελέτη μετά σχεδίου Νόμου, Αθήναι 1912
2. «Πανηγυρικός Λόγος επί τη εθνική εορτή της 25^{ης} Μαρτίου 1918», Σύλλογος Δωδεκανησίων
3. «Περί της εν Αθήναις Τυραννίας και του Αγώνος της Εθνικής Αμύνης», 1916. Πρόκειται για την ομιλία της 14^{ης} Δεκεμβρίου 1916 στη Θεσσαλονίκη, όταν ο Βενιζέλος είχε ήδη σχηματίσει εκεί από τον Οκτώβριο προσωρινή Κυβέρνηση. Με το τέλος της ομιλίας ο Ελ. Βενιζέλος βαθιά συγκινημένος αγκάλιασε τον Εμμ. Ρέπουλη και γεμάτος ενθουσιασμό του είπε: *«Η διάλεξίς σας Κύριε Ρέπουλη είναι δια την νεωτέραν ελληνικήν φιλολογίαν, ό,τι ο Επιτάφιος του Περικλέους δια την Αρχαίαν».*
4. «Επιμνημόσυнос Λόγος εις Κωνσταντίνον Παλαιολόγον». Εκφωνήθηκε στις 29 Μαΐου 1916 στον Ναό του Αγίου Κωνσταντίνου Ομονοίας.
5. Επίσης κυκλοφόρησε σε ιδιαίτερο βιβλίο η ιστορική συνεδρίαση της Βουλής της 25^{ης} Αυγούστου 1920, στην οποία εμφανίστηκε, μετά τη δολοφονική απόπειρα στο Παρίσι, ο Πρωθυπουργός Ελευθέριος Βενιζέλος. Το βιβλίο περιλαμβάνει τις ομιλίες του Προέδρου της Βουλής Θεμιστοκλή Σοφούλη, του Πρωθυπουργού Ελευθερίου Βενιζέλου και του Αντιπροέδρου της Κυβέρνησης Εμμανουήλ Ρέπουλη. Παρουσιάζουν, ωστόσο, ιδιαίτερο ενδιαφέρον όλοι οι λόγοι, οι τοποθετήσεις και οι ανακοινώσεις του Εμμ. Ρέπουλη στη Βουλή. Σταχυολογήσαμε ορισμένες από τις απόψεις του:
 - *«Ο Βασιλεύς Κωνσταντίνος όταν ευρίσκετο μετά του Πρωθυπουργού Ελ. Βενιζέλου επείθετο εις τους λόγους του αλλά κατόπιν μετεπείθετο υπό άλλων».*
«Είπεν εις αυτόν ο Βασιλεύς Κωνσταντίνος ότι προτιμά να αυτοκτονήσῃ παρά να εξέλθῃ εις το πλευρόν της Αντάντ και ιδιαιτέρως της Ρωσίας, εις δε τον Υπουργόν Διομήδην είπεν ότι το Σύνταγμα το εθεώρη μηδέν».
 - *«Δεν επήλθεν η στιγμή της αποστρατεύσεως και της άρσεως του στρατιωτικού νόμου, αλλ' αίρεται από αύριον η λογοκρισία εκτός της ταχυδρομικής και τηλεγραφικής».*

«Οι Κυβερνήσεις κυβερνούν και αι Βουλαί ελέγχουν».

«Ο Κυβερνήτης, όταν πρόκειται να εξασκήση την φιλανθρωπίαν διαχειριζόμενος αρχήν, έχει υποχρέωσιν να υποτάσση τα προσωπικά συναισθήματα εις την πρόνοιαν της Κυβερνήσεως».

«Εξαίρει τους αγώνας και τας θυσίας του Αρμενικού Έθνους δια την απόκτησιν της ελευθερίας του».

- «Η Επανάστασις των Φιλελευθέρων ήτο άμυνα κατά του φαύλου καθεστώτος και κατέλυσε τον απολυταρχισμόν ίνα επαναφέρη το νόμιμον καθεστώς. Εζήτει θυσίας ουδέν άλλο επαγγελλόμενη ειμή την αποκατάστασιν του ελευθέρου πολιτεύματος».
- «Δεν επιτρέπεται το Κόμμα των Φιλελευθέρων να καλυφθή υπό την εξωτερικήν του νίκην εις τον έλεγχον της εσωτερικής του πολιτικής. Ο κοινοβουλευτικός έλεγχος είναι αναγκαίος...».

Επίσης ο Ρέπουλης μίλησε και για τον τρόπο που πληροφορήθηκε την απόπειρα δολοφονίας κατά του Ελ. Βενιζέλου στη Γαλλία και τις ενέργειες που έκανε για να προλάβει τα έκτροπα, τα συλλαλητήρια και τις διαμαρτυρίες κατά της απόπειρας και πώς επέτυχε την τήρηση της τάξεως και την εφαρμογή του Νόμου. Ήταν τότε ο Ρέπουλης «Πρωθυπουργός» της Ελλάδας αντικαθιστώντας τον Ελευθέριο Βενιζέλο. Στις 13 Μαΐου 1924 ο Εμμ. Ρέπουλης έχασε τη μάχη με τη ζωή. Την επόμενη ημέρα πάνδημη η κηδεία του, όπως περιγράφεται στις εφημερίδες της εποχής, έγινε στο Κρανίδι. Η ιδιαίτερη πατρίδα του πενθούσε τον μεγάλο πολιτικό άνδρα.

Στη ΛΘ' (39^η) συνεδρίαση στις 19 Μαΐου 1924, πέντε ημέρες μετά τον θάνατό του, η Βουλή, επί Προεδρίας Κωνσταντίνου Ρακτιβάν, τίμησε, καθώς όφειλε, τον εκλιπόντα. Και ήσαν όλοι εκεί! Μίλησε ο Πρωθυπουργός Α. Παπαναστασίου και οι Γ. Καφαντάρης, Θ. Σοφούλης και Α. Μιχαλόπουλος, οι οποίοι έπλεξαν το εγκώμιο της προσωπικότητας του Εμμ. Ρεπούλη, «ο οποίος απέθανεν πτωχός αλλά εκληροδότησεν εις του υπολειπομένους περιουσίαν ανεκτίμητον».

Διακεκριμένη προσωπικότητα της πολιτικής ζωής και της δημοσιογραφίας ήταν ο Εμμανουήλ Ρέπουλης. Ξεκίνησε από το Κρανίδι, ορφανός από πατέρα, με χίλιες δυο στερήσεις έχοντας, όμως, τα μοναδικά όπλα που οδηγούν στην επιτυχία: υπευθυνότητα, πειθαρχία, στόχους, αγώνα και όραμα. Έτσι κατάφερε να κατακτήσει τις υψηλότερες κορυφές της δημοσιογραφίας και της πολιτικής.

Σαγηνευτικός ως ρήτορας και δεινός αρματοηλάτης της γραφίδας. Οι ομιλίες του κορυφαίες, τα κείμενά του ασύλληπτης ομορφιάς. Τα Ελληνικά του, προφορικά και

γραπτά, θεϊκά, μεγαλειώδη. Σεμνός και προσηνής, προσεχτικός και άγρυπνος, κοινωνικός αλλά όχι κοσμικός, συνετός, εργατικός και αφιλόργυρος, θαρραλέος πατριώτης με ιδανικά και υψηλή επίγνωση και συνείδηση της αποστολής του.

Όλα αυτά τα σπάνια προτερήματα συγκεντρωμένα στην προσωπικότητα ενός ανθρώπου έκαναν τον Βλάση Γαβριηλίδη και τον Ελευθέριο Βενιζέλο να τον ορίζουν αντικαταστάτη τους και να τον επιφορτίζουν με ευθύνες. Ο ίδιος τελευταία είχε εξομολογηθεί στους φίλους του:

«Η μοίρα μου ήτο να δουλέψω δύο κυρίους αυταρχικούς, οι οποίοι όλο εταξίδευαν και με άφηναν αντικαταστάτη των: Τον Βλάση Γαβριηλίδη και τον Βενιζέλο, και οι οποίοι μου εξητούσαν δι' όλα ευθύνες. Ως δημοσιογράφος είχα τον Γαβριηλίδη ταξιδεύοντα διαρκώς και διά τηλεγραφημάτων του ζητούντα δι' όλα παρ' εμού ευθύνες διά το τάδε και τάδε ζήτημα. Και ο Βενιζέλος από μένα εξητούσεν ευθύνες...». Ήταν και αυτός ένας από τους λόγους που κλονίστηκε η υγεία του και λύγισε η καρδιά του...

Ωστόσο επιτυχημένος ήταν και ο χιουμοριστικός τρόπος που σχολίαζε ορισμένα γεγονότα, όταν ήταν (ο Εμμ. Ρέπουλης) αρχισυντάκτης της «Ακροπόλεως». Παράδειγμα οι ...«οικονομικές στενοχώριες» των συντακτών του, ιδιαίτερα όταν ο εκδότης της εφημερίδας Γαβριηλίδης απουσίαζε στο εξωτερικό.

Κάποτε, λοιπόν, είχε συμβεί μια συνταρακτική ληστεία στην Αιτωλοακαρνανία και όλες οι εφημερίδες των Αθηνών είχαν στείλει τους συντάκτες τους να καλύψουν το γεγονός. Η «Ακρόπολις» είχε στείλει τον δημοσιογράφο Σπανδωνή. Ο Σπανδωνής, όμως, σπάταλος καθώς ήταν, ξόδεψε πολύ γρήγορα την αμοιβή που είχε λάβει για την αποστολή του και έμεινε ...άφραγκος. Άρχισε τότε με απελπιστικά τηλεγραφήματα να ζητάει επιπλέον χρήματα από τα συμφωνηθέντα. Ανταπόκριση, ωστόσο, δεν έβρισκε. Πλήρως απογοητευμένος απευθύνθηκε στον Ρέπουλη αλλά και πάλι απάντηση δεν πήρε. Έτσι έστειλε και το τελευταίο τηλεγράφημα στον Ρέπουλη γράφοντας:

Ρέπουλην, Αρχισυντάκτην Ακροπόλεως, Αθήναι

«Αγωνιώ. Εμβάσατε ή διατάξατε τι πράξω!»

Σπανδωνής

Και ο Ρέπουλης απάντησε:

Προς Σπανδωνήν, Αγρίνιον

«Παραδοθείτε εις ληστές!»

Ρέπουλης

Ο αγαπητός φίλος, δικηγόρος, Δημήτριος Αντωνόπουλος θυμόταν και κάποιο ποίημα για τον Ρέπουλη. Το είχε γράψει ο μετέπειτα καθηγητής Βυζαντινής Φιλολογίας του Πανεπιστημίου Αθηνών Γεώργιος Κομίνης, όταν υπηρετούσε ως φιλόλογος στο Γυμνάσιο Κρανιδίου.

Αθάνατε νεκρέ,	Τη γνώση σου να πάρουνε
Στον τάφο σου να βγει ένα κυπαρίσσι	και στη Βουλή να πάνε,
να 'ρθουνε όλα τα πουλιά	να πουν πως είν' του Ρέπουλη
απ' Ανατολή και Δύση.	να μη σε λησμονάνε.

Το όνομα του Ρέπουλη αναφέρεται και στο λαϊκό δίστιχο που έχει σχέση με την εκτέλεση του επιλοχία Γιάννη Κωτσοβού από το Ηλιόκαστρο, που υπηρετούσε στο 6^ο Σύνταγμα Πεζικού στην Κόρινθο.¹¹

Στ' Ανάπλι, στο Πολύγωνο, στήσαν την καρμανιόλα.

Κρεμάσανε τον Κωτσοβό, του Ρέπουλη το κόμμα.

Το 1917 η ιστορική οδός Σωτήρος Διός μετονομάστηκε σε οδό Εμμανουήλ Ρέπουλη προς τιμή του Υπουργού των Εσωτερικών της Κυβέρνησης Βενιζέλου. Ήταν εκείνος

που προλόγισε την πρώτη ομιλία του Βενιζέλου στον Πειραιά, που δόθηκε από το μπαλκόνι του παλαιού Δημαρχείου. Σ' εκείνη την ομιλία ο Ρέπουλης, γνωρίζοντας το μεγάλο χρέος που είχε ο Δήμος προς το Δημόσιο, ανακοίνωσε την απαλλαγή των τριών τετάρτων του

χρέους έχοντας στο πλευρό του τον Δήμαρχο Αναστάσιο Παναγιωτόπουλο. Το χρέος αυτό αντιστοιχούσε στο ποσό των 2.000.000 δρχ. (δύο εκατομμυρίων

¹¹ Λέγεται πως βρέθηκε σημείωμα, όπου ο Γιάννης Κωτσοβός παρακινούσε τρεις συμπολίτες του στρατιώτες σε λιποταξία. Η δίκη του Κωτσοβού έγινε στο Ναύπλιο στις 28 Ιουνίου 1918.

δραχμών) και ήταν ένα υπέρογκο ποσό για τα δεδομένα της εποχής. Αργότερα ο Δήμαρχος Παύλος Ντεντιδάκης επανέφερε την αρχική ονομασία της οδού σε Σωτήρος Διός.

Σήμερα, απ' ό,τι γνωρίζουμε, μόνο ένας δρόμος στο Κερατσίνι έχει το όνομα του Εμμ. Ρέπουλη. Το γεγονός είναι ιδιαίτερα θλιβερό, καθώς το όνομα ενός πολιτικού τέτοιου διαμετρήματος δεν έχει βρει την αναγνώριση και τη θέση που του αξίζει. Λίγο ο φανατικός κομματισμός λίγο η δική μας άγνοια και αδιαφορία για την τοπική μας ιστορία, ευθύνονται γι' αυτή την κατάσταση.

Τέλος, η προτομή του Εμμανουήλ Ρέπουλη βρίσκεται στην ομώνυμη πλατεία στο Κρανίδι. Φαίνεται να τοποθετήθηκε εκεί το έτος 1935 επί δημαρχίας Μιχαήλ Χάσπαρη. Η προτομή είναι έργο του γλύπτη Κώστα Δημητριάδη και για χρόνια βρισκόταν «αποθηκευμένη και φυλασσόταν μέχρι να τοποθετηθεί σε ξύλινο εμπορευματοκιβώτιο στην κατοικία του Παναγιώτη Λεμπέση».¹²

➤ **Γεώργιος Σπ. Μερκούρης (1886 – 1943/4)**

Ήταν ο πρωτότοκος γιος του Δημάρχου Αθηναίων Σπύρου Γεωργ. Μερκούρη και της Αμαλίας Ιωαν. Κάσκα γεννημένος στην Αθήνα το 1886. Σπούδασε νομικά στο Πανεπιστήμιο Αθηνών και στη Γαλλία, όπου έλαβε διδακτορικό δίπλωμα. Εκλέχθηκε βουλευτής Αττικο-Βοιωτίας, Αθηνών και Αττικής συνολικά τέσσερις φορές.

ΚΑ' Περίοδος (Κ.Ε. Δημ. Βούλγαρης)
6 Δεκεμβρίου 1915 - 30 Ιουνίου 1917

Γ' Εθνοσυνέλευση
1 Νοεμβρίου 1920 - 21 Σεπτεμβρίου 1922

Α' Περίοδος (Λαϊκό Κόμμα)
7 Νοεμβρίου 1926 - 9 Ιουλίου 1928

¹² Τις πληροφορίες αυτές αντλήσαμε από το άρθρο του αγαπητού φίλου Δημήτρη Καμιζή, γιατρού, τ. δημάρχου Κρανιδίου και πρώτου δημάρχου Ερμιονίδας. Το άρθρο είναι αναρτημένο στην ιστοσελίδα του και περιέχει πολλές και ενδιαφέρουσες πληροφορίες.

Γ' Περίοδος (Λαϊκό Κόμμα)

25 Σεπτεμβρίου 1932 - 24 Ιανουαρίου 1933

Διετέλεσε Γραμματέας της Βουλής (1916), Υπουργός Επισιτισμού (1922), Υπουργός Εθνικής Οικονομίας (1926 - 1927) και Διοικητής της Εθνικής Τράπεζας (1943 μέχρι τον θάνατό του).

Στις 20 Ιουνίου 1920 με εντολή του Ελ. Βενιζέλου στάλθηκε πολιτικός εξόριστος στην Κορσική ως επικίνδυνος «*δια την δημοσίαν ασφάλειαν*». Στις 6 Φεβρουαρίου 1929 ο Edmund Daniels από το Λονδίνο απέστειλε επιστολή στον Γεώργιο Μερκούρη, ο οποίος είχε επανέλθει από την εξορία, σχετικά με τη χορήγηση δανείου, που σκοπό θα είχε την αποπληρωμή του προσφυγικού δανείου. Τον ενημέρωνε πως προτίθενται να βγάλουν στην αγορά του Λονδίνου 20/ετές δάνειο της Ελληνικής Κυβέρνησης, για τον σκοπό αυτό.

Στις 28 Φεβρουαρίου 1929 ο Γεώργ. Σπ. Μερκούρης στέλνει επιστολή στον Ελευθ. Βενιζέλο, στην οποία δηλώνει ότι είναι εξουσιοδοτημένος, εκ μέρους της Corporation and General Securities, να «αναλάβει συζητήσεις» με την Ελληνική Κυβέρνηση για τη σύναψη του δανείου.

Στις 14 Μαΐου 1929 ο Γεώργ. Σπ. Μερκούρης λαμβάνει επιστολή από τον ιδιαίτερο Γραμματέα του Ελ. Βενιζέλου, που του ανακοινώνει ότι η Ελληνική Κυβέρνηση δέχεται να συζητήσει την πρόταση της αγγλικής εταιρείας για τη σύναψη δανείου.

Επίσης, ενδιαφέρον παρουσιάζει και η επιστολή του Διοικητή της Τράπεζας της Ελλάδας Εμμ. Τσουδερού προς τον Ελ. Βενιζέλο, στις 15 Οκτωβρίου 1932, σχετικά με την επαφή που είχε με τον Γεώργ. Σπ. Μερκούρη. Ο Τσουδερός αναφέρει στον Ελ. Βενιζέλο ότι δέχτηκε επίσκεψη από τον Γεώργ. Σπ. Μερκούρη, ως απεσταλμένο του Παναγή Τσαλδάρη, προκειμένου να ανιχνεύσει τη διάθεση του Ελ. Βενιζέλου για συνεννόηση κυβερνητική με την παροχή ψήφου ανοχής σε Κυβέρνηση του Λαϊκού Κόμματος και με την παραχώρηση δυο Στρατιωτικών Υπουργείων στον Γεώρ. Κατεχάκη και σε έτερον της επιλογής του Ελ. Βενιζέλου. Ενημερώνει, επίσης, ότι ο Αλεξ. Παπαναστασίου (αρχηγός του Αγροτικού - Εργατικού Κόμματος) δεν θα συμπράξει σε κυβέρνηση Καφαντάρη Γ. (αρχηγός Προοδευτικού Κόμματος). Τέλος, σ' ένα δελτίο πληροφοριών του 1934, αναφέρεται «*πληροφορία πολλαπλώς επιβεβαιωθείσα*» ότι επίκειται δικτατορία υπό τους Γεωργ. Μερκούρη, Ιωάν. Μεταξά και Γεωργ. Κονδύλη.

Ο Γεώργ. Σπ. Μερκούρης δημιούργησε το «Εθνικοσοσιαλιστικό Κόμμα της Ελλάδος» και προσπάθησε να εκφράσει εθνικοσοσιαλιστικές θέσεις, ενώ το 1934 προχώρησε στην έκδοση της κομματικής εφημερίδας «Εθνική Σημαία». Συνέγραψε τα βιβλία «Τρεις διαφωτιστικά ομιλία» και «Ο Βασιλεύς ευθύνεται για του τουφεκισμούς», στο οποίο γίνεται αναδρομή στο παρελθόν και είναι έκδοση «Εθνικής Σημαίας».

Έζησε μια πολυτάραχη πολιτική ζωή κινούμενη πολλές φορές σε ακραίες καταστάσεις και αποδεχόμενος ενίοτε «εκ διαμέτρου» αντίθετες θεωρίες, επιζητώντας να βρίσκεται πάντα εντός των πολιτικών εξελίξεων και να διεκδικεί υψηλά αξιώματα.

➤ **Βασίλειος Ιωάν. Δεληγιάννης (1887 – 3 Ιουλίου 1945)**

Ο Βασίλειος Δεληγιάννης γεννήθηκε στην Ερμιόνη στις 4 Αυγούστου του 1887. Ήταν το τέταρτο παιδί (έξι αγόρια και τρία κορίτσια) του συμβολαιογράφου Ιωάννη Δεληγιάννη και της Παγώνας, το γένος Καραγιάννη.¹³

Φοίτησε στο Δημοτικό Σχολείο Αρρένων Ερμιόνης, (Καποδιστριακό), έχοντας ως δημοδιδάσκαλο τον Ιωάννη Παπαγεωργίου, ευνοούμενο του Κρανιδιώτη πρώην Υπουργού Παιδείας Γεωργίου Μίληση. Το σχολικό έτος 1895 – 1896, έχοντας ως ελληνοδιδάσκαλο τον Παναγιώτη Οικονόμου, γράφτηκε στο 1/τάξιο Ελληνικό Σχολείο Ερμιόνης από το οποίο αποφοίτησε στις 27 Ιουνίου 1896, με βαθμό 10 (9 30/88) ενώ στις δύο επόμενες τάξεις φοίτησε στο 3/τάξιο Σχολαρχείο Κρανιδίου, από το οποίο έλαβε και το απολυτήριό του στις 28 Ιουνίου 1899, σε ηλικία 12 ετών, με βαθμό «καλώς» και διαγωγή «καλλίστη».

Στη συνέχεια παρακολούθησε τις δύο πρώτες τάξεις του Γυμνασίου στο Ναύπλιο και τις δύο τελευταίες σε Γυμνάσιο του Πειραιά. Ακολούθησε η φοίτησή του στη

¹³ Φροντισμένη μονογραφία του Βασ. Δεληγιάννη έχει δημοσιεύσει στην εφημερίδα «ΕΡΜΙΟΝΙΚΗ ΗΧΩ», φυλ. 62 και φυλ. 63 (Μάρτιος - Απρίλιος 1981), ο Γ.Χ.Φ., όπως υπογράφει ο Γαβριήλ Χρ. Φραγκούλης.

Νομική Σχολή του Πανεπιστημίου Αθηνών και έλαβε το πτυχίο του τον Μάρτιο του 1914. Ως επάγγελμα δήλωνε δημοσιογράφος. Ήταν, όμως, ένας εξαιρετος οικονομολόγος, γεγονός που επιβεβαιώνει και ο Ξενοφών Ζολώτας, Διοικητής της Τράπεζας της Ελλάδος και μετέπειτα πρωθυπουργός της Χώρας, σε σύγγραμμά του. Το 1924 παντρεύτηκε τη Μαρία Μελέγκογλου, γνωστής οικογένειας από την Κωνσταντινούπολη και απέκτησαν δύο κορίτσια τη Μάρθα και την Έφη.

Η είσοδός του στην πολιτική, όπου ασπάστηκε το Κόμμα των Φιλελευθέρων, έγινε με επιστολή την οποία έστειλε στις 31 Ιουλίου 1928 προς τον Ελευθ. Βενιζέλο. Του ζητούσε να είναι υποψήφιος στην Αθήνα και όχι στην Ερμιονίδα, όπου τον ήθελαν οι συμπολίτες του αλλά, για τους δικούς του λόγους, ο ίδιος δεν επιθυμούσε. Υποστήριζε, μάλιστα, ότι ο «υποδεικνυόμενος Κύριος Βερδέλης έχει εξασφαλισμένην επιτυχίαν», όπως ακριβώς και συνέβη. Παραθέτουμε την εν λόγω επιστολή.(Παράρτημα, έγγραφο 1α, 1β)

Κύριε Πρόεδρε,

Όλοι εκπλήσσονται διότι αρνούμαι να δεχθώ υποψηφιότητα εις Ερμιονίδα όπου μακρά προσπάθεια με παρουσιάζει εκλεκτέον δια μοναδικής πλειοψηφίας. Αλλ' η προσπάθεια αυτή εγένετο δια το κόμμα των Φιλελευθέρων και ουχί δι' εμέ.

Απόδειξις ότι και ο υποδεικνυόμενος κ. Βερδέλης έχει εξασφαλισμένην την επιτυχίαν. Σημειωτέρον ότι πάντοτε εδήλουν ότι δεν επιθυμούν να πολιτευθώ εις Ερμιονίδα. Την αυτήν προσπάθειαν κατέβαλον και εις Αθήνας. Εις χιλιάδας αριθμούνται οι υπ' εμού προστατευθέντες και οι απαλλαγέντες από τους όνυχας της αφορήτου κακοδιοικήσεως. Κάτοικοι πολλών επαρχιών έχουσιν εξυπηρετηθή υπ' εμού ελλείψει των ικανών πολιτικών των. Έχω κατά τύχην εις χείρας μου επιστολήν του διευθυντού των δασών όστις δια ν' αποδώση το δίκαιον εις κατοίκους μεγάλου χωρίου της Φλωρίνης ηναγκάσθη υπ' εμού, να ταξιδεύση έως εκεί. Επισυνάπτω την επιστολήν. Προσεπάθησα κύριε Πρόεδρε, να παρουσιάσω πάντοτε, και εφ' όσον μοι παρείχeto ευκαιρία, να παρουσιάζω το κόμμα των Φιλελευθέρων έχον οπαδούς ικανούς να προστατεύουν τους πολίτας. Αν εξεδήλωσα επιθυμίαν να πολιτευθώ εις Αθήνας, δια πρώτην φοράν κατερχόμενος εις την πολιτικήν, το πράττω εν ιδίω δικαίωματι, διότι δεν θεωρούμαι ξένος προς τον τόπον και διότι έχω υπηρετήσει τους Αθηναίους και μάζας ολοκλήρους όσον ολίγοι. Δεν υπολογίζω τας υπαλληλικάς μάζας αι οποίαι την υποψηφιότητά μου θέλουν χαρακτηρίσει ως ιδίαν των

υπόθεσιν. Δεν υπολογίζω ειδικώτερον τους υπαλλήλους των οικονομικών υπηρεσιών οι οποίοι αναμιμνήσκονται της εν τω υπουργείω των Οικονομικών δράσεώς μου μετά συγκινήσεως.

Από ετών κύριε Πρόεδρε, θα ήμουν βουλευτής και επανειλημμένως αξιωματούχος. Η επάνοδος υμών, την οποίαν πάντοτε ανέμενον και εις την οποίαν διαρκώς επίστευα, μου έδωκε το θάρρος δια να προσφέρω τας χρησιμότητας που έχω. Ηρνήθην εις το παρελθόν τα αξιώματα όχι διότι τα εφοβούμην, αλλά διότι εσεβόμην τον εαυτόν μου, διότι δεν είχα μικροφιλοδοξίας και ιδιοτελείας των οποίων δεν στερούνται πολλοί δυστυχώς εις τον τόπον μας.

Εις υμάς κύριε Πρόεδρε, εναπόκειται να κρίνετε περί της χρησιμότητάς μου.

Πάντοτε αφοσιωμένος

Β. Δεληγιάννης

Εκλέχθηκε βουλευτής Αθηνών το 1928 και στη συνέχεια, το 1929, διετέλεσε Υφυπουργός Οικονομικών. Ακολούθησαν άλλες δύο νικηφόρες για το κόμμα του εκλογικές αναμετρήσεις, το 1932 και το 1933, ενώ και τις τρεις φορές εκλέχθηκε πρώτος βουλευτής Αθηνών. Το 1933, μάλιστα, ήταν ο μοναδικός βουλευτής των Φιλελευθέρων στην Αθήνα. Τέλος, εκλέχθηκε και για τέταρτη φορά στη Γ' Αναθεωρητική Βουλή.

Αναλυτικά οι Βουλευτικές Περίοδοι εκλογής:

Β' Περίοδος

19 Αυγούστου 1928 – 18 Αυγούστου 1932

Γ' Περίοδος

25 Σεπτεμβρίου 1932 - 24 Ιανουαρίου 1933

Δ' Περίοδος

3 Μαρτίου 1933 - 1 Απριλίου 1935

Γ' Αναθεωρητική Βουλή

26 Ιανουαρίου 1936 - 4 Αυγούστου 1936

Ο Βασίλειος Δεληγιάννης είχε την τύχη να μαθητεύσει στη μεγάλη πολιτική σχολή του Ελευθερίου Βενιζέλου και του αναντικατάστατου συνεργάτη του Εμμανουήλ

Ρέπουλη, με τον οποίο, παρά την ηλικιακή διαφορά τους, συνέδεε πολυετής οικογενειακή φιλία.

Εκείνο που διέκρινε τον «Φίλτατο Βασιλάκη», όπως τον αποκαλούσε ο Βενιζέλος γράφοντας πολλές φορές την κατάληξη -κης του ονόματός του με γιώτα, (Βασιλάκης), ήταν η ακεραιότητα του χαρακτήρα, η ευστροφία και η διορατικότητά του, η αξιοσύνη, η εργατικότητα, η μετριοπάθεια, η πίστη του στις αρχές του Κόμματος των Φιλελευθέρων αλλά και η αφοσίωσή του στον Βενιζέλο, ο οποίος τον περιέβαλλε με ιδιαίτερη εμπιστοσύνη. Ακολουθούν οι επιστολές που ανταλλάχθηκαν μεταξύ των δύο ανδρών.

- 1. Επιστολή του Ελ. Βενιζέλου (20 Μαΐου 1930) προς τους: Αλέξανδρο Κασσαβέτη, Αλέξανδρο Καραπάνο και Βασίλειο Δεληγιάννη,** σχετικά με τη συγκρότηση ειδικής επιτροπής για την οικονομική ενίσχυση του Κόμματος των Φιλελευθέρων. Στην επιστολή τονίζεται ότι για τη συνέχιση της ύπαρξης και της λειτουργίας του Κόμματος είναι αναγκαία η υλική υποστήριξη των φίλων του.
- 2. Επιστολή του Ελ. Βενιζέλου προς τον «Φίλτατο Βασιλάκη» (29 Αυγούστου 1933),** με την οποία απαντά στην κατηγορία του Παναγή Τσαλδάρη για πολιτική εκμετάλλευση της απόπειρας δολοφονίας στη Λεωφ. Κηφισίας. Αναφέρει ότι ο Παναγής Τσαλδάρης δεν γνώριζε το έγκλημα και ότι έχει μόνον την πολιτική ευθύνη για την ηθική αυτουργία που του αποδόθηκε στο κίνημα του Πλαστήρα, αν και συνέβαλε στη ματαίωσή του. Στη συνέχεια αναφέρει τι πρέπει να γίνει για να αντιμετωπιστεί η πολιτική κρίση και να αποφευχθεί ο εμφύλιος πόλεμος. Πρόκειται για μια μεγάλη (13 + 18 σελίδες) ιδιόχειρη επιστολή του Βενιζέλου προς τον Δεληγιάννη, που ξεκινάει με την προσφώνηση «Φίλτατε Βασιλάκη» και τον ενημερώνει για σημαντικά πολιτικά γεγονότα της εποχής.
- 3. Επιστολή του Ελ. Βενιζέλου προς τον Βασίλειο Δεληγιάννη (31 Αυγούστου 1931)**
Του δίνει οδηγίες για το πώς να ανακοινώσει την προηγούμενη επιστολή (29 Αυγούστου 1933) που του έστειλε, στους πολιτικούς αρχηγούς Γεώργιο Καφαντάρη, Θεμιστοκλή Σοφούλη, Στυλιανό Γονατά και Παναγή Τσαλδάρη. Επισημαίνει πως ανακοινώνοντάς την στον Τσαλδάρη να του ζητήσει ενημέρωση για το σχέδιο αποκατάστασης της ηρεμίας στη Χώρα.
- 4. Επιστολή του Ελ. Βενιζέλου (31 Αυγούστου 1933),** που απαντά στη διαβεβαίωση του Παν. Τσαλδάρη ότι θα κάνει τα πάντα για την αποκατάσταση της πολιτικής ηρεμίας στην Ελλάδα. Επίσης εξουσιοδοτεί τον Βασίλειο Δεληγιάννη να μεταφέρει

στον Τσαλδάρη ότι αν αντικαταστήσει τον αρχηγό της Δημόσιας Ασφάλειας και εγκαταλείψει το νομοσχέδιο για εκκαθάριση του στρατού, θα εφαρμόσει απέναντι στην Κυβέρνηση την πολιτική που ανέπτυξε στις προγραμματικές του δηλώσεις.

5. Νέα ιδιόχειρη επιστολή του Ελευθ. Βενιζέλου προς τον Βασ. Δεληγιάννη (31 Αυγούστου 1933) Τον ενημερώνει για τη συνεννόησή του με τον Παν. Τσαλδάρη για την αποκατάσταση της πολιτικής ομαλότητας και αφήνει τους Λαμπράκη και Ζάννα να αποφασίσουν αν θα ανακοινώσουν τη συνημμένη επιστολή στον Παν. Τσαλδάρη. Αν αυτό δεν επιτευχθεί, τότε ζητεί από τον Βασ. Δεληγιάννη να του μεταφέρει ότι διαφωνεί με όσα του είχαν διαβιβαστεί προηγουμένως, είναι όμως διατεθειμένος να εξετάσει κάθε σχέδιο περί αποκαταστάσεως της πολιτικής ομαλότητας.

6. Ιδιόχειρη επιστολή του Βασ. Δεληγιάννη βουλευτή, προς τον Ιδιαίτερο Γραμματέα του Ελ. Βενιζέλου, Ν. Ρούσσο, σχετικά με την αναστολή της καταβολής φόρου μισθωτών υπηρεσιών από τους εφοπλιστές. Πληροφορεί τον Ν. Ρούσσο ότι ο Υπουργός Οικονομικών Σπ. Λοβέρδος συμφώνησε με τους εφοπλιστές να ανασταλεί η καταβολή φόρου μισθωτών υπηρεσιών και μάλιστα ότι θα εξετάσει ευμενώς και την πλήρη απαλλαγή τους δια της νομοθετικής οδού.

7. Επιστολή του Ελ. Βενιζέλου προς τον Βασ. Δεληγιάννη (4 Απριλίου 1934), σχετική με το νέο νομοσχέδιο των εκλογικών καταλόγων. Του υποδεικνύει μια σειρά διατάξεων που επιβάλλεται να συμπεριλαμβάνει το νομοσχέδιο για την ετήσια αναθεώρηση των εκλογικών καταλόγων, ώστε να αποφευχθούν περιπτώσεις πλαστογραφίας.

8. Επιστολή του Ελευθ. Βενιζέλου από το Cauterets προς στον Βασ. Δεληγιάννη (28 Ιουλίου 1934), όπου τον ευχαριστεί γιατί απάντησε στις κατηγορίες εναντίον του ίδιου και της συζύγου του για μη καταβολή φόρων, δίνοντάς του αναλυτικές εξηγήσεις. Εκφράζει, επίσης, τα συγχαρητήριά του για τη δημοσίευση των άρθρων του Βουρλούμη περί των κοινωνικών ασφαλίσεων.

9. Τέλος, με ιδιόχειρο σημείωμά του ο Ελ. Βενιζέλος συνιστά στον Β. Δεληγιάννη να κατατεθεί το Νομοσχέδιο που κυρώνει τη σύμβαση με τη Γ.Σ., την υπόθεση του Γκόλφη και την υπόθεση περί λαθρεμπορίας. Σχετικό έγγραφο απέστειλε προς Δ.Ο.Ε. και επιστολή προς Μπαλή.

Μελετώντας τις επιστολές καθώς και τις αξεπέραστες αγορεύσεις του Βασ. Ι. Δεληγιάννη στη Βουλή, διαπιστώνει κανείς, επιπροσθέτως, τη φιλοπατρία, το συμβιβαστικό πνεύμα, την υψηλή συνείδηση του χρέους απέναντι στην επιλογή του λαού. την καλοσύνη, την ανιδιοτέλεια και την ικανότητα του πολιτικού ανδρός

να υπερβαίνει τις προσωπικές φιλοδοξίες και τα θέλω του. Παραθέτουμε σχετικό απόσπασμα από την ιστορική αγόρευσή του Βασ. Δεληγιάννη στη Βουλή κατά την ΚΗ' /28-3-1935 συνεδρίασή της:

*«Η Πατρίς μας έχει ανάγκη της αγάπης, της βοήθειας και της ομονοίας όλων των τέκνων της και δια τούτο απευθύνω ύστατην έκκλησιν προς επικράτησιν επιεικείας. Θα είναι δυστύχημα μέγα ένα δεν ομονοήσωμεν και δεν διασώσωμεν το παράδειγμα της ανωτέρας και πατριωτικής αντιλήψεως των πραγμάτων. Μεγάλοι μάζαι του Ελληνικού Λαού δοκιμάζονται δεινώς από τας βιωτικές των ανάγκας. Πιστεύω μετά πεπιοθήσεως ότι η Ελλάς έχει όλα τα μέσα και όλα τα στοιχεία δια να προαχθεί εν ειρήνη και εν πολιτισμώ... Αι δηλώσεις των συναδέλφων μου με ευρίσκουν σύμφωνον, διαδηλώ δε την βαθεία μου οδύνην δια τα συντελεσθέντα τραγικά γεγονότα εις την Χώραν μου».*¹⁴

Ο Βασ. Δεληγιάννης απεβίωσε στις 3 Ιουλίου 1945 σε ηλικία 58 ετών και ετάφη στο Α' Νεκροταφείο Αθηνών. Εκεί αργότερα ενταφιάσθηκαν και τα υπόλοιπα μέλη της οικογενείας του, η σύζυγος, οι δύο κόρες, οι γαμπροί του και η πεθερά του.

¹⁴ Η εφημερίδα «ΕΡΜΙΟΝΙΚΗ ΗΧΩ», του αγαπητού φίλου Λευτέρη Μαρμαρινού, με τη συμπλήρωση των 35 χρόνων από τον θάνατο του Βασ. Δεληγιάννη, δημοσίευσε «σε συνέχεια κείμενα από βιβλία και εφημερίδες της εποχής του, που αναφέρονται στην προσωπικότητα, το πολιτικό ήθος και το έργο του ως μικρή προσφορά στη μνήμη του» («Ερμιονική Ηχώ» έτους 1980, αρ.φ.54 - Ιούλιος, αρ.φ.55 - Αύγουστος, αρ.φ.57 - Οκτώβριος, αρ.φ.59 - Δεκέμβριος). Όλα αυτά τα στοιχεία αποτελούν μια θαυμάσια παρουσίαση του εκλιπόντα. Στην οικογένεια του Ιωάννη Δεληγιάννη έχει αναφερθεί και ο Λίνος Μπενάκης στο άρθρο του «Μεγάλες οικογένειες της Ερμιόνης», που δημοσιεύτηκε στο περιοδικό «στην Ερμιόνη άλλοτε και τώρα», τ.19, Νοέμβριος 2016.

Πρωτόκολλο παράδοσης και παραλαβής Δήμου Ερμιόνης (1907)

Εν Ερμιόνη σήμερον την 1^{ην} Οκτωβρίου του 1907 ο αναφερόμενος δήμαρχος Ερμιόνης Κων. Γκολεμάς παρέδωσα προς τον νεοεκλεγέντα δήμαρχον Αγγ. Παπαβασιλείου το αρχείον της δημαρχίας ως εξής:

1. Την σφραγίδα της υπηρεσίας
2. Το πρωτόκολλον της αλληλογραφίας Ε.Ε. από αρ. 1 μέχρι του λήξαντος αρ. 375
3. Φακέλους εμπεριέχοντας αποφάσεις της Νομαρχίας εκδοθείσας επί του απολογισμού του δήμου παρελθόντων ετών μέχρι του έτους 1904. Τέσσερις φακέλους εμπεριέχοντας αλληλογραφίαν παρελθόντων ετών, αποφάσεις διαφόρων εγκεκριμένων δημαιορεσιών διαφόρων ετών, αποφάσεις περί εκκλησιαστικών ναών, αποφάσεις στρατευσίμων, αλληλογραφία περί Δημοτικής Εκπαιδεύσεως, περί δημαιορεσιών, περί αναθεωρήσεως στρατολογικών καταλόγων και περί αναθεωρήσεως εκλογικών καταλόγων, άπαντα ταύτα ευρισκόμενα εις την οικεία θυρίδα.
4. Φακέλους εμπεριέχοντας τα ψηφίσματα του Δημοτικού Συμβουλίου από του έτους 1881 μέχρι μηνός Φεβρουαρίου ε.ε. της 21^{ης}.
5. Φακέλους εμπεριέχοντας τας αποφάσεις επί του προϋπολογισμού του δήμου από το 1887 μέχρι του 1906 ως και τον προϋπολογισμόν των εσόδων και εξόδων τρέχοντος έτους 1907.
6. Τα Μητρώα Αρρένων μετά των υπό της Νομαρχίας εκδοθεισών αποφάσεων περί των ανακαλυφθέντων και μη εγγεγραμμένων εις το Μητρώον μέχρι του έτους 1899. Δεκαπέντε αποφάσεις το έτος 1900.
7. Φάκελοι δια τους κατακτήσαντες την Ελληνικήν ιθαγένειαν και των μετενεγκάντων την δημότευσιν εις ετέρας κώμας εν τη οικεία θυρίδι.
8. Διαφόρους νόμους, ήτοι δημοτικούς Νόμους, εκλογικούς Νόμους και διάφορα βιβλία ανήκοντα εις την δημαρχίαν,
9. Πρωτόκολλα αλληλογραφίας διαφόρων ετών, έκθεσιν συνταχθείσα υπό του Αστυνόμου Ερμιονίδος δι ης κατέσχευεν τα πρωτόκολλα των ετών 1897-1899.
10. Παραλείπεται

11. Φάκελοι βεβαιωθέντων εσόδων διαφόρων ετών περί δημοτικής αστυνομίας, δημοτικού εισπράκτορος, δημοτικής εκπαιδεύσεως κ.λπ.
12. Φάκελοι εμπεριέχοντες αλληλογραφίαν με οφειλέτας του Δήμου
13. Φάκελοι εμπεριέχοντες παλαιάν αλληλογραφίαν και τα περί διαχειρίσεως των...(φθορά)
14. Φθορά λόγω υγρασίας
15. Δύο τράπεζας και οκτώ καρέκλας της δημαρχίας
16. Δύο εικόνες του Βασιλέως Γεωργίου και της Βασιλίσσης Όλγας
17. Μίαν εν τη αιθούση της δημαρχίας αναρτημένη εικόνα του Δημ. Λεμπέση
18. Το δημοτικόν κατάστημα (εικόν) μετά ενός αγάλματος και ενός χρηματοκιβωτίου
19. Δέκα κιβώτια μετ' αναλογούντων κλείθρων και ράβδων και ενενήντα (90) κάλπας μετά των σάκκων
20. Δύο άβακας και δύο αβάκια και δέκα χιλιάδες (10.000) σφαιρίδια
21. Άπαντας τους πίνακας περί ταξινομήσεως ίππων της στρατιωτικής εισφοράς νόμου
22. Το βιβλίων των χρηματικών ενταλμάτων Ε.Ε. και βιβλίων των εισπρακτέων από το έτος 1900
23. Νόμους περί Δήμων, περί Δημοτικής Εκπαιδεύσεως, αστυνομικής νομοθεσίας, περί μεταλλείων, αστικής νομοθεσίας, κ.λπ. υπό Λιακοπούλου
24. Οδηγίας μετά του σχετικού περί απογραφής των κατοίκων ενεργηθησομένων έως την 27 Οκτωβρίου ε.ε.
25. Εκκρεμών πρακτικών δημοπρασίας περί μεταφοράς υδάτων εκ του μεγάλου φρέατος και τα πρακτικά της χθες ενεργηθείσης δημοπρασίας του δημοτικού φόρου... επ' ονόματι του Εμμ. Δεληγιάννη αρ. 5160
26. Ό,τι υπάρχουσιν εκκρεμείς υποθέσεις εις τω εν Ναυπλίω Πρωτοδικείον του δικηγόρου Δ. Σκαλιστήρη κατά τον Ιωαν. Παπαδογιαννάκη...
Εφ ω συνετάγη το παρόν εις διπλούν...

Ο παραδούς

Ο παραλαβών

Κων. Γκολεμάς

Άγγ. Παπαβασιλείου

(Παράρτημα, έγγραφο 2α, 2β, 2γ)

➤ Κωνσταντίνος Κυρ. Γκολεμάς

Γεννήθηκε στην Ερμιόνη το 1855. Ήταν γιος του Κυριάκου Ν. Γκολεμά, βουλευτή και πληρεξουσίου Ερμιονίδας στη Β' Εθνοσυνέλευση των Ελλήνων (1862), που έγινε στην Αθήνα. Ήταν παντρεμένος με την Αργυρώ Φασιλή. Το όνομά της αναφέρεται στο γνωστό δίστιχο που έλεγε ο Ηλίας Νάκος: *Μια πάπια, μια χήνα και/η Αργυρούλα δημαρχίνα!* και το αναφέρει στο βιβλίο του ο δάσκαλος Μιχαήλ Παπαβασιλείου. Απόκτησαν οκτώ παιδιά, επτά κορίτσια (Κατίνα, Αθηνά, Άννα, Θεοδώρα, Μαρία, Ευαγγελία και ;) και ένα αγόρι, τον Κυριάκο.¹⁵ Ο γιος τους, Κυριάκος, απεβίωσε κατά τον Α' Παγκόσμιο Πόλεμο (1914 - 1919) στις 5 Δεκεμβρίου 1918, όταν ως τραυματίας είχε μεταφερθεί και νοσηλευόταν στο Α' Στρατιωτικό Νοσοκομείο Θεσσαλονίκης.

Ο Κυριάκος Κυρ. Γκολεμάς ήταν πτυχιούχος Φιλοσοφικής Σχολής Ιταλόφωνου Πανεπιστημίου της Λιβύης στη Β. Αφρική. Όταν απεβίωσε, οι δύο αδελφές του από τη μεγάλη στενοχώρια και την απογοήτευσή τους έβγαλαν έξω από το σπίτι την πλούσια βιβλιοθήκη και έκαψαν τα βιβλία, σύμφωνα με τα λεγόμενα της αείμνηστης Ανθούλας Λαζαρίδη.

Ο Κωνσταντίνος Κυρ. Γκολεμάς ήταν ένας ιδιαίτερος άνθρωπος για την εποχή του. Λεπτός, ξανθός, με γαλανά μάτια, κανονικό ύψος γύρω στο 1,70 και πάντα με ένα γαρύφαλλο στο πέτο. Οι παλαιοί Ερμιονίτες τον θυμούνταν πάντα επάνω στο αλογό του, τη φοράδα του, που την έλεγε Ελμάς, δηλαδή διαμάντι. Κούτσαινε ελαφρά, καθώς είχε πέσει την ώρα της ιππασίας. Λέγεται, μάλιστα, πως ο νάρθηκας, φτιαγμένος από σκληρό σύρμα για σπασμένο πόδι, που βρίσκεται στο Ι.Λ.Μ.Ε. είναι δικός του.

Ο Κωνσταντίνος Γκολεμάς διετέλεσε Δήμαρχος Ερμιόνης τις περιόδους 1905 - 1907 και 1913 - 1914. Επίσης ήταν ο Πρόεδρος της Επιτροπής της Κοινότητας Ερμιόνης, που είχε συσταθεί το 1930, για τον εορτασμό της 100/ετηρίδας. Απεβίωσε στην Ερμιόνη το 1938 σε ηλικία 83 ετών.¹⁶

¹⁵ Η Θεοδώρα (Λούλα) ήταν η μητέρα των αδελφών Ανθούλας και Ηρώς Λαζαρίδη.

¹⁶ Πληροφορίες για τον Άγγελο Παπαβασιλείου στο βιβλίο μας «Συμβολή στη Νεότερη Ιστορία της Ερμιονίδας (1828 - 1899)».

Έτος 1909: Ο αρχαιολόγος Αλέξανδρος Φιλαδελφεύς ανασκάπτει την ιστορική γη της Ερμιονίδας (1866/7 – 1955)

Ήταν το έτος 1909 όταν ο σπουδαίος αρχαιολόγος και Υφηγητής της Αρχαιολογίας στο Πανεπιστήμιο των Αθηνών (Ε.Κ.Π.Α.) ζήτησε την άδεια, καθώς ο ίδιος γράφει,

από την Αρχαιολογική Εταιρεία να επιχειρήσει ανασκαφές στα πανάρχαια εδάφη της Ερμιονίδας. Πράγματι οι ανασκαφές του ξεκίνησαν στις 25 Ιουνίου στο Μπίστι *«ήτις (θέσις) ακατοίκητος κατά το πλείστον ούσα περιέχει πλείστα αρχαία τε και μεσαιωνικά ερείπια»*.

Ο μεγαλύτερος αριθμός αρχαίων ερειπίων, καθώς ο Αλέξανδρος Φιλαδελφεύς αναφέρει, βρίσκεται γύρω από το εκκλησάκι του Αγίου Νικολάου, από όπου και ξεκίνησε η ανασκαφή. Εκεί ανακαλύφθηκε από τις πρώτες κιόλας ημέρες της

ανασκαφής ένα τείχος και πολλές τετραγωνικές βάσεις αγαλμάτων με επιγραφές του τρίτου και δεύτερου π.Χ. αιώνα.

Για την αποκάλυψη ολόκληρου σχεδόν του τείχους οι εργασίες διήρκεσαν περισσότερο από έναν μήνα. Μετά την ανασκαφή του τείχους ερευνήθηκε το αρχαιότατο κτήριο που «ομοιάζει προς δρόμον μυκηναϊκού τάφου», τη γνωστή Σπηλιά της Βιτόριζας. Μάλιστα φαινόταν πως το μέρος αυτό είχε προ πολλών ετών ανασκαφεί και δεν είναι καθόλου απίθανο να ήταν εκεί τάφος αρχαιότατος, ίσως προϊστορικός και να είχε συληθεί.

Στη συνέχεια έγινε ανασκαφή και στην γύρω περιοχή Βόρεια, Νότια και Δυτικά, όπου βρέθηκαν αρχαία τείχη και κτήρια. Επίσης ερευνήθηκε και καθαρίστηκε ο μεγάλος ναός *«όστις κείμενος εις το ύψιστον και περιφανέστατον μέρος του ακρωτηρίου*

υπό των πλείστων περιηγητών και γεωγράφων της Ερμιόνης φέρεται ως ναός του Ποσειδώνος».¹⁷

Τα κάθε είδους ευρήματα των ανασκαφών μεταφέρθηκαν πρώτα στο εκκλησάκι του Αγίου Νικολάου και αργότερα στο εργαστήριο του Φραγκίσκου Δέδε,¹⁸ ξυλουργού στο επάγγελμα, που για όλο το χρονικό διάστημα των ανασκαφών διετέλεσε αρχιεργάτης «κατά της εκεί αρχαιολογικής ερεύνας».

Μετά από έναν μήνα, προς το τέλος του Ιουλίου, ο Αλέξανδρος Φιλαδελφεύς σταμάτησε τις ανασκαφές στο Μπίστι και ξεκίνησε τις ανασκαφές στη βορινή πλευρά του λόφου των Μύλων, όπου βρισκόταν το αρχαίο νεκροταφείο της Ερμιόνης που εκτεινόταν προς τον κάμπο με τα περιβόλια και τα αμπέλια. Οι τάφοι που βρίσκονταν στην πλαγιά του λόφου των Μύλων είχαν σχεδόν όλοι λεηλατηθεί σε αντίθεση με εκείνους που υπήρχαν στους πρόποδες του λόφου. Ιδιαίτερα οι ευρισκόμενοι κατά μήκος του δρόμου προς το Κρανίδι παρέμεναν άθικτοι, με αποτέλεσμα να βρεθούν σπουδαία κτερίσματα, όπως θαυμάσιες πλαγγόνες, κάτοπτρα απλά και ένα με σπάνια διακόσμηση, αγγεία κ.λπ. Κατά τον Αλέξανδρο Φιλαδελφέα η ακριβής χρονολογία του νεκροταφείου είναι δύσκολο να εντοπισθεί, καθώς ήταν σε χρήση πολλούς αιώνες.

Στη «νεκρόπολη» της Ερμιόνης εργάστηκε ο Αλέξανδρος Φιλαδελφεύς για έναν μήνα και στη συνέχεια ήρθε στο Ηλιόκαστρο, στην τοποθεσία «Σταείλια». Εκεί βρέθηκαν πολλοί τάφοι και αγγεία της τελευταίας μυκηναϊκής εποχής. Κατόπιν και για έναν μήνα ερεύνησε και έσκαψε την περιοχή των Αλιέων στο Πόρτο Χέλι φθάνοντας μέχρι την Κόστα και τα Φλάμπουρα, όπου τα ευρήματα ήταν λιγοστά. Πολλά και μάλιστα τα πλέον αξιόλογα από τα ευρήματα της Ερμιονίδας, την οποία ονομάζει «ευκλή χώρα», και ιδιαίτερα της Ερμιόνης υποστήριζε ότι δεν ήταν

¹⁷ Ο Πausanias, ωστόσο, θεωρεί ότι ο ναός αυτός ήταν αφιερωμένος στη θεά Αθηνά. Ο εν λόγω ναός κατά τους βυζαντινούς χρόνους μετασχηματίστηκε σε χριστιανικό ναό, καθώς μαρτυρούν τα θεμέλια της χριστιανικής αψίδας που αποκαλύφθηκαν αργότερα.

¹⁸ Ο Φραγκίσκος Δέδες ήταν πατέρας του Νικολάου Δέδε.

εγχώριας παραγωγής αλλά «εισαγόμενα» από άλλες πόλεις και κυρίως από την Αθήνα.¹⁹

Τέλος, να σημειώσουμε πως στην «Αρχαιολογική Εφημερίδα» του έτους 1917, σελ. 107, ο Αλέξ. Φιλαδελφεύς γράφει:

«Εἰς τὸ Μουσεῖον Ναυπλίας ἐκόμῃσα ἐξ Ἀθηνῶν ἐντὸς κιβωτίου ἐνενήντα οκτῶ (98) τεμάχια πῆλῖνα ἐκ τῶν ἐν Ἑρμιονίδι ἀνασκαφῶν μου (ἔτους 1909). Τα πλείστα τούτων εἰσὶν ἀγγεία καὶ τινὰ ἐδώλια τῶν υστέρων Ἑλληνικῶν χρόνων. Ἐπίσης ἐκόμῃσα καὶ τινὰ ἄλλα ἀρχαῖα γλυπτὰ καὶ ἐπιγραφές ἐκ τῆς Ἀργολίδος. Ἀλέξανδρος Φιλαδελφεύς».

Αλλά ποιος ήταν ο σπουδαῖος αυτός αρχαιολόγος; Ο Αλέξανδρος Φιλαδελφεύς γεννήθηκε στην Αθήνα το 1866 ή 1867 και πέθανε το 1955. Ο πατέρας του, Θεμιστοκλής, ήταν ο ιδρυτής ενός από τα πρώτα τυπογραφεία της Ελλάδας. Σπούδασε Ζωγραφική στην Ακαδημία Καλών Τεχνών του Μονάχου και στη συνέχεια Φιλολογία στο Πανεπιστήμιο Αθηνών. Αναφέρεται ως ο εμπνευστής της ιδέας της αφής της Ολυμπιακής φλόγας από τον ήλιο. Υπηρέτησε ως υφηγητής Αρχαιολογίας στο Πανεπιστήμιο Αθηνών και ως καθηγητής Ιστορίας της Τέχνης στην Ανώτατη Σχολή Καλών Τεχνών. Διετέλεσε έφορος αρχαιοτήτων στο Ναύπλιο, την Πάτρα και την Αθήνα. Ήταν διευθυντής των Μουσείων της Ολυμπίας, της Ακρόπολης, του Εθνικού Αρχαιολογικού Μουσείου, γενικός γραμματέας της Εταιρείας των Χριστιανικών Αρχαιοτήτων και διευθυντής του Επιγραφικού Μουσείου. Εκτός από την Ερμιονίδα ανασκαφές έκανε στη Σικυώνα, τη Νικόπολη (1913 - 1926) και την Ηραία Αρκαδίας (1930).

Διαπρεπής ζωγράφος απόφοιτος της Ακαδημίας του Μονάχου²⁰ και έχοντας δάσκαλο τον Νικόλαο Γύζη φιλοτέχνησε έργα εμπνευσμένα από την επανάσταση

¹⁹ Τα προαναφερόμενα είναι αποσπάσματα του άρθρου που δημοσιεύτηκε στα Πρακτικά της «εν Αθήναις Αρχαιολογικής Εταιρείας του έτους 1909», έκδ. 2010, και φέρει την υπογραφή του Υφηγητή της Αρχαιολογικής Εταιρείας Αλέξ. Φιλαδελφέως, με ημερομηνία Αθήνα 15 Φεβρουαρίου 1910.

²⁰ Σχολή του Μονάχου ονομάζεται το εικαστικό ρεύμα του 19^{ου} αιώνα που εκπροσωπείται από καλλιτέχνες που μαθήτευσαν στη Βασιλική Ακαδημία Τεχνών του Μονάχου, ενός από τα πιο σημαντικά καλλιτεχνικά ιδρύματα της εποχής, με σπουδαστές από όλη την Ευρώπη. Στην Ελλάδα, η Σχολή του Μονάχου σηματοδοτεί την αφετηρία της νεοελληνικής τέχνης που

του 1821, την Αγία Γραφή και την καθημερινή ελληνική πραγματικότητα. Τα πιο γνωστά είναι «Το Συσίπιον» και η τοιχογραφία «Άφετε τα παιδιά ελθείν προς με» στον ναό του Αγίου Γεωργίου Καρύτση στην Αθήνα.

Ο Αλέξανδρος Φιλαδελφεύς ασχολήθηκε και με τον καλλιτεχνικό χώρο (θέατρο, μουσική, ποίηση). Διετέλεσε μέλος και πρόεδρος του Δ.Σ. της Αθηναϊκής μανδολινάτας, ανέβασε τη θεατρική παράσταση «Ηλέκτρα» του Ευριπίδη στο Ωδείο Ηρώδου του Αττικού στις 5 Απριλίου 1930 και τη «Μήδεια» του Ευριπίδη στον ίδιο χώρο στις 24 Απριλίου 1932. Επίσης ο Αλέξανδρος Φιλαδελφεύς αναφέρεται και ως

συμπίπτει χρονικά με το ξεκίνημα της νεότερης Ελληνικής Ιστορίας. Η ιστορική περίοδος που έρχονται στο προσκήνιο οι καλλιτέχνες της Σχολής του Μονάχου σφραγίζεται με τους αγώνες του Καποδίστρια, την εξέγερση του 1843 και την απόλυτη μοναρχία του Όθωνα. Με παρότρυνσή του πολλοί Έλληνες καλλιτέχνες σπουδάζουν με υποτροφία στη Βασιλική Ακαδημία Τεχνών του Μονάχου. Παράλληλα Βαυαροί καλλιτέχνες παροτρύνονται να επισκεφθούν την Αθήνα για να εμπνευστούν και να δημιουργήσουν σχετικά έργα. Ανάμεσα σ' αυτούς είναι και ο Πέτερ Φον Ες, δάσκαλος της Ακαδημίας, που με εντολή του Λουδοβίκου Α', βασιλιά της Γερμανίας και πατέρα τον Όθωνα ανέλαβε να εικονογραφήσει ήρωες και γεγονότα της Ελληνικής Επανάστασης. Πρόδρομος και θεμελιωτής στην Ελλάδα της Σχολής είναι ο Θεόδωρος Βρυζάκης, ο πρώτος Έλληνας σπουδαστής στη Βαυαρική Ακαδημία (1844) και κυριότερος εκπρόσωπος της ιστορικής ζωγραφικής. Το 1860 έρχεται στο Μόναχο ένας από τους σημαντικότερους εκπροσώπους της Σχολής, ο Νικηφόρος Λύτρας, ο οποίος και διαμόρφωσε τη διδασκαλία των Καλών Τεχνών στην Ελλάδα. Κοντά του μαθήτευσαν σπουδαίοι ζωγράφοι όπως ο Γεώργιος Ιακωβίδης, Γεώργιος Ροϊλός, Νικόλαος Βώκος και άλλοι. Στενός φίλος του Νικηφόρου Λύτρα ήταν ο Νικόλας Γύζης, που το 1865 φοίτησε στην Ακαδημία των Τεχνών του Μονάχου. Το 1888 εκλέχθηκε καθηγητής της Σχολής και έμεινε εκεί μέχρι το τέλος της ζωής του. Ένα σπουδαίο μέλος «της ομάδας του Μονάχου» είναι και ο Κωνσταντίνος Βολανάκης, από τους σημαντικότερους Έλληνες ζωγράφους που έφτασε στο Μόναχο το 1859. Το 1880 μεταξύ των Ελλήνων καλλιτεχνών που εισήχθησαν στη Βασιλική Ακαδημία του Μονάχου ήταν και ο Αλέξανδρος Φιλαδελφεύς. Η Βαυαρική επιρροή διαμόρφωσε την εικαστική τεχνοτροπία που επικράτησε με την ονομασία «Ακαδημαϊκός ρεαλισμός» και τις θεματικές επιλογές των δημιουργών (ιστορική ζωγραφική, αναπαραστάσεις μαχών, ηρωικά κατορθώματα, προσωπογραφίες, ηθογραφία και τοπιογραφία). Τα αποσπάσματα αυτά είναι από το κείμενο, άρθρο της Δέσποινας Τυχάλα, αναρτημένο στις 23 Οκτωβρίου 2024 στο διαδίκτυο.

ανθρωπολόγος και βιβλιοθηκονόμος. Ακάματος και ως συγγραφέας μάς άφησε τα παρακάτω έργα:

- «Ο Ερμής του Πραξιτέλους ως παιδαγωγός», Εν Αθήναις 1890, Τυπ. Ακροπόλεως
- «Στρατιωτικάί Αναμνήσεις», Εν Αθήναις 1891, Εκδ. Βλ. Γαβριηλίδου
- «Μία άγνωστος Λύρας φθόγγοι αμητός εις μνήμην Άννης Φιλαδελφέως», Εν Αθήναις 1892, τυπ. Αλ. Παπαγεωργίου
- «Τα αίτια της ακμής της Αρχαίας Ελληνικής Τέχνης», Λόγος εναρκτήριος εν τω Πανεπιστημίω, Εν Αθήναις 1896, Τυπ. Νομικής
- «Αιγυπτιακά Σκαριφήματα», Εν Αθήναις 1892, Τυπ. Αλεξάνδρου Παπαγεωργίου
- «Η Γραφική παρά τοις Αρχαίοις Έλλησι», Εν Αθήναις 1896, Τυπ. Παρασκευά Λεωνή
- «Οι μαργαρίται: Ήτοι πάντα τα ανέκδοτα ποιήματα μετά των ασμάτων», Επιμ. Αλεξ. Φιλαδελφέως, Εν Αθήναις 1891, Τυπ. Ανέστη Κωνσταντινίδου
- «Η γαστρονομία παρά τοις Αρχαίοις Έλλησι», Αθήνησι 1894
- «Σκαριφήματα, εκ των ανά τον Αίμον ταξιδίου μου», Εν Αθήναις 1891, Εκδ. της Βασιλικής Τυπογραφίας, Ν. Γ. Ιγγλέση
- «Οδηγός των Αθηνών, Ιστορική και αρχαιολογική περιγραφή των αρχαίων μνημείων», Εν Αθήναις 1900, Εκδ. Μιχ. Ι. Σαλίβερος
- «Το ένδυμα εν τη καλλιτεχνία», Εν Αθήναις 1892, Τυπ. Αλέξ. Παπαγεωργίου
- «25 Μαρτίου 1821: Οι ήρωες της Ελληνικής Επανάστασεως: Εικόναι και Βιογραφίαι αυτών», Εν Αθήναις 1900, Εκδ. Μιχ. Ι. Σαλίβερος
- «Ο ανθρώπινος ζωολογικός κήπος», Εν Αθήναις, 1899, Εκδ. Ανατ. Ποικίλλη Στοά
- «Πώς μεταρρυθμιστέα η σύγχρονη των Ελληνίδων περιβολή».
- «Η Δήλος: Σύντομος ιστορία, ανασκαφαί και περιγραφή των επί ταύτης ερειπίων και μνημείων», Εν Αθήναις 1909, Τυπ. Κράτους
- «Ιστορικά και Γεωγραφικά λογοπαίχνια».
- «Ανασκαφαί Νικοπόλεως», ψηφιδωτόν Χριστιανική Βασιλική, Εν Αθήναις 1917, Τυπ. Π. Α. Σακελλαρίου
- «1895: Έτος πρώτον. Λίγα απ' όλα. Ημερολόγιον γελοιογραφημάτων τη συνεργασία πολλών λογίων», Εν Αθήναις 1895, Τυπ. Εστία

Επίσης ήταν ο δημιουργός του μηνιαίου περιοδικού «ΝΕΟΙ ΔΡΟΜΟΙ» που εκδόθηκε το 1938. Επρόκειτο για έντυπο φιλολογικό, καλλιτεχνικό που πρόβαλλε την ελληνική σκέψη. Τέλος άλλα δέκα βιβλία του ιδίου είναι ξενόγλωσσα.

Οικονομική ζωή: Οι πρώτες τέσσερις 10ετίες του 20^{ου} αιώνα στην Ερμιονίδα

Από τον «Οδηγό της Ελλάδος» του Νικολάου Γ. Ιγγλέση, έργο μεγάλης σπουδαιότητας για την εποχή του, θα παρουσιάσουμε ξεχωριστά ανά 10/ετία την εικόνα της Ερμιονίδας, όπως περιγράφεται στις αλληπάλληλες εκδόσεις του.

Έτος 1905 -1906

Είναι ο πρώτος χρόνος έκδοσης του «Οδηγού» και σ' αυτόν αναφέρονται το Κρανίδι και η Ερμιόνη με τα παρακάτω απογραφικά στοιχεία:

▪ Κρανίδι

Κάτοικοι: Έξι χιλιάδες εννιακόσιοι (6.900)

Η πόλη βρίσκεται στα νότια της Αργολικής χερσονήσου. Παράγει άριστο λάδι και οι κάτοικοι ασχολούνται με τη ναυτιλία και τη σπογγαλιεία. Επίνειο της πόλης είναι το Πορτοχέλι.

Ανεμόμυλοι - Έντεκα (11):

Σαριγιάννης Ν., Σοφικίτης Κ., Λέκας Κ., Γερασίμου Α., Φασιλής Π., Κοντοβράκης Γ., Τσαμαδός Κ., Γερακίνης Κ., Γουζούσσης Δ., Κοντοβράκης Κ., Σοφικίτης Α.

Δικηγόροι - Τρεις (3):

Τσαμαδός Ιωάννης, Φασιλής Α., Παπαντωνίου Κ.

Εγχώρια Προϊόντα - τρία (3):

Πασαλάρης Ι., Μπαστούνης Δ., Ευσταθίου Θ.

Ιατροί - Δύο (2):

Τσαμαδός Δ., Δέδες Π.

Ιερείς - Δεκατέσσερις (14):

Σκλιας Β., Πανούτσος Π., Τσαμαδός Α., Νόνης Π., Τσούτσας Β., Ρομπότης Δ., Οικονόμου Π., Παπαδημητρίου Μ., Βερδέλης Γ., Οικονόμου Π., Λουκάς Μ., Χελιώτης Ν., Πρωτογύρου Ο., Σακελλαρίου Δ.

Ιδιοκτήτες Ιστιοφόρων Πλοίων - Είκοσι έξι (26):

Τσουμάνης Χ., Γκίκας Μ., Τέσης Κ., Μέλκας Ι., Νόνης Π., Μέλκας Δ., Λουκάς Α., Λέκας Σ., Λέκας Ι., Κουρτέσης Ι., Λάμπρου Ι., Στρίγκος Π., Βόγκλης Β., Γκιώνης Δ., Γιάννου Α., Αντώνιζας Α., Σαρρής Σ., Τούσας Σ., Γκιώνης Ν., Μπελεσιώτης Σ., Νιαστής Α., Παπαδιάς Α., Οικονόμου Κ., Μαρουλίτσας Ι., Λάμπρου Δ., Δέδες

Καφενεία - Επτά (7):

Τσαμαδός Σ., Παπαδημητρίου Κ., Παπασταύρου Κ., Βαρκαρόλης Π., Βαρκαρόλης Ν., Καραντουλής Δ., Πανούτσος Ν.

Κρεοπωλεία - Οκτώ (8):

Λιώσης Ν., Κωνσταντούρος Α., Δημόσης Δ., Κορδώνης Ιωάν., Κυριάκης Ιωάν., Κοντοβράκης Ν., Κοντοβράκης Ιωάν., Κορδώνης Δ. –

Ξυλουργεία - Πέντε (5):

Τραμουντάνας Ν., Μερεμέτης Κ., Βαρκαρόλης Ιωάν., Παπαϊωάννου Α., Υφαντίδης Ιωάν.

Οινοπωλεία - Δέκα τέσσερα (14):

Σκρεπετός Δ., Χρηστίδης Κ., Παπασταύρου Ιωάν., Σκλιάτης Α., Βιρβίλης Κ., Τσαμαδός Κ., Βιρβίλης Η., Πέππας Π., Πέππας Ι., Φασίλης Ι., Βαρκαρόλης Δ., Χαρακόπουλος Ν., Παλυβός Β., Τσαμαδός Σ.

Παντοπωλεία και Ποτοπωλεία - Είκοσι έξι (26):

Στρίγκος Α., Βρυσιώτης Χ., Παπασταύρου Κ., Τσαμαδός Μ., Βακάλβασης Π., Φωστίνης Ε., Παπαδήμας Ι., Πανάγου Ι., Δρακόπουλος Δ., Βόλης Γ., Παπασταύρου Χ., Κοντοβράκης Κ., Παπαντωνίου Δ., Παπαδημητρίου Δ., Βαρδαμάσκος Δ., Κοντοβράκης Π., Λουκάς Ι., Παπαδημητρίου Π., Πίκουλας Π., Κυριάκης Ν., Οικονόμου Γ., Σκλαβούνου Ε., Παλυβός Δ., Γεωργόπουλος Δ., Γκιώνης Κ., Τσαμαδός Ν.

Ραφεία - Τέσσερα (4):

Τσαμαδός Δ., Φουντούκης Ν., Πάνου Α., Μίλησης Ν.

Σιδηρουργεία - Τρία (3):

Γιδόπουλος Κ., Γιδόπουλος Ι., Γιδόπουλος Α.

Υφαντήρια - Δύο (2):

Φραγκούλης Σ., Κοντοβράκης Π.

Συμβολαιογραφεία - Δύο (2):

Βασιλείου Ν., Παπαδημητρίου Δ.

Τοκιστές - Τρεις (3):

Χάσπαρης Ν., Γκιώνης Κ., Γεωργόπουλος Ι.

Υποδηματοποιοί - Έξι (6):

Κουρτέσης Ε., Φασιλής Π., Ζέρβας Ι., Κουρτέσης Μ., Σιφάκης Σ., Στανατιώτης Α.

Έμποροι Υφασμάτων - Εννέα (9):

Φωστίνης Α., Μίλησης Κ., Μώρος Δ., Γαλανός Ι., Φραγκούλης Σ., Μώρος Π., Μερτίκας Ι., Παπαγεωργίου Κ., Γαλανός Δ.

Φαρμακοποιοί - Τρεις (3):

Αναστασίου Κ., Καραγιάννης Γ., Γιαννούτσος Ν.

▪ **Ερμιόνη**

Ιατροί - Δύο (2):

Βεβελογιάννης Κ., Παπαδογιαννάκης Ιωάν.

Ιερείς - Πέντε (5):

Φασιλής Δ., Νάκος Β., Παπαβασιλείου Αλφ., Μπαρδάκος Α., Παπαμιχαήλ Χρ.

Ιδιοκτήτες Ιστιοφόρων Πλοίων - Εννέα (9):

Τέσης Γ., Γκάτσος Ι., Οικονόμου Κ., Κομμάς Σ., Γκάτσος Γ., Πασαλάρης Θ., Καραγιάννης Σ., Κατσογιώργης Απ., Φασιλής Δ.

Καφενεία - Δέκα (10):

Κανέστης Δ., Οικονόμου Α., Παπαγεωργίου Δ., Κομμάς Δ., Πετρολέκας Κ., Βουτυρόπουλος Β., Φραγκούλης Χρ., Βελιώτης Γ., Παπαβασιλείου Α., Μπονάρης (Γρηγορίου) Α.

Κουρεία - Δύο (2):

Μερτύρης Π., Μαρουλάς Α.

Κρεοπωλεία - Τέσσερα (4):

Παπαμιχαήλ Ηλ., Παπαμιχαήλ Γ., Καρδάσης Β., Οικονόμου Β.

Οινοπωλεία - Πέντε (5):

Τσαούσης Αντ., Πάλλης Γ., Νικολάου Σ., Βελιώτης Ιω., Σκούρτης Δ.

Παντοπωλεία - Δεκατέσσερα (14):

Μέξης Π., Μερτύρης Π., Παπαμιχαήλ Κ., Σακελλαρίου Α., Βόντας Δ., Παπαμιχαήλ Μ., Μερτύρης Σ., Μανουσάκης Δ., Γκάτσος Σ., Μερτύρης Δ., Μπουκίδης Σ., Βόντας Γ., Κοροντίνης Δ., Βόντας Γ.

Έμποροι Υφασμάτων - Τέσσερις (4):

Παπαγεωργίου Δ., Κομμάς Δ., Βουτυρόπουλος Β., Φραγκούλης Χ.

Έτος 1915 -1916

Είναι ο πέμπτος χρόνος έκδοσης του «Οδηγού» και σ' αυτόν αναφέρονται τα παρακάτω εμπορικο-επαγγελματικά στοιχεία της Ερμιονίδας:

▪ **Δίδυμα**

Έχουν χίλιους διακόσιους εξήντα επτά κατοίκους (1.267). Πρόεδρος της Κοινότητας είναι ο Δ. Παριώτης. Οι κοινοτικοί σύμβουλοι είναι έξι τακτικοί και τέσσερις αναπληρωματικοί. Στην Κοινότητα των Διδύμων ανήκουν και τα χωριά Λουκαίτι και Ράδο, τα οποία απέχουν μία και δύο ώρες αντίστοιχα.

Προϊόντα:

Οίνος, δημητριακά, λαχανικά, ξυλεία, λάδι, τυρί, ελιές, πατάτες

Συγκοινωνία:

Γίνεται με ζώα. Το χωριό απέχει από το Ναύπλιο εννέα ώρες και από το Κρανίδι δύομισι, ενώ το αγώγι στοιχίζει τρεις έως τέσσερις δραχμές.

Εκπαίδευση:

Δημοτικό Σχολείο Αρρένων, Δημοτικό Σχολείο Θηλέων.

Το χωριό διαθέτει Τηλεφωνείο και Τηλεγραφείο, ενώ δικαστικά υπάγεται στο Ειρηνοδικείο Κρανιδίου (Μάσητος).

Ανεμόμυλοι - Τρεις (3):

Λαλούσης Α., Μπέκος Ν., Παπαγιαννόπουλος

Ελαιοτριβεία - Τέσσερα (4):

Αντωνόπουλος Α., Μπροδήμας Α., Παπασωτηρίου Σ., Πέτρου Ι.

Εγχώρια Προϊόντα:

Φράγκος Πέτρος

Έμποροι Υφασμάτων:

Παπαντωνίου Γ.

Ενοικιαστές Δημοτικού Χώρου:

Μπροδήμας Ιωάννης

Ιατροί:

Πέτρου Ιωάννης

Καφενεία - Πέντε (5):

Αντωνόπουλος Κ., Αποστόλου Γ., Δήμας Α. ή Δήμου Α., Μπάρδης Ι., Κατσαρός Δ.

Οινοπωλεία - Τρία (3):

Δρίτσας Δ., Μπροδήμας Ι., Χατζίκος Ιωάν.

Παντοπωλεία - Έξι (6):

Μέξης Γ., Μπάρδης Κυρ., Παπασωτηρίου Σ., Παριώτης Δ., Πέτρου Ιω., Χατζίκος Δημ.

▪ **Ερμιόνη**

Έχει δύο χιλιάδες εξακόσιους είκοσι (2.620) κατοίκους. Πρόεδρος της Κοινότητας είναι ο Άγγελος Παπαμιχαήλ και το Κοινοτικό Συμβούλιο αποτελείται από εννέα τακτικά μέλη και πέντε αναπληρωματικά. Στην Κοινότητα της Ερμιόνης ανήκει το χωριό Θερμήσι με τριακόσιους τριάντα έναν (331) κατοίκους που απέχει από την Ερμιόνη δύο ώρες με το αγώγι να στοιχίζει τρεις έως τέσσερις δραχμές. Επίσης, στην Κοινότητα υπάγεται και η Μονή των Αγίων Αναργύρων με τριάντα μοναχούς και δέκα εννέα μοναχές! Το αγώγι με ζώο κοστίζει μία δραχμή και με βάρκα την ημέρα του πανηγυριού μία έως δύο δραχμές.

Κοντά στη Μονή των Αγίων Αναργύρων και σε απόσταση μίας ώρας από την Ερμιόνη υπάρχουν μεταλλεία λευκόλιθου. Μέχρι το 1910 γίνονταν εργασίες εξόρυξης του ορυκτού από την εταιρεία των αδελφών Δεσπόζιτου που έχουν πλέον σταματήσει.

Προϊόντα:

Εκλεκτό λάδι, οίνος, τυρί, ξυλεία, αλιευτικά και μεταλλευτικά προϊόντα, ξυλάνθρακες, αλεύρι, εσπεριδοειδή και προϊόντα αγγειοπλαστικής.

Συγκοινωνία:

Καθημερινά με πλοίο για Πειραιά και Ναύπλιο έντεκα ώρες και με ζώα ή άμαξα για Κρανίδι.

Εκπαίδευση:

Δημοτικό Σχολείο Αρρένων, Δημοτικό Σχολείο Θηλέων.

Στην πόλη λειτουργεί Ταχυδρομείο και Τηλεγραφείο (Γκανούτας Ηλίας), Τελωνοσταθμαρχείο, Μονοπώλειο (Διαχειριστής Παπαδογιαννάκης Ιωάν.), ενώ δικαστικά η Ερμιόνη υπάγεται στο Ειρηνοδικείο Μάσητος (Κρανίδι). Επίσης υπάρχει Πολιτιστικός Σύλλογος.

Ιερείς - Τέσσερις (4):

Μπαρδάκος Λ., Νάκος Β., Παπαμιχαήλ Χρ., Φασιλής Διαμ.

Συμβολαιογραφείο:

Δεληγιάννης Ιωάν.

Αγγειοπωλεία - Τρία (3):

Γανώσης Γεώργ., Γκάτσος Ιω., Μούκας ή Πάλλης Ιωάν.

Αλευροπωλεία - Επτά (7):

Βόντας Αν., Βόντας Χρ., Μερκούρης Π., Μπουκίδης Σ., Παπαγεωργίου Δ., Πετρολέκας Κ., Ταρούσης Αντ.

Αντιπροσωπείες:

Εταιρεία Οίνων και Οινοπνευμάτων. Αντιπρόσωπος Δέδες και αδελφοί

Αρτοποιεία - Δύο (2):

Γκάτσος Στ., Παναγιώτου Γ.

Πράκτορες Ατμοπλοϊκών Εταιρειών:

«Γουδή» - Ταρούσης Αντ.

«Λεούση» - Δεληγιάννης Εμμ.

«Παπαλεονάρδου» - Βόντας Γ.

Πρακτορεία Εφημερίδων Εταιρείας Ελληνικού Τύπου:

Δέδες Α., Παπαβασιλείου Γ.

Ελαιοτριβεία - Είκοσι (20):

Βόντας Γκ., Γκάτσος Γεώργ., Δεληγιάννης Ιω., Καραγιάννης Γεώργ., Κορδώνης Π., Μαρουλάς Λαζ., Μεδινάς Ευθ., Μέξης Π., Μερτύρης Ελ., Μερτύρης Παν., Οικονόμου Αντ., Οικονόμου Άγγ., Πάλλης Παν., Παπαγιώτου Γ., Παπαβασιλείου Α., Παπαδογιαννάκης Ιω., Παπαμιχαήλ Αδελφοί, Σκούρτης Δ., Στεργίου Διον., Τσαούσης Ν.

Έμποροι Υφασμάτων - Εννέα (9) :

Βόντας Γκ., Βόντας Χρ., Γκάτσος Ιωάν., Κομμάς Δ., Νικολάου Δ., Παπαγεωργίου Δ., Πετρολέκας Κ., Σακελλαρίου Δ., Φραγκούλης Σ.-

Ενοικιαστές Εθνικών Λειβαδιών:

«Βίλια» εκκλησ. Παλυβός Π., «Βεζυροράχης» Γιάννου Δ., «Ρέμα Τσουνή» Σταυρόπουλος Γ., «Σαμπάριζας Χόντας Ευστ., «Φουρκαριάς» Μήτσου Γεώργ.

Εισπράκτορες Δημοτικών Φόρων:

Βόντας Γκ.

Εστιατόρια - Πέντε (5):

Αρβανιτάκης Σ., Βόντας, Γανώσης Γεώργ., Ευσταθίου Δ., Καραγιάννης Γ.

Ιατροί - Δύο (2):

Βεβελογιάννης Κ., Παπαδογιαννάκης Ιω.

Ιδιοκτήτες Ιστιφόρων Πλοίων - Εννέα (9):

Γκάτσος Γ., Γκάτσος Ιω., Καραγιάννης Γ., Κατσογιώργης Απ., Κομμάς Σ., Οικονόμου Κ., Παλαμάρας Θ., Τέσης Γ., Φασιλής Δ.

Έμποροι Ξυλείας - Δύο (2):

Βόντας Χρ., Κομμάς Δ.

Ξυλουργία:

Δέδες Φρ.

Οινοπώλες (Αμπελοκτήμονες) - Δέκα τρεις (13):

Βεβελογιάννης Κ., Κασνέστης Δ., Μέξης Παν., Μερτύρης Π., Μερτύρης Προκ., Σκούρτης Δ., Αγγελής Α., Καρδάσης Β., Καραγιάννης Κ., Μερτύρης Ε', Οικονόμου Β., Παπαβασιλείου Άγγ., Τσαούσης Ν.

Παντοπωλεία - Δεκαπέντε (15):

Βόντας Α., Βόντας Γ., Βόντας Χ., Γκάτσος Ι. του Γ., Γκάτσος Ι. του Κ., Μερτύρης Δ., Μερτύρης Π., Μερτύρης Σ., Παπαμιχαήλ Μ., Παπαγεωργίου Δ., Παπαγεωργίου Μ., Σακελλαρίου Δ., Στεργίου Ιωάννης, Φραγκούλης Α., Φραγκούλης Χ.

Καφενεία - Δώδεκα (12):

Αρβανιτάκης Σ., Ευσταθίου Θ., Καραγιάννης Γ., Καρδάσης Π., Μείντάνης Ν., Μερτύρης Γ., Νικολάου Δ., Οικονόμου Αντ., Παπαβασιλείου Α., Σταματίου Δ., Στεργίου Γ., Ταρούσης Αντ.,

Κουρεία - Δύο (2):

Παπαβασιλείου Ιω., Μερτύρης

Κρεοπωλεία - Έξι (6):

Καρδάσης Β., Μείντάνης Α., Μερτύρης Ελευθ., Οικονόμου Β., Παπαβασιλείου Α., Παπαμιχαήλ Ηλ.

Ξενοδοχεία - Τρία (3):

«Ακτή» Αρβανιτάκης Σ., «Εύβοια» Γανώσης Γεωρ., «Μινέρβα» Δεληγιάννης Εμμ.

Ραφεία Δύο (2):

Λίτσας Γ., Σπύρου Λαζ.

Σαγματοποιεία - Πεταλωτήρια:

Οικονόμου Πάνος

Φανοποιεία:

Βογανάτσης Ιωαν.

Φαρμακεία:

Παπαμιχαήλ Ε.

Φωτιστικά Είδη και Αντιπρόσωποι Εταιρείας Οίνων και Οινοπνευμάτων:

Δέδες Ε. αδελφοί.

▪ Σαμπάριζα

Πανδοχεία – (Δύο):

Κοτσαλής Β., Μέλλος Ιω.

▪ Θερμήσι

Εγχώρια Προϊόντα:

Παλυβός Δήμος

Καφενεία - Πέντε (5):

Γαλανόπουλος Α., Κοροντίνης Α., Κρεμμύδας Κυρ., Μπουγάς Γ., Πέλλας Π.

Πανδοχεία (χαντζήδες) - Δύο (2):

Κοτσαλής Β., Μέλλος Ι.

▪ Κρανίδι

Έχει έξι χιλιάδες τριάντα τρεις κατοίκους (6.033), πρόεδρος της Κοινότητας είναι ο Π. Δέδες και το Κοινοτικό Συμβούλιο αποτελείται από δεκαπέντε τακτικά μέλη και επτά αναπληρωματικά. Το Κρανίδι συνδέεται με την Ερμιόνη, που είναι και το επίνειο της επαρχίας, με αμαξωτό δρόμο και απέχει μιάμιση ώρα. Το αγώγι με άμαξα στοιχίζει έξι έως οκτώ δραχμές. Η πόλη στερείται φωτισμού, δρόμων και πλατειών.

Αρχές:

Ειρηνοδικείο Β' τάξης (Καρζής Γ.),

Οικονομικός Έφορος (Μέγαρης Ιωαν),

Υποθηκοφυλακείο Παπαντωνίου Δ., Μπόλμπος Γ.,

Ταχυδρομείο και Τηλεγραφείο Γ' τάξης

Εκπαίδευση:

Ελληνικό Σχολείο (πλήρες)

Σχολάρχης: Κόλλας Γεωρ.

Ελληνοδιδάσκαλοι: Ρομπότης Π. και Βασιλείου Δ.

– Α' Δημ. Σχ. Αρρένων, Διευθυντής Στρίγγος Ιω.

– Β' Δημ. Σχ. Αρρένων, Διευθυντής Αδαμόπουλος Δημ.

- Α' Δημ. Σχ. Θηλέων, Διευθύντρια Οικονόμου Δέσποινα
- Β' Δημ. Σχ. Θηλέων, Διευθύντρια Αντώνιζα Αικ.

Ιερείς - Δεκατρείς (13):

Βερδέλης Γ., Λουκάς Μ., Νόνης Π., Οικονόμου Π., Οικονόμου, Πανούτσος Π., Παπαδημητρίου, Πρωτογύρου Θ., Ρομπότης Δ., Σακελλαρίου Δ., Σκλιας Ν., Τσαμαδός Α., Χελιώτης Μ.

Σύλλογοι:

Εμπορικός - Πρόεδρος Γεωργόπουλος

Επιτροπή Σηροτροφικής Εταιρείας (Κος και Κα) Παπαγκίκα

Συγκοινωνία:

Το Πορτοχέλι και η Ερμιόνη συνδέονται ακτοπλοϊκά με το Ναύπλιο και τον Πειραιά.

Προϊόντα:

Βελανίδια, ξυλεία, δημητριακά, κάρβουνα, εκλεκτό λάδι, κρασί, σιτάρι, τυρί και προϊόντα αγγειοπλαστικής

Αγγειοπωλεία - Πέντε (5):

Λέκκας Νικ., Πάνου Κυρ., Πανάγου χήρα Ευαγγ., Παπαντωνίου Ιωάνν., Σοφικίτη Μαρία

Ιδιοκτήτες Αμαξών (καροτσέρηδες) - Δύο (2):

Ζέρβας Π., Μπούκοσης Γεωργ.

Ανεμόμυλοι Ιδιοκτήτες - Δέκα (10) :

Ανδριώτης Αν., Γαλανός Ιωαν., Γερασίμου Α. χήρας – Γουζούαση Α. χήρας, Κοντοβράκης Γ., Κοντοβράκης Κ., Μαχαίρας Ιω., Σοφικίτης Δ.- Σοφικίτης Κ., Σεριγιάννης Γ., Φασιλής Π.

Αρτοποιεία - Τρία (3):

Μπούκας Θ., Μάνου Ι., Πρωτοπαπά Σπ.

Αλευροπωλεία - Τέσσερα (4):

Γεωργίου Εμμ., Μπαϊραχτάρης Δ., Παπασταύρου Αθ., Σακελλαρίου Παρ. χήρα

Βαρελοποιεία:

Μαλανδρένιας Ιωάν.

Δικηγόροι - Δύο (2):

Καραμαδούκης Π., Μπουκουβάλας Σ.

Εγχώρια Προϊόντα - Πέντε (5):

Ευσταθίου Θ., Καραμαδούκης Δ., Μπαστούνης Δ., Πασαλάρης Ι., Χαρακόπουλος Ν.

Έμποροι Υφασμάτων - Πέντε (5):

Μίλησης Κ., Μώρος Δ., Μώρος Π., Παπαγεωργίου Κ., Φωστίνης Δ.

Ελαιοτριβεία - Είκοσι οκτώ (28):

Αντώνιζας Ι., Βακάλβασης αδελφοί, Βιρβίλης Πετρ., Πανούτσος Ν., Γκιώνης Κων., Δαμιανού χήρα Ευγενία, Δέδες Ιωάν., Δημότση χήρα Κ., Ευσταθίου Σ., Κοντοβράκης Ιωάνν., Κοντοβράκης Κ., Κοντοβράκης Π., Κωνσταντούρος Άγγ., Μάνος Ιω., Μπούκος Νικ., Παλούκας Κ., Παπαδημητρίου Βασ., Παπασταύρου Αθαν., Πουλής Δημ., Ρέπουλης Νικ., Ρούσης Νικ., Σοφικίτης Κων., Στρίγκος Κων., Στρίγκος Παν., Φραγκούλης Σπ., Φωστίνη Μαρίνα, Φωστίνης Κοσμάς, Χάσπαρης Νικ.

Υφαντουργοί (κλωστές):

Κοντοβράκης Γεώργ.

Εργολάβοι Δημοσίων Έργων:

Τραμουντάνας Νικ.

Ιατροί - Τρεις (3) :

Δέδες Π., Τσαμαδός Δ., Φιλίππου Αργ.

Ιδιοκτήτες Ιστιοφόρων Πλοίων - Είκοσι έξι (26) :

Αντώνιζας Δ., Βόγκλης Β., Γιάννου Μ., Γκίκας Μ., Γκιώνης Δ., Γκιώνης Ν., Δέδες Α., Κουρτέσης Ιω., Λάμπρου Δ., Λάμπρου Ι., Λουκάς Δ., Λέκκας Δ., Λέκκας Ι., Λέκκας Σ., Μαρουλίτσας Ι., Μπελεσιώτης Σ., Νιαστής Α., Νόνης Π., Οικονόμου Κ., Παπαδιάς Α., Σαρρής Σ., Στρίγκος Ι., Τούσας Κ., Τούσας Σ., Τσουμάνης Χ.

Παπλωματοποιεία:

Δράκας Εμμ.

Καπνοπωλεία:

Στυλιάτης Κ.

Καφενεία - Δώδεκα (12):

Βιρβίλης Π., Καράντουλης Δ., Λιώσης Μ., Μέξης Ε., Μπαϊρακτάρης Δ., Πανούτσος Β., Παρασκευόπουλος Ν., Πέππας Ιω., Πέππας Πέτρ., Τσαμαδός Σ., Τσιςμελής Γεωργ., Χρηστίδης Κ.

Κουρεία - Τρία (3):

Βλαχογιάννης Αναστ., Χαραλαμπόπουλος Ανδ., Χαραλαμπόπουλος Π.

Κρεοπωλεία - Εννέα (9):

Δημότσης Δ., Κοντοβράκης Γ., Κοντοβράκης Κ., Κορδώνης Ι., Κυριάκης Ι., Κωνσταντόπουλος Α., Λιώσης Ν., Νικολέτος Π.

Μαίες - Τρεις (3):

Αντώνιζα Στ., Ζαφειροπούλου Μαριγώ, Τραμουντάνα Μ.

Μαχαιροποιεία (τρόχισμα):

Δεκαβάλας Σπ.

Ξενοδοχεία:

Μπούκοσης Γεωργ.

Ξυλουργεία - Επτά (7):

Βαρκαρόλης Ιω., Βλάχος Αντ., Κοφινάς Γεωργ., Μερεμέτης Κ., Τραμουντάνας Κ., Τραμουντάνας Ν., Υφαντίδης Ι.

Οινοπωλεία - Επτά (7):

Βαρκαρόλης Δ., Βαρκαρόλης Π., Παπαϊωάννου Ι., Παπασταύρου, Σκρεπετός Δ., Στυλιάτης Δ., Τριγγάκης Γ.

Οινοπωλεία Παραγωγών (Αμπελοκτημόνων) - Επτά (7):

Βόγλης Γεώργ., Λάμπρου Γεώργ., Παπασταύρου Κ., Παπασταύρου Χρ., Σοφικίτης Αν., Σοφικίτης Αντ.

Οπλοδιορθωτές:

Τραχ(ι)ώτης Ιω.

Παντοπωλεία – Τριάντα τέσσερα (34):

Βακάβαλσης Δ., Βακάβαλσης Π., Βερδέλης Χ., Βαρδαμάσκος Α., Βρυσιώτης Χ., Γαλανός Δ., Γαλανός Ι., Γκιώνης Ι., Δρακόπουλος Δ., Καραμαδούκης Ι., Κοντοβράκης Κ., Κοντοβράκης Κ., Κοντοβράκης Π., Κυριάκης Ν., Λιώσης Γ., Λουκάς Ι., Λουκάς Χ., Κρομμύδας Ι., Οικονόμου Γ., Πανούτσος Ν., Παπαδήμας Ι., Παπασταύρου Κ., Παπασταύρου Χ., Παλυβός Β., Παλυβός Π., Πίκουλας Π., Σκλαβούνος Ε., Σκρεπετός Γ., Σπανίδης Ι., Στρίγκος Α., Τσαμαδός Μ., Τσαμαδός Ν., Φωστίνης Ε., Φωστίνης Ι., Φωστίνης Β.

Ποτοποιεία:

Δέδες Παν.

Ραφεία -Τέσσερα (4):

Βιρβίλης Π., Μονάς Χρ., Πάνου Λ., Φουντούκος Ν.

Σαγματοποιεία - Πεταλωτήρια - Τέσσερα (4) :

Καπογιάννης Π., Μαυροειδής Δ., Ντούρος Β., Ντούρος Π.

Σανδαλοποιεία - Δύο (2):

Καρυστινός Ευθ., Παλούκας Κ.

Σιδηρουργεία -Τρία (3):

Γιδόπουλος Α., Γιδόπουλος Γ., Γιδόπουλος Κ.

Στραγαλοποιεία:

Αλεξίου Ιω.

Σχοινοποιεία:

Βενεκάς Γ.

Τοκιστές - Τέσσερις (4):

Γεωργόπουλος Δ., Γεωργόπουλος Ιω., Γκιώνης Κ., Χάσπαρης Ν.

Υποδηματοποιεία - Έξι (6):

Βάθης Δέδες – Ζέρβας Ι., Κουρτέσης Κ., Κουρτέσης Μ. –Στανατιώτης Α., Φασιλής Π.

Φανοποιεία - Δύο (2):

Καράκαλος Αν., Καράκαλος Ι.

Φαρμακεία - Τρία (3):

Γιαννούτσος Ν., Καραγιάννης Γ., Τζαβάρας Ι.

Φωτογραφεία:

Σακελλαρίου Κων

Χρυσοχοεία:

Νόνης Παν., Φρέντζος Ε.

Εστιατόρια:

Δεν υπάρχει κανένα. Φαγητό, κατόπιν παραγγελίας, μπορούν να παρασκευάσουν ορισμένες ταβέρνες (οινοπωλεία).

Έτος 1923 -1924

Ο «Οδηγός» κυκλοφόρησε για δέκατο (10^ο) έτος και για την επαρχία Ερμιονίδος αναφέρονται τα εξής :

▪ **Δίδυμα**

Εντός της πεδιάδας, όπου βρίσκεται το χωριό, υπάρχει βάραθρο με διάμετρο εκατόν πενήντα μέτρων. Μέσα σ' αυτό είναι δύο εκκλησάκια, ο Άγιος Γεώργιος και η Μεταμόρφωση του Σωτήρος. Δικαστικά υπάγεται στο Ειρηνοδικείο Μάσητος και έχει ένα Δημοτικό Σχολείο Αρρένων και ένα Θηλέων, Αστυνομικό Σταθμό, Ταχυδρομείο και Τηλεγραφείο.

Συγκοινωνία:

Για το Ναύπλιο εννέα ώρες και για το Κρανίδι δύο έως δυόμιση ώρες.

Παραγωγή:

Κρασί, δημητριακά τριακόσιες χιλιάδες (300.000) οκάδες, πατάτες διακόσιες χιλιάδες (200.000) οκάδες, λαχανικά, ξυλεία, τυρί, οπωρικά και κτηνοτροφία τριακόσια (300) άλογα και μουλάρια, δώδεκα χιλιάδες (12.000) αιγοπρόβατα, διακόσιες (200) κυψέλες. Εξαγωγή τριάντα χιλιάδες οκάδες (30.000) λάδι και εκατό χιλιάδες (100.000) οκάδες πατάτες.

Ιερείς

Τρεις(3)

Ανεμόμυλοι

Ένας(1)

- **Λουκαϊτι**

Έχει εκατόν ογδόντα έναν (181) κατοίκους.

Απέχει από τα Δίδυμα μία ώρα.

- **Ράδο(υ)**

Έχει ογδόντα έναν (81) κατοίκους.

- **Ερμιόνη**

Έχει δύο χιλιάδες εκατόν εξήντα τέσσερις (2.164) κατοίκους και έκταση εκατόν πενήντα χιλιάδες (150.000) στρέμματα με δύο λιμάνια, ένα προς Β. και ένα προς Ν. Τόπος παραγωγικός με κλίμα εύκρατο. Δικαστικά υπάγεται στο Ειρηνοδικείο Μάσητος (Κρανίδι), έχει Τηλεγραφείο, Τελωνείο καθώς και Μονοπώλειο. Έχει επίσης δύο ενορίες, των Ταξιάρχων και της Κοιμήσεως της Θεοτόκου και δύο Δημοτικά Σχολεία, ένα Αρρένων και ένα Θηλέων.

Συγκοινωνία:

Καθημερινά με πλοίο από Πειραιά και Ναύπλιο, διάρκεια ταξιδιού έντεκα ώρες και για Κρανίδι μιάμιση ώρα, με δρόμο αμαξωτό.

Παραγωγή - Προϊόντα:

Λάδι πεντακόσιες χιλιάδες (500.000) οκάδες και κρασί από αμπέλια τριακοσίων στρεμμάτων. Μανταρίνια τρεις εκατοντάδες οκάδες, χαρούπια πεντακόσιες στατήρες, ρετσίνι είκοσι χιλιάδες (20.000) οκάδες, τυρί, ξυλεία, προϊόντα αγγειοπλαστικής.

Ναυτιλία και Αλιεία με φημισμένο το ντόπιο χταπόδι.

Μεταλλευτικά Προϊόντα:

Κάρβουνα, άλευρα, εσπεριδοειδή και μελισσοκομεία. Σε απόσταση μίας ώρας από στεριά ή θάλασσα από την Ερμιόνη, υπάρχει «η Σκάλα», το μέρος όπου φορτώνεται το μετάλλευμα για την εξαγωγή του στο εξωτερικό από την Εταιρεία «Μεταλλεία Ερμιόνης». Η Εταιρεία για πολλά χρόνια μίσθωσε την εξαγωγή στη συσταθείσα ομόρρυθμη εταιρεία Μ. Λίτσας και Γ. Σκέντερ (Γραφεία: Αγ. Θεοδώρων 7). Τα μεταλλεύματα (σιδηροπυρίτης και χαλκοπυρίτης) μεταφέρονται με μικρό τρενάκι. Στη θέση Μπαρουτοσπηλιά, δύο ώρες από την Ερμιόνη και μία από τη Δάριζα, ιδρύθηκαν τα γραφεία της Εταιρείας. Ο δρόμος είναι βατός.

▪ **Καρακάσι**

Έχει τριακόσιους εξήντα έξι (366) κατοίκους και απέχει περίπου δυόμιση ώρες από τα Δίδυμα. Στο χωριό λειτουργεί Γραμματοσχολείο.

▪ **Τσουκαλιά**

Έχει είκοσι έξι (26) κατοίκους.

▪ **Κρανίδι**

Κάτοικοι τέσσερις χιλιάδες τριακόσιοι ογδόντα τέσσερις (4.384). Στερείται φωτισμού, δρόμων, πλατειών και εξοχών. Απέχει από το Ναύπλιο μία ώρα και από την Ερμιόνη μία και μισή ώρα με άμαξα. Επίσης το Πόρτο Χέλι και την Ερμιόνη συνδέονται ατμοπλοϊκώς με το Ναύπλιο και τον Πειραιά. Έχει πλήρες Ελληνικό Σχολείο και τέσσερα Δημοτικά Σχολεία, δύο Αρρένων και δύο Θηλέων.

Παραγωγή - Προϊόντα:

Βελανίδια, ξυλεία, δημητριακά, κάρβουνα, λάδι (παραγωγή επτακόσιες χιλιάδες (700.000) οκάδες), κρασί, κεράσια, σιτηρά, τυρί και είδη αγγειοπλαστικής.

▪ **Κοιλάδα**

Έχει πεντακόσιους εξήντα έξι κατοίκους (566), απέχει από Κρανίδι μία ώρα και έχει Αστυνομικό Σταθμό.

▪ Πορτοχέλι

Στο λιμάνι του υπάρχει φάρος σε σχήμα πυρσού με σταθερό φως.

Έτη 1930 και 1935

Θα παρουσιάσουμε συνοπτικά και συνδυαστικά τη γενική εικόνα της επαρχίας Ερμιονίδας κατά τον πρώτο (1930) και έκτο χρόνο (1935) της τέταρτης 10/ετίας του 20^{ου} αιώνα.²¹

▪ Δίδυμα

Κάτοικοι χίλιοι δέκα επτά (1.017), άρρενες τετρακόσιοι ενενήντα ένας (491). Μαζί με τα χωριά Λουκαίτι, Ράδο και τη Μονή Αυγού κάτοικοι χίλιοι διακόσιοι εβδομήντα τρεις (1.273), άρρενες εξακόσιοι τριάντα δύο (632).

Λειτουργεί Αστυνομικός Σταθμός, Ταχυδρομείο, Τηλεγραφείο και ένα Δημοτικό Σχολείο, Αρρένων και Θηλέων.

Κοινοτικοί Σύμβουλοι (1930):

Α. Γιάννου, Α. Παπαντωνίου, Π. Αργύρης, Δ. Γιάννου, Αθ. Κοτσοβός, Γεώργ. Αντωνόπουλος

Ιερέας:

Δημήτρης Καρδάσης

Ιατροί - Δύο (2):

Απόστολος Παπαντωνίου, Ιωάν. Πέτρου

Αλευρόμυλοι - Τέσσερις (4):

Κοτσοβός Γεώργ., Αντωνόπουλος Γεωργ., Πέτρου Αγγ., Παπαγιαννόπουλος Γεώργ.

Ελαιοτριβεία - Εννέα (9) :

Αντωνόπουλος Αν., Δερματάς Χρ., Κονδύλης Δημ., Μπροδήμας Αντ.-Οικονομόπουλος Ιω., Πέτρου Ιω., Πέτρου Γεώργ., Φράγκου Αμ., Χατζίκος Ιω. (1935)

Καφενεία - Τρία (3):

Αποστόλου Γεωργ., Τσατσαρός Δ., Μπολμήσος Αν. (1935)

²¹ Σε όσα ονόματα ιδιοκτητών δεν αναγράφεται έτος, τα καταστήματά τους ήταν σε λειτουργία το 1930 αλλά και το 1935.

Οινοπωλεία - Τρία (3):

Βελιώτης Θεοδ., Δαγρές Χρ., Μπροδήμας Ιωάν. (1935)

Ραφεία - Δύο (2):

Κοτσοβός Αθαν., Αντωνόπουλος Αναστ. (1935)

Υποδηματοποιεία - Δύο (2):

Δίμηζας Παν., Λαλούσης Αθ. (1935)

Φαρμακεία:

Μίλησης Γεωργ. (1935)

Παντοπωλεία - Δέκα έξι (16):

Αλεξανδρής Ευθ., Βελιώτης Θεοδ., Δρίτσας Εμμ., Μίζης Γ., Μίλησης Γ.- Μπόλμπος Α., Μπροδήμας Α., Παπασωτηρίου Σ., Παριώτης Γ., Τσατσαρόν Δ. (1930) και Μίζης Κ., Παπαντωνίου Γ., Παπαντωνίου Αντ., Σαράντζος Κων., Στάθης Ν., Χατζίκος Δ. (1935)

▪ **Ερμιόνη**

Κάτοικοι χίλιοι εννιακόσιοι είκοσι δύο (1.922), άρρενες επτακόσιοι ογδόντα οκτώ (788). Μαζί με τα χωριά Θερμήσι, Μεταλλεία, Πηγάδια (Σαμπάριζα) και τη Μονή των Αγίων Αναργύρων που έχει πέντε (5) μοναχούς, σύνολο κατοίκων δύο χιλιάδες τριακόσιοι εξήντα ένας (2.361), άρρενες χίλιοι πενήντα (1.050). Λειτουργεί Ταμείο Γ' τάξεως (ταμίας Αλ. Κοντολέφας), Αστυνομικός Σταθμός, Υποτελωνείο (Υποτελώνης Χρ. Λαγός), Ταχυδρομείο, Τηλεγραφείο, Τηλεφωνείο (Τ.Τ.Τ.) και ένα 5/τάξιο Δημοτικό Σχολείο για αγόρια και κορίτσια. Επίσης υπάρχει και Συνεταιρισμός για την ενοικίαση γαιών.

Κοινοτικοί Σύμβουλοι (1930):

Αντ. Τσαούσης, Α. Παπαβασιλείου, Δημ. Μερτύρης, Δημ. Παναγιώτου, Σ. Γκάτσος, Γ. Φραγκούλης, Τρ. Καραγιάννης, Μιχ. Δεληγιάννης, Ιωσήφ Μερτύρης

Αλευρόμυλοι - Δύο (2):

Σιδέρης Αντ., Βόντας Χρ.

Ανεμόμυλοι - Έξι (6):

Βλάχος Δέδες, Φασίλης Δημ., Δεδάκη (χήρας), Καντζιλέρης Διον., Μέξης Διον., Στεργίου (χήρας)

Φούρνοι (Αρτοποιεία):

Γκάτσος Δ., Καραγιάννης Γρηγ., Παναγιώτου Δ. (1930) και Μερτύρης Δημ. (1935).

Αντιπροσωπείες:

«Εθνικής Τράπεζας» Παπαμιχαήλ Ευ.
«Ιονικής Τράπεζας» Δεληγιάννης Μιχ.
«Καραβασίλη» Δεληγιάννης Μιχ.
«Πανελληνίου» Παπαμιχαήλ Ευ.

Αεριούχα ποτά:

Δεδάκης Σ. (1935)

Ατμοπλοοία (πράκτορες):

Βόντας Χρ – Δεληγιάννης Μιχ.

Αυτοκινητιστές – Συγκοινωνία:

Κοντοβράκης Δ., Μπούκοσης Γ., Παπαδημητρίου Ι., Σιδέρης Α.
Ήταν ιδιοκτήτες αυτοκινήτων με καταγωγή από το Κρανίδι.

Εξαγωγές Εγχωρίων Προϊόντων - Έξι (6):

Δεληγιάννης Μιχ., Καραγιάννης Γρ., Μέξης Διον., Μερτύρης Γ., Μερτύρης Ιωσήφ,
Παπαμιχαήλ αδελφοί

Ελαιοτριβεία (ατμοκίνητα):

Βόντα (χήρα) Χρ.

Ελαιοτριβεία (κοινά) - Δέκα επτά (17):

Γκάτσος Γ., Ζωγράφος Αγγ., Καραγιάννης Γρ., Μέξης Διον., Κοροντίνης Στ. (1935).

Μήτσου Λ., Μερτύρης Ελ., Λαζαρίδης Νικ. (1935)

Οικονόμου Αντ., Πάλλης Π. (1935)

Παναγιώτου Δ., Παπαβασιλείου Αγγ.

Τσαούσης Αντ. 1935)

Στεργίου Ιωαν. (1935)

Σκούρτης Α. (1935)

Παπαμιχαήλ (1935)

Παπαδογιαννάκης Ιω. (1935)

Εστιατόρια - Ξενοδοχεία - Δύο (2):

Γανώσης Γεώργ., Μερτύρης Ιωσήφ

Εργοστάσιο Ηλεκτροφωτισμού:

Αναγνώστου Δημ. (1935)

Ιατροί - Δύο (2) :

Βασιλείου Νικ., Παπαβασιλείου Απ.

Ιστιοφόρα - Έξι (6)

Αντωνίου Ι., Γεωργίου Α., Κατσογιώργης Απ., Μείντάνης Ν., Οικονόμου Ι., Τέσης Γεωργ.

Καφενεία - Δέκα τρία (13):

Βογανάτσης Νικ., Καντρέβας Κοσμάς, Καρδάσης Παν., Μπαρδάκος Δημ., Οικονόμου Αντ., Πρωτογύρου Αν., Σταματίου Δ., Κανέλης Βασ. (1935), Καραγιάννης Στ. (1935), Νικολάου Ιωάν. (1935), Οικονόμου Δ. (1935), Πασχάλης Ν. (1935), Μείντάνης Κ. (1935)

Κουρεία - Πέντε (5):

Γκόγκος Αλεξ., Μερτύρης Π., Παπαβασιλείου Ιω., Σπετσιώτης Αν., Μπαρδάκος Λαζ. (1935)

Κρεοπωλεία - Τρία (3):

Κοτταράς Εμμ., Καρδάσης Π., Οικονόμου Βασ.

Ξενοδοχείο:

Πραχαλιάς Ανδ. (1935)

Μονοπώλεια (αποθήκη):

Οικονόμου Α.

Ναυπηγεία:

Δεδάκης Κ.

Ξυλουργεία - Πέντε (5):

Γεωργίου Ρήγας, Κομμάς Εμμ., Λουπινάς Α. (1930) και Δεδάκης Κων., Οικονόμου Παν. (1935)

Οινοπωλεία - Τέσσερα (4):

Γκάτσος Διον., Τράκης Αν., Δημητράκης Σαρ., Τσαούσης Αν. (Όλα το 1935).

Ραφεία - Δύο (2):

Γεωργιάδης Ε. (1935), Παπαθανασίου Αθ. (1935)

Συμβολαιογραφεία:

Δεληγιάννης Ιωάν.

Φαρμακεία:

Παπαμιχαήλ Ευάγγ.

Χρυσοχοεία:

Νάκος Δημ. και Μ.

Σιδηρουργεία - Δύο (2):

Λουλουδάκης Ν., Σταμέλος Σ.

Υποδηματοποιεία - Έξι (6):

Δημαράκης Δημ., Κωνσταντινίδης Π., Λουκάς Γεώργ., Νάκος Μιχ., Σπετσιώτης Μιχ., Φλεβαράκης Στ. (μόνο το 1935)

Εμπορικά Υφάσματα - Έξι (6) :

Βόντας Αν., Βόντας Μενέλ., Λακούτσης Β., Φραγκούλης Απ., Φραγκούλης Παυλ., Φραγκούλης Χρ.

Παντοπωλεία - Είκοσι ένα (21) :

Γκάτσος Α. Κων., Γκάτσος Ι.Γ., Λαζαρίδης Νικ., Κουτσουρελάκης Κ. (1935), Μενεξής Κων., Μερτύρης Δημ., Μερτύρης Π., Μερτύρης Ιωσ. (1935), Μπενάρδος Δημ. (1935), Μπουκίδης Β., Μέξης Δ. (1935), Μπαρδάκος Δ. (1935), Μπεξής Ευαγγ. (1935), Πάτσιος Αθ. (1935), Παπαμιχαήλ Ν., Παπαμιχαήλ Μ. (1935), Πραχαλιάς Ανδ., Προβελεγγάτος Ν. (1935), Σκλαβούνος Κ. (1935), Σέρφας Β. (1935), Φραγκούλης Χρ.

■ Ηλιόκαστρο

Κάτοικοι τριακόσιοι ενενήντα πέντε (395), άρρενες διακόσιοι οκτώ (208). Μαζί με τους οικισμούς Καψοσπίτι και Τσουκαλιά κάτοικοι τετρακόσιοι σαράντα έξι (446), άρρενες διακόσιοι τριάντα έξι (236). Στο χωριό λειτουργεί Ταχυδρομείο και Δημοτικό Σχολείο.

Κοινοτικοί Σύμβουλοι (1930):

Δεστές Ιωάνν., Θώμος Δ., Δεστές Δ., Δήμιζας Άγγ., Αντωνόπουλος Αντ.

Ιερέας:

Παπαγιαννόπουλος Ιωάννης

Αλευρόμυλοι:

Κοινοτικοί

Ελαιοπιεστήριο:

Κοινοτικό

Ελαιοτριβεία - Οκτώ (8):

Αντωνόπουλος Αν., Αντωνόπουλος Π., Αντωνόπουλος Δ., Γιάννου Δημ., Δήμιζας Αναρ., Δήμιζας Αθαν., Κονδύλης Στ., Κονδύλης Γεώργ. (Όλα το 1935).

Καφενεία - Δύο (2):

Αναστασίου Χρ., Κόχλας Τηλ. (μόνο για το 1935)

Παντοπωλεία - Τέσσερα (4):

Βουδουλάκη Κων., Θώμος Δημ., Σπανός Χ., Κούκκος Ιω. (1935)

▪ **Κοιλάδα**

Κάτοικοι εξακόσιοι τριάντα τρεις (633), άρρενες διακόσιοι εβδομήντα εννέα (279).
Λειτουργεί Ταχυδρομείο και Τηλεφωνείο, Τελωνειακός σταθμός, Δημοτικό Σχολείο (διδάσκαλος Γεώργιος Τσώκος) καθώς και συνεταιρισμός ενοικίασης γαιών.

Κοινοτικοί Σύμβουλοι (1930):

Φλωρής Παν., Λιόσης Κοσμάς, Γιαννόπουλος Γεώργ., Φασιλής Γεώργ., Αγρίμης Δημ.

Ιερέας:

Γίκας Αθανάσιος

Αντιπροσωπεία, Είδη Αλιείας και Μεταξωτά:

Γιαννούλης Α.Γ.

Ελαιοτριβεία:

Ραπτάκης Γεωργ.

Κέραμοι -Τούβλα (κατασκευές):

Ραπτάκης Εμμ. Κ.

Αλατοκαθαριστήρια:

Ραπτάκης Γεώργιος (1935)

Ιχθυέμποροι:

Φλωρής Παν. (1935)

Καφενεία:

Τούσας Αν. (1935)

Οινοπωλεία - Τέσσερα (4) :

Αλεξανδρής Αλεξ. (1935), Βούλγαρης Βασ.(1935), Εμμανουήλ Σταύρος, Φασιλής Γεώργ.

Παντοπωλεία - Τρία (3):

Γιαννούλης Αντ. Γ., Δριβάλας Σπ. Π., Λάμπρου Δημ. Α.

▪ Κρανίδι

Η πόλη έχει τέσσερις χιλιάδες διακόσιους δέκα τέσσερις κατοίκους (4.214), άρρενες χίλιους οκτακόσιους επτά (1.807) και είναι χτισμένη αμφιθεατρικά. Είναι η πατρίδα του μεγάλου πολιτικού Εμμανουήλ Ρέπουλη και στην πλατεία υπάρχει η προτομή του. Από την Ερμιόνη απέχει οκτώ χιλιόμετρα και συγκοινωνεί με αμαξωτό δρόμο.

Αρχές:

Ειρηνοδικείο (Κων. Σχανέζος, 1930)

Εφορία (Γ. Παπαδόπουλος, 1930)

Ταμείο – Αστυνομικό Τμήμα – Ταχυδρομείο – Τηλεφωνείο -Τηλεγραφείο (ΤΤΤ)

Δασονομείο – Ληξιαρχείο – Ταμείο Πρόνοιας Ελαιοπαραγωγής

Συναιτερισμοί:

Γεωργικός Πιστωτών (Πρόεδρος Θεμ. Κοκκίνης 1930)

Σύλλογοι:

Εμπορικός (Πρόεδρος Εμμ. Σκλαβούνος 1930)

Καραγωγέων (Πρόεδρος Αγγ. Μπούκουσης 1930)

Ταμείο Πρόνοιας Ελαιοπαραγωγής Ερμιονίδας

Ενορίες:

Μεταμορφώσεως, Τιμίου Προδρόμου, Σύναξης Θεοτόκου, Εισόδια Θεοτόκου, Αγίου Γεωργίου

Ιερείς - Επτά (7):

Βασ. Σκλιας, Οθ. Πρωτογύρου, Μιχ. Λουκάς, Αδρ. Τσαμαδός, Επ. Γεωργακόπουλος, Κ. Νόνης, Ιωάνν. Στεφάνου

Εκπαίδευση - Σχολεία - Ονόματα Εκπαιδευτικών:

Λειτουργούν δύο Δημοτικά Σχολεία και ένα Ημιγυμνάσιο.

Κ. Πασπαλιάρης, Π. Μαγείρου, Π. Διαγγέλης για το Ημιγυμνάσιο (1930)

Χ. Δήμας, Β. Σκλιας, Ελένη Παλυβού, Αικατ. Παπαδήμα, Μαρ. Καράνδουλη, Δήμητρα Κοντοβράκη, Αικ. Αντώνιζα, Μαρίνα Τραμουντάνα, Ιωάννα Ζαφείρη για τα δύο Δημοτικά (1930)

Κοινοτικοί Σύμβουλοι (1930) - Δέκα τρεις (13):

Μ. Χάσπαρης, Ιω. Αντώνιζας, Κ. Κοντοβράκης, Ιω. Γκιώνης, Δημ. Κοντοβράκης, Π. Βακάλβασης, Ιω. Φραγκούλης, Εμμ. Σκλαβούνος, Μ. Πασαλάρης, Αρ. Γεωργόπουλος, Α. Μπαϊρακτάρης, Θεμ. Μπαϊρακτάρης

Αλευρόμυλοι - Τρεις (3):

Βακάλβασης Στ., Σίδερης Δ., Χάσπαρης Σολ.

Αρτοποιοί - Τρεις (3) (1935):

Καράντουλης Σ., Κάρσσης Αθ., Φράγκος Π.

Δικηγόροι - Τρεις (3):

Καραμαδούκης Π., Φραγκούλης Αγγ., Φωστίνης Π.

Δικολάβοι - Τρεις (3) :

Μεσωλώρας Ιω., Παπαμιχαήλ Ιω., Παπασταύρου Αθ.

Παπλωματοποιεία - Δύο (2) (1935):

Ζαφείρης Αγγ., Τράκας Εμμ.

Ζαχαροπλαστεία - Τρία (3) :

Βρυσιώτης Γ., Στυλιάτης Αγγ., Γεωργιάδης Γ. (1935)

Ιατροί - Τρεις (3):

Δέδες Παντ., Μπαστούνης Αν., Τσαμαδός Δημ.

Ηλεκτροφωτισμός (εργασίες) :

Αναγνώστου Δ. (1935)

Λιπάσματα (αντιπρόσωποι) :

Δέδε Αφοί

Μηχανικοί:

Βακάλβασης Στ.

Ξενοδοχεία Ύπνου:

Στυλιάτης Αγγ. (1935)

Εσπιατόρια:

Κακουριώτης Ν. (1935)

Ελαιοτριβεία - Τριάντα (30) :

Αναφέρονται στον «Οδηγό» του 1935

Αντώνιζας Ιωάνν., Βακάλβασης Δ., Βουρλέτης Αθ., Γεωργόπουλος Δημ., Γκίκιζας Ηλ., Γκιώνης Ιω., Γκιώνης Ν., Ευσταθίου Μ., Κοντοβράκης Δ., Κοντοβράκης Κ., Κοντοβράκης Χ., Κοντογιάννης Αν., Κοντογιάννης Ιω., Κοντογιάννης Αγ.-Μερεμέτης Χρ.-Μονοχάρτζης Δ., Μπογιατζής Ιωάνν., Μπούκοσης Ν., Νικολέτος Ε., Οικονόμου Δ., Παπασταύρου Αθ., Πισάς Αθ., Πουλής Π., Σοφικίτης Αντ., Στρίγκος Κ., Στρίγκος Π., Φραγκούλης Ιωάνν, Φωστίνης Εμμ., Χάσπαρης Μ., Χάσπαρης Σόλ.

Καφεενεία - Οκτώ (8):

Βαρκαρόλης Δ., Βαρκαρόλης Π., Καράμπελας Αγ., Πέλλας Ιω., Παπαμιχαήλ Μ., Σκρεπετός Μ., Τσαμαδός Δ., Φωστίνη Ελένη

Κουρεία - Τέσσερα (4):

Αδελφοί Βαρκαρόλη – Βαρκαρόλης Π., Στυλιάτης Κ., Χαραλαμπόπουλος Δ.

Κρεοπωλεία - Εντεκα (11):

Δημότσης Ι., Ζαμπέτας Δ., Ζέρβας Ν., Κοκκίνης Θ., Κοντοβράκης Κ., Κοντοβράκης Ν., Κοντοβράκης Χρ., Κυριάκης Δ., Λιώσης Π., Λιώσης Ν., Φωστίνης Κοσμάς
(Τα καφεενεία, κουρεία και κρεοπωλεία αναφέρονται μόνο στον «Οδηγό» του έτους 1935)

Ξυλουργεία:

Βαρκαρόλης Ι., Κοφινάς Λαζ., Μαχαίρας Π., Μερεμέτης Χρ., Μπίας Γ., Μπίας Σ., Παπαϊωάννου Αθ., Τραμουντάνας Ν., Υφαντίδης Π., Φασιλής Α. (μόνο το 1935)

Οδοντίατροι:

Δήμου Φανή (1935)

Οινοπωλεία - Πέντε (5):

Βουτσαδάκης Π., Κρεμμύδας Μ., Κορδώνης Π., Φασιλής Π., Ρουκουλές Μ. (μόνο το 1935)

Ραφεία – Τέσσερα (4):

Καράνδουλης Αγγ., Κοντοβράκης Ν., Πάνου Αν., Φωστίνης Αν. (μόνο το 1935)

Συμβολαιογραφεία - Δύο (2):

Μπόλμπος Γεωργ., Θεοδώρου Αν (1935)

Υποδηματοποιεία - Εννέα (9):

Ζέρβας Κ., Κακουριώτης Ν., Καπογιάννης Κ., Κεφάλας Β., Κουρτέσης Εμμ., Λέκκας Ν., Παπαϊωάννου Αν, Παπασταύρου Δ., Τσούτσας Δ. (μόνο για το 1935)

Ψιλικά - Τρία (3):

Παπασταύρου Γ. (1930) και Κορδώνης Π., Μίλησης Κ. (1935)

Φαρμακεία - Τρία (3):

Καραγιάννης Γ., Μίλησης Γ., Παπαδήμα Αγγελική

Παντοπωλεία (αποικιακά) - Σαράντα (40):

Βακάλβασης Π., Βρυσιώτης Γ. (1935), Γαλανού Αφοί (1930), Γαλανός Ι. (1935), Γαλανός Α. (1935), Γαλανός Γ. (1935), Γαλανός Σ. (1935), Γκιώνης Ι. (1935), Γαλανός Δ. (1935), Δέδες Σ. (1935), Καραγιάννης Γ., Καραμαδούκης Αγ., Καραμαδούκης Ιω. (1930), Καραμαδούκης Κ. (1935), Κοντοβράκης Δ. (1930), Κοντογιάννης Ιω.,

Κυριάκης Ε. (1935), Κωνσταντούρος Αγ. (1935), Λέκκα Αφοί (1930), Λέκκας Β. (1935), Λέκκας Γ. (1935), Λουκάς Δ. (1930), Λουκάς Ι., Λουκάς Κ. (1930), Μαθιουδάκης Αν., Μίλησης Κ., Παπαδήμας Ι. Δ. (1935), Παπαδήμας Ι. Εμ., Πανούτσος Ν. (1935), -Παπασταύρου Γ., Ρούσης Δ. (1930), Σκλαβούνης Εμμ., Σκρεπετσός Γ., Στρίγκος Ν. (1935), Στρίγκος Π., Τσαμαδός Νικ., Τσαμαδός Ιω. (1935), Φωστίνης Δ., Φωστίνης Εμμ., Χάσπαρης Δ.

Ανακεφαλαιώνοντας...

Παρουσιάσαμε ένα πολύπτυχο της ζωής, στην Ερμιονίδα, που αποτελούσε το δεύτερο τμήμα της επαρχίας Σπετσών και Ερμιονίδας. Συμπεριλάβαμε τις πόλεις και όλα τα χωριά και θεωρούμε πως ο αναγνώστης μπορεί να σχηματίσει πλήρη εικόνα (εκκλησιαστική, ιστορική, εκπαιδευτική, οικονομική, κοινωνική, επαγγελματική, εργασιακή κ.λπ.) της επαρχίας.

Κατά την πρώτη 10/ετία, φαίνεται πως οι πολυπληθέστερες εμποροεπαγγελματικές ομάδες ήσαν οι παντοπώλες και οι ιδιοκτήτες ιστιοφόρων πλοίων. Αξιοσημείωτο είναι πως από τις αρχές του 20^{ου} αιώνα στους τρεις δήμους της Ερμιονίδας υπήρχαν γιατροί, συμβολαιογράφοι και φαρμακοποιοί (Ερμιόνη, Κρανίδι) και δικηγόροι (Κρανίδι). Τέλος, οι περισσότεροι κάτοικοι στην Ερμιονίδα ασχολούνταν με τη ναυτιλία και την αλιεία, τη γεωργία και την κτηνοτροφία.

Εντύπωση προκαλεί το γεγονός ότι στον «Οδηγό» του 1905 δεν αναφέρονται τα ελαιοτριβεία και οι έντεκα ανεμόμυλοι που αναφέρονται στον «Οδηγό» του έτους 1909. Στα μέσα της 10/ετίας (1915 – 1916) μπορούμε να παρατηρήσουμε τα πολλά ελαιοτριβεία, που λειτουργούσαν στην Ερμιόνη και το Κρανίδι.

Γίνονται, επίσης, ορισμένες αναφορές σχετικές με την Ιστορία της Ερμιονίδας, το αρχαίο πηγάδι των Διδύμων, τα αρχαία και μεσαιωνικά ερειπωμένα τείχη της Ερμιόνης κ.α. Ενδιαφέρον προκαλεί και η αναφορά στις συγκοινωνίες που γίνονται με τα πόδια, τα ζώα, τις άμαξες και τα ατμόπλοια.²²

Οι επόμενες δύο 10/ετίες είναι εκείνες του Μεσοπολέμου. Κατά την πρώτη 10/ετία υπάρχει μια συνολική καταγραφή της παραγωγής των προϊόντων της Ερμιονίδας,

²² Την κοινωνικοοικονομική κατάσταση των ετών 1910 – 1911 δημοσιεύσαμε στο περιοδικό «Στην Ερμιόνη άλλοτε και τώρα», τ.32, Οκτώβριος 2023.

οι συγκοινωνίες δεν έχουν βελτιωθεί, έχουν ιδρυθεί Συνεταιρισμοί και ακόμη ορισμένες γυναίκες (χήρες) έχουν αναλάβει τις επιχειρήσεις των ελαιοτριβείων, των ανεμόμυλων και των παντοπωλείων. Γίνεται, επίσης, συνοπτική περιγραφή των Μεταλλείων της Ερμιόνης καθώς και της Μονής των Αγίων Αναργύρων.

Κατά τη δεύτερη 10/ετία η πρόοδος των επαγγελματικών δραστηριοτήτων ήταν εμφανής. Τα ελαιοτριβεία και οι αλευρόμυλοι έχουν πολλαπλασιαστεί, αφού υπάρχουν και στα πιο μικρά χωριά και έχουν εκσυγχρονιστεί. Για πρώτη φορά λειτουργεί στο Κρανίδι οδοντιατρείο με οδοντίατρο γυναίκα ενώ σε ανάπτυξη βρίσκονται νέα επαγγέλματα όπως ράφτες, ζαχαροπλάστες και κουρείς. Στο Κρανίδι λειτουργεί εργοστάσιο ηλεκτροφωτισμού δίνοντας ζωή και πνοή δημιουργίας στην πόλη.

Τέλος, να σημειώσουμε ότι και η Ελλάδα στις αρχές της δεύτερης 10/ετίας του Μεσοπολέμου (1929 - 1932) δέχθηκε τις δυσμενείς επιπτώσεις της παγκόσμιας οικονομικής κρίσης μέσω της μείωσης των εξαγωγών και τη διακοπή της διεθνούς κίνησης κεφαλαίων. Η κατάσταση αυτή οδήγησε στη στάση των διεθνών πληρωμών και στην πτώχευση του 1932. Ωστόσο έλαβε και προστατευτικά μέτρα που μακροχρόνια ενίσχυσαν την παραγωγικότητα της γεωργίας και της βιομηχανίας και η Χώρα αναγκάστηκε να αναζητήσει δρόμους προς την αυτάρκεια. Έτσι, από το 1933, εμφανίζονται τα σημάδια της οικονομικής ανάκαμψης, που γίνονται ορατά στην τοπική κοινωνία της Ερμιονίδας με την αύξηση των παραγωγικών πηγών του τόπου και την εμποροεπαγγελματική αναγέννησή του.

Ερμιόνη: Οι κοινωνικές και οικονομικές περιπέτειες των ετών 1917 - 1918

Όπως σε όλες σχεδόν τις χώρες της Ευρώπης έτσι και στην Ελλάδα οι επιπτώσεις του Α' Παγκοσμίου πολέμου αλλά και ο Εθνικός Διχασμός δημιούργησαν τεράστια προβλήματα στην επιβίωση του λαού.

- ✓ Η διακοπή του διεθνούς εμπορίου και η διακίνηση διαφόρων εμπορευμάτων μετά την επιβολή του συμμαχικού αποκλεισμού.
- ✓ Οι νέες ανάγκες που δημιουργήθηκαν από τη γενική επιστράτευση και η παρουσία πολυάριθμων συμμαχικών στρατευμάτων στη Χώρα.
- ✓ Η ανάγκη να βασιστεί η Ελλάδα στους δικούς της πόρους, αύξησαν τη ζήτηση ορισμένων γεωργικών προϊόντων και άλλων αγαθών, ενώ η επέκταση των πολεμικών επιχειρήσεων στο ελληνικό έδαφος επηρέασε δυσμενώς τη γεωργική παραγωγή. Έτσι δημιουργήθηκαν προβλήματα επισιτισμού και ανυπολόγιστα εμπόδια στην οικονομική και κοινωνική ανάπτυξη της Χώρας. Μπροστά, λοιπόν, στη νέα κατάσταση που συνοδεύτηκε από την άνοδο των τιμών, την αισχροκέρδεια αλλά και άλλες αρνητικές εξελίξεις στο πεδίο της οικονομίας, έγινε προσπάθεια να δημιουργηθούν συνθήκες προστατευτισμού και να τεθεί η αγορά υπό έλεγχο.

Τον Φεβρουάριο του 1917 έγινε απογραφή από το Υπουργείο Εθνικής Οικονομίας με σκοπό να δοθεί βοήθεια αρχικά στις ευάλωτες κοινωνικές τάξεις. Διαπιστώθηκε, όμως, ότι οι πολεμικές συνθήκες και τα εγγενή προβλήματα της Ελληνικής Οικονομίας είχαν επηρεάσει αρνητικά την αγορά. Με την απόκρυψη τροφίμων παρατηρήθηκε έλλειψη δημητριακών και άλλων σημαντικών ειδών διατροφής. Μετά απ' αυτά και μολονότι η Χώρα, στο σύνολό της, ως το καλοκαίρι του 1919, δεν είχε μπει στον πόλεμο, ο αντίκτυπός του είχε γίνει αισθητός πριν ακόμα από τη συμμετοχή της.²³

²³ Τα ανωτέρω αποτελούν σύντομη περίληψη των όσων αναγράφονται στον ΙΕ' τόμο της Ιστορίας του Ελληνικού Έθνους (σελ. 74 - 85).

Το καλοκαίρι του 2016 επισκέφθηκα τα Γενικά Αρχεία του Κράτους Νομού Αργολίδας στο Ναύπλιο και ζήτησα πληροφορίες για το Ελληνικό Σχολείο Ερμιόνης. Ο τότε Προϊστάμενος των Αρχείων μου απάντησε ότι δεν υπάρχουν. Ερευνώντας, ωστόσο, τους Γενικούς Ελέγχους και τα Μαθητολόγια του Δημοτικού Σχολείου Ερμιόνης, που με προθυμία μου επέδειξε, με έκπληξη διαπίστωσα, ότι εκεί υπήρχαν και τα αντίστοιχα βιβλία του Ελληνικού Σχολείου που αναζητούσα. Χάρηκα ιδιαίτερα και το γεγονός το μετέφερα στον Προϊστάμενο των Αρχείων, ο οποίος μάλιστα επέδειξε ενδιαφέρον και θυμάμαι πως η διεισδυτική του ματιά έπεσε και σε κάτι άλλο που μου πρότεινε, αν θα ήθελα να το ερευνήσω!

Τα εναπομείναντα, λοιπόν, αχρησιμοποίητα κιτρινισμένα φύλλα, μεγέθους Α3, του Μαθητολογίου του Ελληνικού Σχολείου Ερμιόνης, το οποίο λειτούργησε την περίοδο 1890 - 1909, είχαν χρησιμοποιηθεί για την καταγραφή ονομαστικών καταλόγων της Ερμιόνης, Θερμησίου και Μεταλλείων της διανομής αγαθών πρώτης ανάγκης, όπως ψωμιού, ζάχαρης, αλεύρου, απαραίτητων για την επιβίωση των ανθρώπων κατά τα έτη 1917-1918.²⁴

Αναλυτικότερα: Στην αρχή υπάρχει αλφαβητικός κατάλογος του επισιτισμού των πεντακοσίων ογδόντα επτά (587) οικογενειών της Ερμιόνης και των πεντακοσίων ογδόντα οκτώ (588) της Αστυνομίας που δικαιούνταν δελτίο προμήθειας αγαθών. Για κάθε οικογένεια αναφέρονταν αριθμητικά τα μέλη που δικαιούνταν το δελτίο. Αντέγραψα την πρώτη και την τελευταία οικογένεια από κάθε γράμμα.

A.1. Αγγελής, Ι. Ανάργυρος

19. Αστυνομία

B.1. Βλάσσης Ιωαν. Δέδες

44. Βλάχος Π. Ανδρέας²⁵

²⁴ Καλποδήμου Καλλιόπη - Κόνδης Γεώργιος: «Ο αντίκτυπος του Εθνικού Διχασμού (1915 - 1917) στην περιφέρεια. Η περίπτωση της Αργολίδας» από το βιβλίο «1915 – 2015: 100 χρόνια από τον Εθνικό Διχασμό», πρακτικά διημερίδας, 7, 8 Νοεμβρίου 2015, Αργολίδα 2018.

²⁵ Στον α/α 40 είναι γραμμένη και η μητέρα της μητέρας μου, η γιαγιά μου, Αναστασία Βρεττού, χήρα Ιωάννου.

Γ.1. Γκάτσου Ιωάννης Παναγ.

37. Γρηγορίου Ελένη

Δ.1. Δεδάκη χήρα Γ.

32. Δημαράκης Νικ.

Ε.1. Ευσταθίου Γεώργ.

Ζ.1. Ζωγράφος Ευάγγελος

12. Ζαβαλάρης Δ. Νικόλαος

Η.1. Ησαΐας Κων. Γεώργιος

2. Ησαΐας Ιωάν. Γεώργιος

Θ. 1. Θηβαίος Νικόλαος

2. Θηβαίος Εμμανουήλ

Κ. 1. Κωταρά Μαρία

118. Κυπραίος Μ.

Λ. 1. Λακούτσης Σταμάτιος

32. Λίτσα χήρα Παναγιώτου

Μ. 1. Μοναχή Μαρία

89. Μπενίτης Στ.

Ν. 1. Ντούρος Βασίλειος

30. Νάκης Δημήτριος

Ο. 1. Οικονόμου Γ. Ιωάννης

18. Οικονόμου Νικόλαος

Στο γράμμα Ο (όμικρον) είναι γραμμένες δεκαοκτώ (18) οικογένειες με το επίθετο Οικονόμου.

Π. 1. Παπακυριακού Σ. Γεώργιος

57. Παπαδάκης Κ.

Στον α/α 15 είναι γραμμένος ο Πέλλας Μιχαήλ του Π. Το όνομά του βρίσκεται στο μνημείο των Ηρώων.

P. 1. Ρούσης Πάνος

3. Ρήγας Γεώργ.

Σ. 1. Σέρφας Σταρ.

82. Σαλίγκαρος Ιωάν.

T. 1. Τράκης Χρήστος

38. Τσεκούρας Μ. Δημήτριος

Φ. 1. Φραγκούλης Χρήστος

20. Φιλίνης Ιωαν. Χρήστος

Η Ερμιόνη στο τέλος του 1917 είχε δύο χιλιάδες τριακόσιους τριάντα εννέα κατοίκους (2.339). Αντίστοιχος κατάλογος υπάρχει και για τη Θερμησία.

Στη συνέχεια παρουσιάζουμε, συνοπτικά, τα διάφορα στοιχεία για τη διανομή και τα έξοδα της προμήθειας διαφόρων αγαθών, όπως είναι καταχωρημένα στον κατάλογο.

1. Έξοδα ζάχαρης

11 σάκοι	859,65
-----------------	---------------

Λέμβος Λακούτση	10
-----------------	----

Καφενεία Μέξη Σταματίου	10
-------------------------	----

Λιμενικός φόρος	25,10
-----------------	-------

Τηλεγραφήματα	2,80
---------------	------

Τηλεγραφήματα	45,90
---------------	-------

ΣΥΝΟΛΟ	905,55
---------------	---------------

2. Έξοδα αλεύρου, 17 Μαρτίου 1917

Σάκοι	19
--------------	-----------

Ναύλοι, Δηλωτικά,

Τηλεγραφήματα, Φόροι,

Λιμενικοί Φόροι, Μεταφορικά

ΣΥΝΟΛΟ ΕΞΟΔΩΝ

1.865,40

3. Δια μέσου Λέκκα - Δρίβα, 21 Μαρτίου 1917

9 σάκοι άλευρα

Τιμολόγιο 781,30 δρχ.

έλαβον 5.000 παρά Λέκκα – Δρίβα

4. Δια μέσου εταιρείας Μεταλλείων Ερμιόνης, 28 Μαρτίου 1917

Έλαβον 3.000 δια:

5 σάκοι φασόλια

Τιμολόγιο 319,70 δρχ.

5. Παρά Κων/νου Πετρολέκα, 2.500 δρχ., 4 Απριλίου 1917

43 σάκοι άλευρα + 10 σάκοι άλευρα

Καφενεία Α' τάξεως, 21 Μαρτίου 1917

Σάκοι άλευρα

Δημήτριος Σταματίου 6 σάκοι

Άγγελος Παπαβασιλείου 6 »

Νίκος Βογανάτσης 6 »

Σωτήριος Αρβανιτάκης 6 »

Ανάργυρος Μέξης 6 »

Παναγιώτης Καρδάσης 6 »

Ξενοδοχεία

Σωτήριος Αρβανιτάκης

Γεώργιος Γανώσης

Καφενεία Β' τάξεως, 21 Μαρτίου 1917

Γρηγόριος Καραγιάννης

Γεώργιος Γανώσης

Απόστολος Κατσογιώργης

Σωτήριος Παπαβασιλείου

Σταμάτιος Καραγιάννης

Μιχαήλ Πέλλας

Άδειες αλωνίσματος

Ιωάννης Παπαδογιαννάκης, 21 Μαΐου 1917

(Παράρτημα, έγγραφο 3)

Από τους Βαλκανικούς Πολέμους (1913) στη Μικρασιατική Καταστροφή (1922) - Τεκμήρια της Τοπικής μας Ιστορίας

Γαλαξίας κατάσπαρτος μ' αστέρια μοιάζει η Ιστορία της Ελλάδας μας. Κάποια λαμπρά και φωτεινά στον ξάστερο ουρανό της σηματοδοτούν με το ανέσπερο φως τους τις ένδοξες σελίδες της. Κι άλλα θολά, χλωμά και άτονα στον συννεφιασμένο ουράνιο θόλο σημαδεύουν τις οδυνηρές στιγμές της. Την επέτειο δυο τέτοιων εκ διαμέτρου αντίθετων γεγονότων καλούμεθα οι Πανέλληνες αυτό τον χρόνο να θυμηθούμε και να τιμήσουμε.

Δύο γεγονότα που η Ελλάδα από τις κορυφές της δόξας οδηγήθηκε και από τα δικά της σφάλματα, στον όλεθρο και την καταστροφή ζώντας τραγικές στιγμές. Φέτος λοιπόν, συμπληρώνονται 110 χρόνια από τους νικηφόρους Βαλκανικούς πολέμους του 1912 - 1913 αλλά και 100 χρόνια από την οδυνηρή Μικρασιατική καταστροφή.

Εκείνη τη 10ετία (1912-1922) των αλλεπάλληλων πολέμων και των καταιγιστικών εξελίξεων στο κάλεσμα του χρέους, τις τάξεις του Ελληνικού στρατού πύκνωσαν και τα νεαρά βλαστάρια της γενέτειράς μας. Ορισμένα απ' τα παιδιά της πολεμώντας γενναία δεν γύρισαν πίσω, έχυσαν το αγιασμένο αίμα τους και έσπειραν τα ιερά τους κόκκαλα σε στεριές και θάλασσες για να βάλουν τα θεμέλια μιας καινούργιας ελεύθερης πατρίδας. Στην Ερμιόνη για εκείνα τα παλληκάρια στήθηκε λαμπρό Ηρώον και πάνω στο λευκό του μάρμαρο χαράχτηκαν με ολόχρυσα γράμματα τα ηρωικά τους ονόματα για να θυμίζουν στους αιώνες τη θυσία τους!²⁶

Για όλους τους ήρωες των Βαλκανικών πολέμων η «Ιερά Σύνοδος της Εκκλησίας της Ελλάδος», της οποίας Πρόεδρος ήταν ο Αθηνών Θεόκλητος και συμμετείχε σ' αυτή ο αοίδιμος Μητροπολίτης Ύδρας Προκόπιος, με την από 8 Φεβρουαρίου 1913 εγκύκλιό της «Προς τους Σεβασμιωτάτους Ιεράρχας του Κράτους», ανακοίνωνε την

²⁶Με τους συνεργάτες στον Ερμιονικό Σύνδεσμο κυρίου Γιάννη Ησαΐα και Γιώργο Φασιλή είχαμε ξεκινήσει έρευνα για τα ονόματα των συμπολιτών μας που είναι γραμμένα στο Ηρώον και έπεσαν στους αγώνες της Πατρίδας. Από την έρευνα αυτή δανείσθηκα στοιχεία Ερμιονιτών, που έπεσαν στους Βαλκανικούς Πολέμους.

απόφασή της «Περί τελέσεως εν τοις ναοίς του Κράτους την Γ' Κυριακή της Μεγάλης Τεσσαρακοστής (Σταυροπροσκηνήσεως) εκάστου έτους, μνημοσύνου των υπέρ της πίστεως και πατρίδος αγωνισαμένων και πεσόντων».

Αυτό συνεχίστηκε και τα επόμενα χρόνια και όταν στην Ερμιόνη, το 1930, υψώθηκε το μνημείο των πεσόντων, μετά το μνημόσυνο στην εκκλησία ψαλλόταν η επιμνημόσυνη δέηση στο Ηρώον. Την παρακολουθούσε πλήθος κόσμου και παρευρίσκονταν σ' αυτή οι συγγενείς των νεκρών. Η συγκίνηση ήταν μεγάλη. Η αείμνηστη Ανθούλα Λαζαρίδου - Δουρούκου θυμάται τη μητέρα της να θρηνεί, αφού είχε χάσει τον αδελφό της Κυριάκο Κων/νου Γκολεμά κατά την περίοδο του Α' Παγκοσμίου Πολέμου... Την τραβούσε επιτακτικά να απομακρυνθούν, αφού δεν άντεχε η παιδική της ψυχή να βλέπει τις θλιβερές αυτές εικόνες...

Στις επιμνημόσυνες εκείνες δεήσεις ακούστηκε για πρώτη φορά και ο πολύ γνωστός ύμνος «Ἰων κατὰ γῆ καὶ θάλασσαν», αγνώστου συνθέτη. Στην Ερμιόνη τον «έφεραν» από την Ύδρα ο αείμνηστος Απόστολος Γκάτσος και ο πατέρας μου Μιχαλάκης Σπετσιώτης, οι οποίοι είχαν δεσμούς με το νησί και τον Μητροπολίτη Προκόπιο Καραμάνο. Τα ύστερα χρόνια στον ύμνο συμπληρώθηκε «Ἰων κατὰ ξηράν, θάλασσαν καὶ αἶρα», γιατί μνημονεύονταν και οι «πεσόντες» ήρωες αεροπόροι μας.

Στη συνέχεια θα παρουσιάσουμε ανέκδοτα τεκμήρια των δύο αυτών πολέμων που απέχουν μεταξύ τους λιγότερο από μια 10/ετία και αφορούν την Τοπική μας Ιστορία.

Βαλκανικοί Πόλεμοι

α)Οι νεκροί Ερμιονίτες στρατιώτες εκείνων των πολέμων ήσαν:

- Γκολεμάς Ανάργυρος του Νικολάου ή Αναστασίου
Σκοτώθηκε τον Ιούνιο του 1913 στη μάχη του Πετσόβου.
- Κατζιλιέρης Ιωάννης του Σπύρου
Πνίγηκε στον Στρυμώνα το 1913.
- Καρεκλάς Δημήτριος του Παναγιώτου
Σκοτώθηκε στις 20 Ιουνίου 1913 στο Κιλκίς.
- Νοταράς Γεώργιος του Σταματίου
Απεβίωσε τον Ιούνιο του 1913 στο Στρατιωτικό Νοσοκομείο Φλώρινας.
- Κιούσης Αντώνιος του Γ.
Ναύτης, έπεσε κατά τη διάρκεια των Βαλκανικών πολέμων.

β) Στην εφημερίδα «Ερμιονική Ηχώ» είναι δημοσιευμένες φωτογραφίες Ερμιονιτών εφέδρων αξιωματικών και στρατιωτών που συμμετείχαν σε εκείνους τους πολέμους ως κληρωτοί και επιστρατευμένοι. Μάλιστα κάποιοι γύρισαν τραυματίες, όπως ο Βασίλειος Δεληγιάννης, ο Δαμιανός Νάκος και άλλοι.

γ) Δημοσιεύουμε το προσωρινό απολυτήριο από τις τάξεις του Στρατού του Ιωάννη Τράκη, πατέρα των κυριών Ελένης και Μαρίας Τράκη.

7^{ον} Σύνταγμα Πεζικού

42^{ος} Λόχος

Προσωρινόν απολυτήριον

Ο στρατιώτης Τράκης Ιωάννης του Νικολάου γεννηθείς εν Ερμιόνη, ...καταταγείς ως έφεδρος της απογραφής 1907, ...μεταβαίνει σήμερα εις την εστίαν του δυνάμει της υπ' αριθμ. 147845/581 εγκυκλίου διαταγής του Υπουργείου των Στρατιωτικών. Ο ειρημένος έλαβε μέρος εις την εκστρατείαν.

Εν Αθήναις τη 6 Νοεμβρίου 1913

Ο Διοικητής του Τάγματος

(Υπογραφή)

δ) Στους Βαλκανικούς πολέμους του 1912 - 1913 και σ' εκείνους που ακολούθησαν έλαβαν μέρος ως ανώτεροι αξιωματικοί του ελληνικού στρατού και οι απόγονοι της θρυλικής Ερμιονίτικης οικογένειας των Μητσαίων, Σταμάτης, Αθανάσιος και Κωνσταντίνος, τέταρτη γενιά, παιδιά του Αντώνη Μήτσα, όπως έχουμε προαναφέρει.

ε) Το συγχαρητήριο τηλεγράφημα που απέστειλε ο Δήμαρχος Ερμιόνης Άγγελος Παπαβασιλείου προς τον Πρωθυπουργό Ελευθέριο Βενιζέλο.

Ερμιόνη, Αύγουστος 1913

Εξοχότατον Πρόεδρον Κυβερνήσεως
Ελευθέριον Βενιζέλον
Αθήνας

Μεθ' όλων (των) συνδημοτών μου σπεύδω (να) υποβάλλω θερμά και εγκάρδια
συγχαρητήρια ευχόμενος να ζήσετε έτη πολλά προς δόξαν της πατρίδος

Δήμαρχος
Άγγελος Παπαβασιλείου

Τέλος, να σημειώσουμε πως ο φόρος αίματος των Βαλκανικών πολέμων της
Ελλάδας ήσαν τριακόσιοι σαράντα έξι (346) αξιωματικοί και εννέα χιλιάδες
τετρακόσιοι τριάντα οκτώ (9.438) στρατιώτες.

Μικρασιατική Εκστρατεία

α)Ο Συνταγματάρχης Πυροβολικού Δημήτριος Αμπελάς στο βιβλίο του «Κάθοδος
των νεωτέρων Μυρίων» αναφέρει:

«Ο εξ Ερμιονίδος έφεδρος ανθυπίατρος
Παπαβασιλείου (πρόκειται για τον αείμνηστο
γιατρό της Ερμιόνης Απόστολο Αγγ.
Παπαβασιλείου) την προηγηθείσαν νύκτα εις
Αλαγιούντ ακόμη, είδεν όνειρον, το οποίον μόλις
εξύπνησεν, πριν και έτι αναχωρήσωμεν προς τα
υψώματα Κιουτάχειας, όπου εδόθη η μάχη,
αφηγήθη προς τον Ταγματάρχην του Μιχαήλ
Χριστόπουλον·Ονειρεύθη ότι όλοι μας είχαμεν
επιβιβασθεί εις τα πλοία·ο Σκρέτας δεν είχεν
επιβιβασθεί· αλλ' έμεινεν εις την Ασίαν. Εκ του
ονείρου ο δε Παπαβασιλείου και ο Χριστόπουλος έμειναν με την εντύπωσιν ότι ο
Σκρέτας όστις τότε εξετέλη καθήκοντα γραμματέως του τάγματος, θα φονευθεί. Και
πράγματι κατά την αμέσως επακολουθείσασαν μάχην της Κιουτάχειας ο Σκρέτας εκ
των πρώτων εφονεύθη».

Ο σεβαστός μου φίλος Παναγιώτης Πανταζής Αντιστράτηγος ε.α., επίτιμος υπαρχηγός Γ.Ε.Σ., ο οποίος μου έδωσε το βιβλίο και μου υπέδειξε το σχετικό απόσπασμα, μου εξήγησε ότι: «Η Μεραρχία εκείνη ήταν ανεξάρτητη και βρισκόταν στο βόρειο μέρος της Μ.Α. Μαχόμενη δε κατέβαινε προς τα κάτω με σκοπό να φτάσει στα παράλια και να επιβιβασθεί στα πλοία, για να φύγει και να επιστρέψει στην Ελλάδα».

Ακούγοντας και διαβάζοντας τα παραπάνω, αβίαστα ήρθε στο νου μου η εικόνα του γιατρού μας Απόστολου Παπαβασιλείου, ενός ανθρώπου που επί πέντε και πλέον δεκαετίες βοήθησε την κοινωνία της Ερμιόνης και της ευρύτερης περιοχής να ξεπεράσει απλές αλλά και σοβαρές ασθένειες! Μικρόσωμος, σπιρτόζος μια ιδιαίτερη πράγματι φιγούρα, τον φαντάζομαι να σηκώνει τα σπινθηροβόλα μάτια του προς τον Ταγματάρχη και με την γάργαρα φωνή του να αφηγείται το όνειρο.

β) Στους «εξαφανισθέντες» στρατιώτες στη Μικρά Ασία ήταν και ο Ερμιονίτης στρατιώτης Αθανάσιος Γεωργίου Παναγιώτου. Αδελφός του Δημητρίου Γεωργ. Παναγιώτου που διετέλεσε Πρόεδρος της Κοινότητας Ερμιόνης από 6-6-1921 έως 2-10-1922 και ήταν ο πατέρας της αείμνηστης Άννας Ταγκάλου. Επίσης κατά την περίοδο της Μικρασιατικής Εκστρατείας 1921 -1922 και σύμφωνα με τα στοιχεία του Πίνακα Πεσόντων του Στρατού φέρονται ως νεκροί οι Ερμιονίτες στρατιώτες:

- Δημήτριος Κωτσάκης του Γεωγίου: Απεβίωσε στις 25 Οκτωβρίου 1922 στο Ουσάκ.
- Σταμάτης Οικονόμου του Αγγέλου: Απεβίωσε την 1^η Φεβρουαρίου 1920 στο Α' Στρατιωτικό Νοσοκομείο Διακομηδής.
- Γεράσιμος Πάλλης του Γεωργίου: Απεβίωσε στις 17 Ιουλίου 1921 στο Στρατιωτικό Νοσοκομείο Αθηνών. (Το όνομά του δεν είναι γραμμένο στο Ηρώον της Ερμιόνης).
- Δημήτριος Μαρόγιαννης του Αθανασίου: Έπεσε στη μάχη του Καλέ Γκρότο στις 15 Αυγούστου 1921.²⁷

²⁷ Το όνομά του είναι εσφαλμένα γραμμένο στο Ηρώον της Ερμιόνης.

➤ **Αθανάσιος (Νάσος) Αντών. Μήτσας (1858 – 1923)**

Γεννήθηκε στην Ερμιόνη την 1^η Ιουλίου 1858 ανήμερα της γιορτής των Αγίων Αναργύρων. Ήταν ένα από τα πέντε παιδιά (τέσσερα αγόρια και ένα κορίτσι) του Αντώνη και της Ελένης Μήτσα.²⁸

Ακολούθησε τον στρατιωτικό κλάδο όπως ο πατέρας του Αντώνης και τα δύο του αδέρφια. Έτσι κατατάχθηκε, ως εθελοντής, στον Στρατό (δεκανέας) στις 8 Οκτωβρίου 1877, σε ηλικία 19 ετών και με Α.Μ. 3330. Το 1881, μετά από επιτυχείς εξετάσεις, φοίτησε στη Σχολή Υπαξιωματικών (Σ.Υ.) του Στρατού και αποφοίτησε στις 22 Σεπτεμβρίου 1885 με τον βαθμό του ανθυπολοχαγού Πεζικού. Συμμετείχε στον Ελληνοτουρκικό πόλεμο του 1897 και στους Βαλκανικούς Πολέμους του 1912-1913. Τότε για ένα μεγάλο χρονικό διάστημα υπηρετούσε στο 4^ο Σύνταγμα Πεζικού της 1^{ης} Μεραρχίας και ως Ταγματάρχης, ήταν διοικητής του 2^{ου} Τάγματος.

Παρουσιάζουμε τη συγκρότηση του 4^{ου} Συντάγματος Πεζικού της 1^{ης} Μεραρχίας.

Διοίκηση

Διοικητής Σ/χης (ΠΖ) Παπακυριαζής Ιωάννης

1 ^ο Τάγμα	Λοχαγός (ΠΖ)	Βασακάρης Δημήτριος
2 ^ο Τάγμα	Ταγματάρχης (ΠΖ)	Μήτσας Αθανάσιος
3 ^ο Τάγμα	Λοχαγός (ΠΖ)	Φράγκου Αθανάσιος

Έλαβε μέρος σε πολλές πολεμικές επιχειρήσεις στην Ήπειρο και τη Μακεδονία, στις μάχες κατά των υψωμάτων Μάζι και στην κατάληψή τους (11-12-1913), στην

²⁸Τα αγόρια του Αντώνη Μήτσα ήταν ο Σταμάτης, ο Αθανάσιος, ο Κωνσταντίνος και ο Δήμος. Οι τρεις πρώτοι ήσαν αξιωματικοί του Ελληνικού Στρατού και ο τέταρτος γιατρός. Το κορίτσι, η Μαργαρίτα, ήταν σύζυγος του αξιωματικού Νικόλαου Κατσαρού από τη Χαλκίδα.

απελευθέρωση του χωριού Δαφνούλα (21-12-1913) και σε πολλές άλλες. Αποστρατεύτηκε τον Μάρτιο του 1914 με τον βαθμό του Συνταγματάρχη.

Ο Αθανάσιος Μήτσας ήταν παντρεμένος με την Πηνελόπη (αγνώστου επιθέτου) και δεν απέκτησαν παιδιά. Εντοπίσαμε το όνομά του στον εκλογικό κατάλογο του Δήμου Ερμιόνης, έτους 1906 -1907, με αύξοντα αριθμό 253 και επάγγελμα γεωργός! Πέθανε από νεφρίτιδα στις 20 Μαρτίου 1923 σε ηλικία 65 χρόνων. Αναπαύεται στον οικογενειακό τάφο των Μητσαίων στο Α' Νεκροταφείο Αθηνών, όπου βρίσκεται και η σύζυγός του, θανούσα το 1943.

Η λειτουργία των Δημοτικών Σχολείων Κρανιδίου και Διδύμων στις πρώτες δεκαετίες του 20^{ου} αιώνα

Η λειτουργία των τεσσάρων Δημοτικών Σχολείων Κρανιδίου (1914 - 1929)

Παρουσιάζουμε τη λειτουργία των τεσσάρων Δημοτικών Σχολείων του Κρανιδίου, 1^ο και 2^ο Αρρένων, 1^ο και 2^ο Θηλέων, την τελευταία 15/ετία (1914 -1929) της λειτουργίας τους, γιατί, όπως και άλλες φορές έχουμε αναφέρει, από το έτος 1929 και μετά νομοθετήθηκε η συνεκπαίδευση των δύο φύλων.

Τα στοιχεία αντλήθηκαν από τα Μαθητολόγια και τους Γενικούς Ελέγχους των Σχολείων και η προσεχτική εξέτασή τους παρουσιάζει πολυποίκιλο ενδιαφέρον, κοινωνικό, εκπαιδευτικό κ.λπ.

Ήδη στο βιβλίο μας «Η λειτουργία των Δημοτικών Σχολείων Διδύμων και Κρανιδίου» έχουμε αναφερθεί αναλυτικά στη λειτουργία των τεσσάρων Δημοτικών Σχολείων Κρανιδίου κατά την πρώτη 15ετία του 2^{ου} αιώνα (1900 - 1915), του 1^{ου} και 2^{ου} Αρρένων και του 1^{ου} και 2^{ου} Θηλέων.

• 1^ο Πλήρες Δημοτικό Σχολείο Αρρένων Κρανιδίου (1914 - 1929)

Το Σχολείο αυτό ήταν το πολυπληθέστερο σχολείο του Κρανιδίου σε μαθητές και κάθε χρόνο ο αριθμός των εγγραφέντων μαθητών ξεπερνούσε τους διακόσιους (200). Ο μακροβιότερος Διευθυντής του σχολείου ήταν ο Χρήστος Δήμας με θητεία οκτώ χρόνων, από τα οποία τα έξι ήσαν συνεχόμενα (1923 - 1929). Στη συνέχεια παρουσιάζουμε την κίνηση των μαθητών κατά τάξη.

➤ Σχολικό έτος 1914 -1915

	Δ'	Γ'	Β'	Α'	Σύνολο
Εγγραφέντες	32	52	53	74	211

Κλείνεται το Μαθητολόγιο στις 15 Ιουνίου 1915 και ο Γενικός Έλεγχος στις 25 Ιουνίου 1915. Διευθυντής: Ανδρ. Αδαμόπουλος.

➤ **Σχολικό έτος 1915 -1916**

	Δ'	Γ'	Β'	Α'	Σύνολο
Εγγραφέντες	44	50	53	73	220

Το Μαθητολόγιο κλείνεται με ημερομηνία 17 Ιουνίου 1916. Διευθυντής: Ανδρ. Αδαμόπουλος.

➤ **Σχολικό έτος 1916 -1917**

	Δ'	Γ'	Β'	Α'	Γ. Σύνολο
Εγγραφέντες	39	56	55	76	226

Κλείνεται ο Γενικός Έλεγχος με ημερομηνία 18 Μαΐου 1917 και το Μαθητολόγιο 17 Μαΐου 1917. Διευθυντής: Ανδρ. Αδαμόπουλος.

➤ **Σχολικό έτος 1917 -1918**

	Δ'	Γ'	Β'	Α'	Γ. Σύνολο
Αγόρια	48	55	62	66	231
Κορίτσια	-	1	2		3
Σύνολο τάξης	48	56	64	66	234

Το Μαθητολόγιο κλείνεται με ημερομηνία 4 Ιουνίου 1918. Διευθυντής: Χρ. Δήμας. Διδασκάλισσες: Μ. Τακούση και Μ. Ηλιού.

➤ **Σχολικό έτος 1918 - 1919**

	Δ'	Γ'	Β'	Α'	Γ. Σύνολο
Αγόρια	48	53	54	58	213
Κορίτσια	1	3	-	-	4
Σύνολο τάξης	49	56	54	58	217

Το Μαθητολόγιο κλείνεται με ημερομηνία 17 Ιουνίου 1919 και το υπογράφει ο Χρήστος Δήμας. Διευθυντής: Δημ. Παπαιοικονόμου. Διδασκάλισσα: Μ. Τακούση.

➤ **Σχολικό έτος 1919 - 1920**

	Ε'	Δ'	Γ'	Β'	Α'	Γ. Σύνολο
Αγόρια	2	43	48	37	75	205
Κορίτσια	-	3	1	-	1	5
Σύνολο τάξης	2	46	49	37	76	210

Κλείνεται ο Γενικός Έλεγχος και το Μαθητολόγιο στις 22 Ιουνίου 1920. Διευθυντής: Χρήστος Δήμας. Διδάσκαλοι: Ανδ. Αδαμόπουλος και Αικατερίνη Παπαδήμα.

➤ **Σχολικό έτος 1920 - 1921**

	Δ'	Γ'	Β'	Α'	Γ. Σύνολο
Αγόρια	46	44	40	88	218
Κορίτσια	3	2	2	-	7
Σύνολο τάξης	49	46	42	88	225

Κλείνεται ο Γενικός Έλεγχος με ημερομηνία 31 Μαΐου 1921 και το Μαθητολόγιο με ημερομηνία 30 Ιουνίου 1921. Διευθυντής: Σπ. Γεωργακόπουλος. Διδάσκαλος: Α. Βασιλείου.

➤ **Σχολικό έτος 1921 - 1922**

	Δ'	Γ'	Β'	Α'	Γ. Σύνολο
Αγόρια	47	40	48	81	216
Κορίτσια	3	1	1	1	6
Σύνολο τάξης	50	41	49	82	222

Κλείνεται ο Γενικός Έλεγχος με ημερομηνία 20 Ιουνίου 1922 και το Μαθητολόγιο με ημερομηνία 30 Ιουνίου 1922. Διευθυντής: Β. Σκλιας. Διδάσκαλος: Σπ. Γεωργακόπουλος.

➤ **Σχολικό έτος 1922 - 1923**

	Δ'	Γ'	Β'	Α'	Γ. Σύνολο
Αγόρια	50	46	49	119	264
Κορίτσια	1	1	-	-	2
Σύνολο τάξης	51	47	49	119	266

Κλείνεται ο Γενικός Έλεγχος με ημερομηνία 20 Ιουνίου 1922. Διευθυντής: Α. Βασιλείου. Διδάσκαλοι/σες: Αικ. Παπαδήμα, Βασ. Σκλιας, Σπ. Γεωργακόπουλος.

➤ **Σχολικό έτος 1923 - 1924**

	Ε'	Δ'	Γ'	Β'	Α'	Γ. Σύνολο
Αγόρια	2	51	36	43	76	208
Κορίτσια	-	-	1	-	-	1
Σύνολο τάξης	2	51	37	43	76	209

Ο Γενικός Έλεγχος κλείνεται στις 10 Ιουνίου 1924. Το Μαθητολόγιο έκλεισε με ημερομηνία 16 Ιουνίου 1924 και επισημαίνεται ότι μια εγγραφή στην Ε' τάξη έγινε με πιστοποιητικό του Ειρηνοδικείου Μάσητος. Διευθυντής Χρ. Δήμας. Διδάσκαλοι/σες: Σπ. Γεωργακόπουλος, Ελένη Παλυβού, Αικατερ. Παπαδήμα.

➤ **Σχολικό έτος 1924 - 1925**

	Ε'	Δ'	Γ'	Β'	Α'	Γ. Σύνολο
Αγόρια	-	41	36	55	65	197
Κορίτσια	1	1	-	-	1	3
Σύνολο τάξης	1	42	36	55	66	200

Διευθυντής: Χρήστος Δήμας. Διδάσκαλοι/σες: Σπ. Γεωργακόπουλος, Ελένη Παλυβού, Αικατερ. Παπαδήμα.

➤ **Σχολικό έτος 1925 -1926**

	Δ'	Γ'	Β'	Α'	Γ. Σύνολο
Σύνολο τάξης	37	55	38	71	201

Ο Γενικός Έλεγχος κλείνεται στις 21 Ιουνίου 1926. Διευθυντής: Χρ. Δήμας. Διδάσκαλοι/σες: Σ. Γεωργακόπουλος, Ελένη Παλυβού, Αικατερ. Παπαδήμα.

➤ **Σχολικό έτος 1926 -1927**

	Δ'	Γ'	Β'	Α'	Γ. Σύνολο
Σύνολο τάξης	48	40	46	70	204

Ο Γενικός Έλεγχος κλείνεται στις 26 Ιουνίου 1927. Διευθυντής: Χρ. Δήμας.

➤ **Σχολικό έτος 1927 - 1928**

	Στ'	Ε'	Δ'	Γ'	Β'	Α'	Γ. Σύνολο
Σύνολο τάξης	1	--	43	45	51	65	205

Διευθυντής: Χρ. Δήμας. Διδάσκαλοι/σες: Σπ. Γεωργακόπουλος, Ελένη Παλυβού, Παπασωτηρίου.

➤ **Σχολικό έτος 1928 - 1929**

	Δ'	Γ'	Β'	Α'	Γ. Σύνολο
Αγόρια	46	46	55	66	213
Κορίτσια				1	1
Σύνολο τάξης	46	46	55	67	214

Ο Γενικός Έλεγχος κλείνεται στις 17 Ιουνίου 1929. Διευθυντής: Χρ. Δήμας. Διδάσκαλοι/σες: Σπ. Γεωργακόπουλος, Ελένη Παλυβού, Παπασωτηρίου.

- **2ο Κοινό Δημοτικό Σχολείο Αρρένων Κρανιδίου (1919-1929)**

Το Μαθητολόγιο του 2^{ου} Δημοτικού Σχολείου Κρανιδίου ξεκινά από το σχολικό έτος 1901-1902 και έχει εγγραφέντες μόνο έντεκα (11) μαθητές στη Δ' τάξη. Κλείνεται δε με ημερομηνία 12 Ιουνίου 1901.

Το επόμενο σχολικό έτος 1902-1903 πάλι έχει εγγραφέντες μόνο δεκαοκτώ (18) μαθητές στη Δ' τάξη. Τα φύλλα των επόμενων σχολικών ετών είναι σχισμένα και οι εγγραφές ξεκινούν από το σχολικό έτος 1919-1920.

Τα αναλυτικά στοιχεία των σχολικών ετών που δημοσιεύονται είναι παρμένα από τον Γενικό Έλεγχο του Σχολείου ενώ τα συνοπτικά από το Μαθητολόγιο. Έχει ενδιαφέρον, ωστόσο, να τονίσουμε πως τα στοιχεία των μαθητών για τα σχολικά έτη 1925-1926, 1926-1927, 1927-1928 ήταν γραμμένα στον ίδιο Γενικό Έλεγχο, που τα προηγούμενα χρόνια είχε χρησιμοποιηθεί ως Γενικός Έλεγχος του 1^{ου} Δημοτικού Σχολείου Θηλέων. Επίσης ο αριθμός των μαθητών τα τελευταία έξι χρόνια της λειτουργίας του κυμάνθηκε κάτω από τους εκατό μαθητές .

➤ **Σχολικό έτος 1919-1920**

	Δ'	Γ'	Β'	Α'	Γ. Σύνολο
Σύνολο τάξης	21	25	30	51	127

Ο Γενικός Έλεγχος κλείνει με ημερομηνία 24 Ιουνίου 1920. Διευθυντής; Βασ. Σκλιας. Διδάσκαλος: Παπαθεοδώρου.

➤ **Σχολικό έτος 1920 -1921**

	Δ'	Γ'	Β'	Α'	Γ. Σύνολο
Σύνολο τάξης	15	23	25	45	108

Κλείνεται ο Γενικός Έλεγχος με ημερομηνία 3 Ιουνίου 1921. Στο Μαθητολόγιο είναι εγγεγραμμένοι 108 μαθητές. Διευθυντής: Παπαθεοδώρου.

➤ **Σχολικό έτος 1921-1922**

	Δ'	Γ'	Β'	Α'	Γ. Σύνολο
Σύνολο τάξης	23	24	32	41	120

Ο Γενικός Έλεγχος κλείνει με ημερομηνία 20 Ιουνίου 1922. Στο Μαθητολόγιο είναι εγγεγραμμένοι 125 μαθητές. Διευθυντής: Α. Κυριακόπουλος. Διδασκάλισσα: Άννα Κιούση.

➤ **Σχολικό έτος 1922 -1923**

Σύνολο 122

Διευθυντής: Α. Κυριακόπουλος

➤ **Σχολικό έτος 1923 -1924**

Σύνολο 112

➤ **Σχολικό έτος 1924 -1925**

Σύνολο 90

➤ **Σχολικό έτος 1925 -1926**

Σύνολο 81

➤ **Σχολικό έτος 1926 -1927**

	Δ'	Γ'	Β'	Α'	Γ. Σύνολο
Σύνολο τάξης	21	12	22	32	87

Ο Γενικός Έλεγχος κλείνει με ημερομηνία 28 Ιουνίου 1927. Στο Μαθητολόγιο είναι εγγεγραμμένοι 88 μαθητές και κλείνει με ημερομηνία 1 Νοεμβρίου 1926. Διευθυντής: Β. Σκλιας.

➤ **Σχολικό έτος 1927-1928**

	Δ'	Γ'	Β'	Α'	Γ. Σύνολο
Σύνολο τάξης	13	19	17	27	76

Ο Γενικός Έλεγχος κλείνει με ημερομηνία 1 Ιουλίου 1928. Στο Μαθητολόγιο είναι εγγεγραμμένοι 76 μαθητές και κλείνει με ημερομηνία 1 Νοεμβρίου 1927. Διευθυντής: Β. Σκλιας.

➤ **Σχολικό έτος 1928 -1929**

	Δ'	Γ'	Β'	Α'	Γ. Σύνολο
Σύνολο τάξης	15	18	18	22	73

Ο Γενικός Έλεγχος κλείνει με ημερομηνία 18 Ιουνίου 1929. Το Μαθητολόγιο κλείνει στις 2 Νοεμβρίου 1928. Διευθυντής: Β. Σκλιας.

• **1^ο Τριτάξιο (πλήρες) Δημοτικό Σχολείο Θηλέων Κρανιδίου (1914 -1929)**

Στο Σχολείο εγγράφονταν σταθερά ένας μεγάλος αριθμός μαθητριών, που τα πρώτα χρόνια της 15ετίας άγγιζε τις διακόσιες (200) μαθήτριες.

➤ **Σχολικό έτος 1913 -1914**

	Ε'	Δ'	Γ'	Β'	Α'	Γ. Σύνολο
Σύνολο τάξης	25	17	26	62	62	192

➤ **Σχολικό έτος 1914 -1915**

	ΣΤ'	Ε'	Δ'	Γ'	Β'	Α'	Γ. Σύνολο
Σύνολο τάξης	6	12	15	26	40	69	168

➤ **Σχολικό έτος 1915 -1916**

	ΣΤ'	Ε'	Δ'	Γ'	Β'	Α'	Γ. Σύνολο
Σύνολο τάξης	7	13	19	40	53	67	199

➤ **Σχολικό έτος 1916 -1917**

	ΣΤ'	Ε'	Δ'	Γ'	Β'	Α'	Γ. Σύνολο
Σύνολο τάξης	23	8	21	44	49	47	192

➤ **Σχολικό έτος 1917 -1918**

	ΣΤ'	Ε'	Δ'	Γ'	Β'	Α'	Γ. Σύνολο
Σύνολο τάξης	3	10	21	46	49	30	159

Κλείνεται ο Γενικός Έλεγχος με ημερομηνία 5 Ιουνίου 1918. Διευθύντρια: Αικατ. Αντώνιζα.

➤ **Σχολικό έτος 1918 -1919**

	ΣΤ'	Ε'	Δ'	Γ'	Β'	Α'	Γ. Σύνολο
Σύνολο τάξης	6	8	28	42	37	35	156

Κλείνεται ο Γενικός Έλεγχος με ημερομηνία 18 Ιουνίου 1919. Διευθύντρια: Αικατ. Αντώνιζα.

Σχολικό έτος 1919 -1920

	ΣΤ'	Ε'	Δ'	Γ'	Β'	Α'	Γ. Σύνολο
Σύνολο τάξης	2	9	33	36	28	45	153

Κλείνεται ο Γενικός Έλεγχος με ημερομηνία 22 Ιουνίου 1920. Διευθύντρια: Αικατ. Αντώνιζα.

➤ **Σχολικό έτος 1920 -1921**

	ΣΤ'	Ε'	Δ'	Γ'	Β'	Α'	Γ. Σύνολο
Σύνολο τάξης	3	12	20	28	32	41	136

Κλείνεται ο Γενικός Έλεγχος με ημερομηνία 1 Ιουνίου 1921. Διευθύντρια: Αικατ. Αντώνιζα.

➤ **Σχολικό έτος 1921 -1922**

	Ε'	Δ'	Γ'	Β'	Α'	Γ. Σύνολο
Σύνολο τάξης	4	15	31	30	38	118

Κλείνεται ο Γενικός Έλεγχος με ημερομηνία 20 Ιουνίου 1922. Στο Μαθητολόγιο είναι εγγεγραμμένες 125 μαθήτριες. Διευθύντρια: Αικατ. Αντώνιζα.

➤ **Σχολικό έτος 1922 -1923**

	Δ'	Γ'	Β'	Α'	Γ. Σύνολο
Σύνολο τάξης	13	29	33	64	139

Κλείνεται ο Γενικός Έλεγχος με ημερομηνία 18 Ιουνίου 1923. Στο Μαθητολόγιο είναι εγγεγραμμένες 132 μαθήτριες. Διευθύντρια: Άννα Κιούση.

➤ **Σχολικό έτος 1923 -1924**

	Δ'	Γ'	Β'	Α'	Γ. Σύνολο
Σύνολο τάξης	19	31	32	43	125

Κλείνεται ο Γενικός Έλεγχος με ημερομηνία 16 Ιουνίου 1924. Διδασκάλισσες: Άννα Κιούση, Αικατερίνη Αντώνιζα, Μαρίνα Τραμουντάνα.

➤ **Σχολικό έτος 1924 -1925**

	Δ'	Γ'	Β'	Α'	Γ. Σύνολο
Σύνολο τάξης	24	25	37	48	134

Κλείνεται ο Γενικός Έλεγχος με ημερομηνία 16 Ιουνίου 1925. Διευθύντρια: Άννα Κιούση. Διδασκάλισσες: Αικατερίνη Αντώνιζα, Μαρίνα Τραμουντάνα.

➤ **Σχολικό έτος 1925 -1926**

	Δ'	Γ'	Β'	Α'	Γ. Σύνολο
Σύνολο τάξης	21	29	42	40	132

Κλείνεται ο Γενικός Έλεγχος με ημερομηνία 21 Ιουνίου 1926. Διευθύντρια: Άννα Κιούση. Διδασκάλισσες: Αικατερίνη Αντώνιζα, Μαρίνα Τραμουντάνα.

➤ **Σχολικό έτος 1926 -1927**

	Δ'	Γ'	Β'	Α'	Γ. Σύνολο
--	-----------	-----------	-----------	-----------	------------------

Σύνολο τάξης	23	41	33	42	139
---------------------	----	----	----	----	------------

➤ **Σχολικό έτος 1927 -1928**

	Δ'	Γ'	Β'	Α'	Γ. Σύνολο
Σύνολο τάξης	35	32	37	32	136

Κλείνεται ο Γενικός Έλεγχος τον Ιούνιο 1928. Διδασκάλισσες: Άννα Κιούση, Μαρίνα Τραμουντάνα.

➤ **Σχολικό έτος 1928 -1929**

	Δ'	Γ'	Β'	Α'	Γ. Σύνολο
Σύνολο τάξης	33	37	30	36	136

Στο Μαθητολόγιο είναι εγγεγραμμένες 133 μαθήτριες.

• **2ο Κοινό Δημοτικό Σχολείο Θηλέων Κρανιδίου 1904 -1925**

Από το Μαθητολόγιο και τον Γενικό Έλεγχο του Σχολείου της περιόδου 1904 - 1925 αντιγράψαμε τα παρακάτω στοιχεία σχετικά με τον αριθμό των μαθητριών που φοίτησαν στο Σχολείο κατά τάξη. Αυτά έχουν ως εξής:

➤ **Σχολικό έτος 1904 -1905** (πρώτος χρόνος λειτουργίας)

	Δ'	Γ'	Β'	Α'	Γ. Σύνολο
Σύνολο τάξης	20	26	30	38	114

➤ **Σχολικό έτος 1905 -1906**

	Ε'	Δ'	Γ'	Β'	Α'	Γ. Σύνολο
Αγόρια	-	-	-	-	2	2
Κορίτσια	18	24	30	24	69	165
Σύνολο τάξης	18	24	30	24	71	167

Εξητάσθησαν εκατόν έντεκα (111). Προήχθησαν ογδόντα εννέα (89). Το βιβλίο κλείνεται με ημερομηνία 17 Ιουλίου 1906.

➤ **Σχολικό έτος 1906 -1907**

	ΣΤ'	Ε'	Δ'	Γ'	Β'	Α'	Γ. Σύνολο
Σύνολο τάξης	4	11	23	23	28	60	149

➤ **Σχολικό έτος 1907-1908**

	ΣΤ'	Ε'	Δ'	Γ'	Β'	Α'	Γ. Σύνολο
Σύνολο τάξης	5	8	16	23	27	60	139

➤ **Σχολικό έτος 1908 -1909**

	Δ'	Γ'	Β'	Α'	Γ. Σύνολο
Σύνολο τάξης	12	29	36	46	123

➤ **Σχολικό έτος 1909 -1910**

	Δ'	Γ'	Β'	Α'	Γ. Σύνολο
Σύνολο τάξης	18	31	34	46	129

➤ **Σχολικό έτος 1910 -1911**

	Δ'	Γ'	Β'	Α'	Γ. Σύνολο
Σύνολο τάξης	21	36	33	41	131

➤ **Σχολικό έτος 1911 -1912**

	Δ'	Γ'	Β'	Α'	Γ. Σύνολο
Αγόρια	-	9	5	5	19
Κορίτσια	23	33	31	60	147
Σύνολο τάξης	23	42	36	65	166

➤ Σχολικό έτος 1912 -1913

	Δ'	Γ'	Β'	Α'	Γ. Σύνολο
Σύνολο τάξης	25	29	45	56	155

➤ Σχολικό έτος 1913 -1914

	Ε'	Δ'	Γ'	Β'	Α'	Γ. Σύνολο
Σύνολο τάξης	8	20	29	42	46	145

➤ Σχολικό έτος 1915 -1916

	Δ'	Γ'	Β'	Α'	Γ. Σύνολο
Σύνολο τάξης	19	26	45	46	136

➤ Σχολικό έτος 1916 -1917

	Δ'	Γ'	Β'	Α'	Γ. Σύνολο
Σύνολο τάξης	19	33	40	37	129

➤ Σχολικό έτος 1917-1918

	Δ'	Γ'	Β'	Α'	Γ. Σύνολο
Σύνολο τάξης	17	39	44	28	128

➤ Σχολικό έτος 1918 -1919

	Δ'	Γ'	Β'	Α'	Γ. Σύνολο
Σύνολο τάξης	20	35	29	28	112

➤ Σχολικό έτος 1919 -1920

	Δ'	Γ'	Β'	Α'	Γ. Σύνολο
Σύνολο τάξης	21	32	23	40	116

➤ **Σχολικό έτος 1920 -1921**

	Δ'	Γ'	Β'	Α'	Γ. Σύνολο
Σύνολο τάξης	25	26	22	32	105

➤ **Σχολικό έτος 1921-1922**

	Δ'	Γ'	Β'	Α'	Γ. Σύνολο
Αγόρια	6	2	4	6	18
Κορίτσια	23	21	18	21	83
Σύνολο τάξης	29	23	22	27	101

➤ **Σχολικό έτος 1922 -1923**

	Δ'	Γ'	Β'	Α'	Γ. Σύνολο
Αγόρια	3	2	2	12	29
Κορίτσια	29	20	22	39	100
Σύνολο τάξης	32	22	24	51	129

➤ **Σχολικό έτος 1923 -1924**

	Δ'	Γ'	Β'	Α'	Γ. Σύνολο
Σύνολο τάξης	20	21	21	52	114

Στο Μαθητολόγιο - Γενικό Έλεγχο οι μαθήτριες δεν ήσαν γραμμένες κατά τάξη αλλά κατά τη σειρά προσέλευσης για εγγραφή.

➤ **Σχολικό έτος 1924 -1925**

	Δ'	Γ'	Β'	Α'	Γ. Σύνολο
Σύνολο τάξης	17	21	29	42	109

Οι εγγραφές έγιναν όπως τον προηγούμενο χρόνο. Ως Διευθύντρια του Σχολείου υπογράφει για το έτος αυτό η Μαρία Καράνδουλη και δασκάλα η Δήμητρα Κοντοβράκη.

Παρατηρήσεις

Ο αριθμός των εγγεγραμμένων μαθητριών στο Μαθητολόγιο - Γενικό Έλεγχο (πρόκειται για το ίδιο βιβλίο) των τεσσάρων σχολικών ετών 1904 -1908, παρουσιάζει διαφορές από τους αντίστοιχους αριθμούς των βιβλίων της Επιθεώρησης Αργολίδας. Ο μεγαλύτερος αριθμός μαθητριών γράφτηκε τα σχολικά έτη 1905 - 1906 (165+2) και 1911 - 1912 (147+19) ενώ ο μικρότερος τα σχολικά έτη 1920 - 1921(105) και 1921 - 1922 (83+18).

Τα σχολικά έτη 1906 - 1907 και 1907 - 1908 λειτούργησε στο Σχολείο Ε' και ΣΤ' τάξη. Επίσης Ε' τάξη λειτούργησε τα σχολικά έτη 1905 - 1906 και 1913 - 1914. Ο μεγαλύτερος αριθμός μαθητριών ήταν γραμμένος στην Α' τάξη εκτός από τα σχολικά έτη 1916 - 1917 και 1917 - 1918.

Παρατηρούμε, επίσης, και έναν πολύ μικρό αριθμό εγγραφέντων μαθητών (αρρένων), καθώς ο νόμος το επέτρεπε υπό ορισμένες προϋποθέσεις. Έτσι, για παράδειγμα, το σχολικό έτος 1918 - 1919 στη Β' τάξη είναι γραμμένος ο μαθητής Σταμάτης Τσαμαδός του Αδριανού ενώ το 1922 - 1923 στη Β' τάξη είναι γραμμένος ο Ιωάννης Στυλιάτης του Κωνσταντίνου.

Για το σχολικό έτος 1914 - 1915 δεν υπάρχουν στοιχεία λειτουργίας του Σχολείου. Φαίνεται, όμως, ότι τα φύλλα του Μαθητολογίου - Γενικού Ελέγχου εκείνης της χρονιάς έχουν αφαιρεθεί.²⁹

Γενικές παρατηρήσεις

Στο Κρανίδι των πέντε χιλιάδων (5.000) κατοίκων, τα εξακόσια (600) παιδιά (τριακόσια πενήντα -350- αγόρια και διακόσια πενήντα -250- κορίτσια), που προσήλθαν για εγγραφή στα Δημοτικά Σχολεία της πόλης, ήταν ένας πολύ ικανοποιητικός αριθμός μαθητών, παρ' όλο που ένας μεγάλος αριθμός των

²⁹ Για την ιστορία αναφέρουμε πως το σχολικό έτος 1918 - 1919 και συγκεκριμένα στις 6 Σεπτεμβρίου 1918 γράφτηκε στην Α' τάξη του Σχολείου με α/α 16 η Τορβά Καλλιρρόη του Γεωργίου, ετών 6 και επάγγελμα πατέρα κηπουρός αλλά «δεν προσήλθε», οπότε γράφτηκε την επόμενη σχολική χρονιά 1919 -1920 στην Α' τάξη με α/α 84 και αποφοίτησε με βαθμό «Λίαν καλώς 5», με άριστα το 6. Η ανωτέρω μαθήτρια ήταν η μητέρα του γιατρού και δημάρχου Κρανιδίου και πρώτου δημάρχου Ερμιονίδας Δημήτρη Καμιζή.

εγγραφέντων στην Α' τάξη των σχολείων στη συνέχεια διέκοπτε τη φοίτησή του. Οι θέσεις των διδασκόντων φαίνεται ότι, με εξαίρεση το 1^ο Δημοτικό Σχολείο Αρρένων, δεν καλύπτονταν έγκαιρα και για μεγάλο χρονικό διάστημα παρέμεναν κενές.

Στη 15/ετία αυτή οι εγγραφέντες (μαθητές και μαθήτριες) στην Α' τάξη και στα τέσσερα σχολεία ήταν περισσότεροι από τις υπόλοιπες τάξεις. Επίσης, για κάποια σχολικά έτη λειτούργησαν στα σχολεία Στ' και Ε' τάξη, ενώ στο 2^ο Δημοτικό Σχολείο Αρρένων και στο 2^ο Δημοτικό Σχολείο Θηλέων εγγράφονταν κατά «παρέκκλιση» μικρός αριθμός κοριτσιών και αγοριών, αντίστοιχα. Ενδιαφέρον προκαλεί η συχνή εναλλαγή των Διευθυντών των Σχολείων καθώς και η μη σταθερή ημερομηνία κλεισίματος των βιβλίων τόσο του Γενικού Ελέγχου όσο και του Μαθητολογίου, η οποία άλλαζε κάθε χρόνο.

Ένα τελευταίο στοιχείο που θα θέλαμε να υπογραμμίσουμε είναι οι δύο θάνατοι μαθητριών, που έχουν καταγραφεί στον Γενικό Έλεγχο του 1^{ου} Δημοτικού Σχολείου Θηλέων. Είναι πολύ πιθανό βέβαια να υπήρχαν και άλλοι, χωρίς να είναι καταγεγραμμένοι.

Η λειτουργία του Δημοτικού Σχολείου των Διδύμων (1904 - 1930)

Εισαγωγή

Στα δύο βιβλία μας α) «ΤΑ ΔΗΜΟΤΙΚΑ ΣΧΟΛΕΙΑ ΤΟΥ ΔΗΜΟΥ ΕΡΜΙΟΝΗΣ 1863 - 1899 και β) «Η ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ ΤΩΝ ΔΗΜΟΤΙΚΩΝ ΣΧΟΛΕΙΩΝ ΔΙΔΥΜΩΝ ΚΑΙ ΚΡΑΝΙΔΙΟΥ 1830 - 1915» έχουμε αναφερθεί στο Δημοτικό Σχολείο Αρρένων Διδύμων περιγράφοντας αναλυτικά τη λειτουργία του κατά τον 19^ο αιώνα. Στο κεφάλαιο αυτό αναφερόμαστε στη λειτουργία του ίδιου Σχολείου κατά τις τρεις πρώτες 10/ετίες του 20^{ου} αιώνα. Έτσι ολοκληρώνουμε την ιδιαίτερα ενδιαφέρουσα παρουσίαση ενός Σχολείου που είχε περιόδους εξαιρετικής και υποδειγματικής λειτουργίας αλλά και περιόδους, ευτυχώς ολιγόχρονες, με προβλήματα και απογοητεύσεις. Υπήρχαν χρονικές περίοδοι που το Σχολείο παρέμεινε «κλειστό» για λόγους υποβαθμισμένης κρατικής φροντίδας αλλά και εξαιτίας της συμπεριφοράς ορισμένων διδασκάλων που υπηρετούσαν σ' αυτό.

Πρώτη Δεκαετία

➤ Σχολικό έτος 1904 - 1905

Εγγραφέντες:

	Δ'	Γ'	Β'	Α'	Γ. Σύνολο
Σύνολο τάξης	15	14	16	46	91

Ο αριθμός των εγγραφέντων μαθητών της Α' τάξης (46) μειώνεται κατά τριάντα (30) μαθητές στην επόμενη τάξη (Β'). Αυτό οφείλεται στο γεγονός ότι αρκετοί μαθητές διέκοψαν, επειδή θα επαναλάμβαναν την τάξη. Ο Γενικός Έλεγχος κλείνεται με ημερομηνία 5 Ιουλίου 1905. Διδάσκαλοι: Χρήστος Δήμας, Δημήτριος Παπαδήμας.

➤ Σχολικό Έτος 1905 - 1906

Εγγραφέντες:

	Ε'	Δ'	Γ'	Β'	Α'	Γ. Σύνολο
Σύνολο τάξης	17	21	16	24	50	128

Η μεγάλη μείωση του αριθμού των μαθητών από την Α' τάξη στη Β' τάξη παρουσιάζεται και αυτό το σχολικό έτος. Επίσης λειτούργησε Ε' τάξη με σημαντικό αριθμό μαθητών. Ο Γενικός Έλεγχος κλείνεται με ημερομηνία 21 Ιουλίου 1906. Διδάσκαλοι: Χρήστος Δήμας, Δημήτριος Παπαδήμας.

➤ Σχολικό Έτος 1906 -1907

Εγγραφέντες:

	ΣΤ'	Ε'	Δ'	Γ'	Β'	Α'	Γ. Σύνολο
Σύνολο τάξης	12	16	17	19	28	46	138

Ο αριθμός των εγγραφέντων μαθητών ήταν αρκετά μεγάλος. Στο Σχολείο λειτούργησε Ε' και ΣΤ' τάξη με εντυπωσιακό αριθμό εγγεγραμμένων μαθητών. Ο Γενικός Έλεγχος κλείνεται με ημερομηνία 20 Ιουλίου 1907. Διδάσκαλοι: Γεώργιος Πέτρου, Δημήτριος Παπαδήμας.

➤ **Σχολικό Έτος 1907 - 1908**

Εγγραφέντες:

	ΣΤ'	Ε'	Δ'	Γ'	Β'	Α'	Γ. Σύνολο
Σύνολο τάξης	4	7	12	22	33	37	115

Για δεύτερη χρονιά λειτούργησαν οι δύο ανώτερες τάξεις του σχολείου, Ε' και ΣΤ'. Ο Γενικός Έλεγχος κλείνεται με ημερομηνία 21 Ιουλίου 1908. Διδάσκαλος: Γεώργιος Πέτρου.

➤ **Σχολικό Έτος 1908 - 1909**

Εγγραφέντες:

	Δ'	Γ'	Β'	Α'	Γ. Σύνολο
Σύνολο τάξης	17	32	24	43	116

Μεγάλος είναι ο αριθμός των εγγραφέντων μαθητών στην Α' τάξη, που μειώνεται κατά το ήμισυ στην επόμενη τάξη. Ο Γενικός Έλεγχος κλείνεται με ημερομηνία 2 Ιουλίου 1909. Διδάσκαλοι: Γεώργιος Πέτρου, Δημήτριος Πετράκης.

Δεύτερη Δεκαετία

➤ **Σχολικό Έτος 1909-1910**

Εγγραφέντες:

	Δ'	Γ'	Β'	Α'	Γ. Σύνολο
Σύνολο τάξης	20	28	28	42	118

Ο Γενικός Έλεγχος κλείνεται με ημερομηνία 2 Ιουλίου 1910. Διδάσκαλοι: Γεώργιος Πέτρου, Δημήτριος Πετράκης. Σε ιδιαίτερη σελίδα του Γενικού Ελέγχου καταγράφεται η κίνηση των μαθητών κατά τάξη (προβιβασθέντες, απορριφθέντες κ.λπ.). Παρατηρήσαμε ότι ενώ στην Δ' τάξη ενεγράφησαν 20, αποφοίτησαν 10!

➤ **Σχολικό Έτος 1910 - 1911**

Εγγραφέντες:

	Ε'	Δ'	Γ'	Β'	Α'	Γ. Σύνολο
Σύνολο τάξης	2	20	28	28	43	121

Στο Σχολείο λειτούργησε Ε' τάξη με δύο μόνο μαθητές. Ο Γενικός Έλεγχος κλείνεται με ημερομηνία 26 Ιουνίου 1911. Διδάσκαλοι: Γεώργιος Πέτρου, Δημήτριος Πετράκης.

➤ **Σχολικό Έτος 1911-1912**

Εγγραφέντες:

	Ε'	Δ'	Γ'	Β'	Α'	Γ. Σύνολο
Σύνολο τάξης	9	21	22	29	41	122

Στο Σχολείο λειτούργησε Ε' τάξη με αυξημένο αριθμό μαθητών. Ο Γενικός Έλεγχος κλείνεται με ημερομηνία 22 Ιουνίου 1912. Διδάσκαλοι: Γεώργιος Πέτρου, Δημήτριος Πετράκης.

➤ **Σχολικό Έτος 1912 -1913**

Εγγραφέντες:

	ΣΤ'	Ε'	Δ'	Γ'	Β'	Α'	Γ. Σύνολο
Σύνολο τάξης	6	8	18	42	33	43	150

Ήταν η χρονιά των Βαλκανικών πολέμων. Το Σχολείο λειτούργησε κανονικά με αυξημένο αριθμό εγγραφέντων μαθητών ενώ προστέθηκε και ΣΤ' τάξη. Ο Γενικός Έλεγχος κλείνεται με ημερομηνία 16 Ιουνίου 1913, κατά μία εβδομάδα ενωρίτερα. Διδάσκαλοι: Γεώργιος Πέτρου, Δημήτριος Πετράκης

➤ **Σχολικό Έτος 1913 -1914**

Εγγραφέντες:

	ΣΤ'	Ε'	Δ'	Γ'	Β'	Α'	Γ. Σύνολο
Σύνολο τάξης	-	7	16	26	22	37	108

Ο αριθμός των εγγραφέντων μαθητών μειώθηκε σημαντικά σε σχέση με την προηγούμενη χρονιά. Ο Γενικός Έλεγχος κλείνεται με ημερομηνία 15 Ιουνίου 1914. Διδάσκαλοι: Γεώργιος Πέτρου, Δημήτριος Πετράκης

➤ **Σχολικό Έτος 1914 -1915**

Εγγραφέντες:

	Στ'	Ε'	Δ'	Γ'	Β'	Α'	Γ. Σύνολο
Σύνολο τάξης	3	4	14	25	19	29	94

Ο αριθμός των μαθητών μειώθηκε ακόμα περισσότερο, λειτούργησαν για έκτη και τέταρτη χρονιά οι Ε' και Στ' τάξεις αντίστοιχα και ο αριθμός των μαθητών στις τέσσερις πρώτες τάξεις είχε μικρές αυξομειώσεις. Ο Γενικός Έλεγχος κλείνεται με ημερομηνία 22 Ιουνίου 1915. Διδάσκαλοι: Γεώργιος Πέτρου, Δημήτριος Πετράκης

➤ **Σχολικό Έτος 1915 -1916**

Εγγραφέντες :

	Στ'	Ε'	Δ'	Γ'	Β'	Α'	Γ. Σύνολο
Σύνολο τάξης	1	9	24	16	29	35	114

Ο αριθμός των εγγραφέντων είναι αυξημένος αρκετά έναντι του προηγούμενου έτους, ενώ λειτούργησαν οι τάξεις Ε' και Στ'. Ο Γενικός Έλεγχος κλείνεται με ημερομηνία 16 Ιουνίου 1916. Διδάσκαλοι: Γεώργιος Πέτρου, Δημήτριος Πετράκης.

➤ **Σχολικό Έτος 1916 -1917**

Εγγραφέντες:

	Στ'	Ε'	Δ'	Γ'	Β'	Α'	Γ. Σύνολο
Σύνολο τάξης	6	13	10	17	24	35	105

Λειτουργούν για μια ακόμη χρονιά και οι έξι τάξεις, ενώ ο αριθμός των μαθητών της Ε' τάξης είναι μεγαλύτερος του αριθμού της Δ'. Ημερομηνία στον Γενικό Έλεγχο δεν υπάρχει. Διδάσκαλοι: Γεώργιος Πέτρου, Δημήτριος Πετράκης.

➤ **Σχολικό Έτος 1917-1918**

Εγγραφέντες:

	Στ'	Ε'	Δ'	Γ'	Β'	Α'	Γ. Σύνολο
Σύνολο τάξης	4	4	13	17	19	41	98

Ο αριθμός των εγγραφέντων μαθητών του Σχολείου για δεύτερη συνεχή χρονιά ήταν κάτω των εκατό(100), με υπερδιπλάσιο αριθμό εγγραφέντων στην Α' τάξη από τη Β'. Ο Γενικός Έλεγχος κλείνεται με ημερομηνία 3 Ιουνίου 1918. Διδάσκαλοι: Γεώργιος Πέτρου, Δημήτριος Πετράκης.

➤ **Σχολικό Έτος 1918 -1919**

Εγγραφέντες :

	Στ'	Ε'	Δ'	Γ'	Β'	Α'	Γ. Σύνολο
Σύνολο τάξης	4	3	19	20	26	35	97

Ο αριθμός των εγγραφέντων μαθητών στις τρεις τελευταίες τάξεις του Σχολείου είναι μονοψήφιος, ενώ ο συνολικός αριθμός των εγγραφέντων στο Σχολείο παραμένει χαμηλός. Ο Γενικός Έλεγχος κλείνεται με ημερομηνία 16 Ιουνίου 1919. Διδάσκαλοι: Γεώργιος Πέτρου, Δημήτριος Πετράκης.

Τρίτη Δεκαετία

➤ **Σχολικό Έτος 1919-1920**

Εγγραφέντες:

	Δ'	Γ'	Β'	Α'	Γ. Σύνολο
Σύνολο τάξης	13	21	23	40	97

Εξετασθέντες ενενήντα τρεις (93)

Ενδεικτικός πίνακας:

	Δ'	Γ'	Β'	Α'	Γ. Σύνολο
Προαχθέντες	12	13	12	16	53
Αριστεύσαντες	-	3	1	9	13

Ο Γενικός Έλεγχος κλείνεται με ημερομηνία 22 Ιουνίου 1920. Διδάσκαλοι: Γεώργιος Πέτρου, Δημήτριος Πετράκης.

➤ **Σχολικό Έτος 1920-1921**

Εγγραφέντες:

	Δ'	Γ'	Β'	Α'	Γ. Σύνολο
Σύνολο τάξης	11	16	21	43	91

Ενδεικτικός πίνακας:

	Δ'	Γ'	Β'	Α'	Γ. Σύνολο
Προαχθέντες	10	8	20	22	60
Αριστεύσαντες	-	2	1	7	10

Ο Γενικός Έλεγχος κλείνεται με ημερομηνία 27 Μαΐου 1921, καθώς το σχολικό έτος τελείωσε νωρίτερα εξαιτίας των πολεμικών επιχειρήσεων, οι οποίες ήδη είχαν ξεκινήσει. Διδάσκαλος: Δημήτριος Πετράκης.

➤ **Σχολικό Έτος 1921 -1922**

Εγγραφέντες:

	Δ'	Γ'	Β'	Α'	Γ. Σύνολο
Σύνολο τάξης	10	24	18	40	92

Εξακολουθεί ο αριθμός των εγγραφέντων μαθητών στην Α' τάξη να είναι μεγάλος, ενώ ο αριθμός των μαθητών της Γ' τάξης είναι μεγαλύτερος από εκείνον της Β' τάξης. Ο Γενικός Έλεγχος κλείνεται με ημερομηνία 20 Ιουνίου 1922. Διδάσκαλοι: Γεώργιος Πέτρου, Δημήτριος Πετράκης.

➤ **Σχολικό Έτος 1922 - 1923**

Εγγραφέντες/είσαι :

	Ε'	Δ'	Γ'	Β'	Α'	Γ. Σύνολο
Αγόρια	5	15	16	18	40	94
Κορίτσια	1	1	-	-	-	2
Σύνολο τάξης	16	16	16	18	40	96

Επαναλειτούργει μετά από τρία χρόνια η Ε' τάξη. Στις τάξεις Δ' και Ε' είναι εγγεγραμμένα και δύο κορίτσια. Ο Γενικός Έλεγχος κλείνεται με ημερομηνία 18 Ιουνίου 1923. Διδάσκαλοι: Γεώργιος Πέτρου, Δημήτριος Πετράκης.

➤ **Σχολικό Έτος 1923 -1924**

Εγγραφέντες/είσαι:

	ΣΤ'	Ε'	Δ'	Γ'	Β'	Α'	Γ. Σύνολο
Αγόρια	-	6	17	17	19	39	98
Κορίτσια	1	2	-	-	-	-	3
Σύνολο τάξης	1	8	17	17	19	39	101

Στο σχολείο λειτούργησε Ε' και ΣΤ' τάξη όπου φοίτησαν τρία κορίτσια. Ο Γενικός Έλεγχος κλείνεται με ημερομηνία 15 Ιουνίου 1924. Διδάσκαλοι: Γεώργιος Πέτρου, Δημήτριος Πετράκης.

➤ **Σχολικό Έτος 1924 - 1925**

Εγγραφέντες/είσαι:

	ΣΤ'	Ε'	Δ'	Γ'	Β'	Α'	Γ. Σύνολο
Αγόρια	1	10	15	17	22	33	98
Κορίτσια	-	2	-	-	-	-	2
Σύνολο τάξης	1	12	15	17	22	33	100

Ο αριθμός των εγγεγραμμένων μαθητών κατά το έτος αυτό είναι ο μεγαλύτερος της τρίτης δεκαετίας. Ο Γενικός Έλεγχος κλείνεται με ημερομηνία 14 Ιουνίου 1925. Διδάσκαλοι: Γεώργιος Πέτρου, Δημήτριος Πετράκης.

➤ **Σχολικό Έτος 1925 -1926**

Εγγραφέντες/είσαι:

	ΣΤ'	Ε'	Δ'	Γ'	Β'	Α'	Γ. Σύνολο
Αγόρια	4	9	12	19	20	26	90
Κορίτσια	2	-	-	-	-	-	2
Σύνολο τάξης	6	9	12	19	20	26	92

Ο Γενικός Έλεγχος κλείνεται με ημερομηνία 21 Ιουνίου 1926. Διδάσκαλοι: Γεώργιος Πέτρου, Δημήτριος Πετράκης.

➤ **Σχολικό Έτος 1926 -1927**

Εγγραφέντες/είσαι:

	ΣΤ'	Ε'	Δ'	Γ'	Β'	Α'	Γ. Σύνολο
Αγόρια	5	10	12	23	14	19	83
Κορίτσια	-	7	-	-	-	-	7
Σύνολο τάξης	5	17	12	23	14	19	90

Σημαντικός είναι ο αριθμός μαθητριών που παρακολούθησαν την Ε' τάξη. Ο Γενικός Έλεγχος κλείνεται με ημερομηνία 27 Ιουνίου 1927. Διδάσκαλοι: Γεώργιος Πέτρου, Δημήτριος Πετράκης.

➤ **Σχολικό Έτος 1927 -1928**

Εγγραφέντες/είσαι:

	ΣΤ'	Ε'	Δ'	Γ'	Β'	Α'	Γ. Σύνολο
Αγόρια	7	12	19	9	20	22	89

Κορίτσια	5	-	-	-	-	-	5
Σύνολο τάξης	12	12	19	9	20	22	94

Λειτουργήσε Ε' και ΣΤ' τάξη με σημαντικό αριθμό μαθητών και με εγγραφή πέντε (5) κοριτσιών στην ΣΤ' τάξη. Ο Γενικός Έλεγχος κλείνεται με ημερομηνία 18 Ιουνίου 1928. Διδάσκαλοι: Γεώργιος Πέτρου, Δημήτριος Πετράκης.

➤ Σχολικό Έτος 1928 - 1929

Εγγραφέντες/είσαι:

	ΣΤ'	Ε'	Δ'	Γ'	Β'	Α'	Γ. Σύνολο
Αγόρια	7	20	8	17	15	24	91
Κορίτσια	3	-	-	-	-	-	3
Σύνολο τάξης	10	20	8	17	15	24	94

Παρουσιάζεται αυξημένος ο αριθμός των μαθητών της Ε' τάξης έναντι των άλλων. Μάλιστα, καθώς φαίνεται, όλοι οι μαθητές που παρακολούθησαν την Δ' τάξη, ενεγράφησαν το επόμενο έτος στην Ε' τάξη. Ο Γενικός Έλεγχος κλείνεται με ημερομηνία 15 Ιουνίου 1929. Διδάσκαλοι: Γεώργιος Πέτρου, Δημήτριος Πετράκης.

➤ Σχολικό Έτος 1929 - 1930

Εγγραφέντες/είσαι:

	ΣΤ'	Ε'	Δ'	Γ'	Β'	Α'	Γ. Σύνολο
Αγόρια	9	12	14	12	8	30	85
Κορίτσια	3	7	9	4	11	15	49
Σύνολο τάξης	12	19	23	16	19	45	134

Σύμφωνα με το Μαθητολόγιο του Σχολείου το σχολικό έτος 1930 - 1931 ενεγράφησαν εκατόν τριάντα επτά (137) μαθητές και μαθήτριες. Ο Γενικός Έλεγχος κλείνεται με ημερομηνία 16 Ιουνίου 1930. Διδάσκαλοι: Γεώργιος Πέτρου, Δημήτριος Πετράκης, Κ. Π. Μώρου.

Γενικές Παρατηρήσεις

Τα τέσσερα σχολικά έτη (1904-1908) της πρώτης 10/ετούς λειτουργίας του Σχολείου, τα έχουμε παρουσιάσει στο βιβλίο μας «Η ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ ΤΩΝ ΔΗΜΟΤΙΚΩΝ ΣΧΟΛΕΙΩΝ ΔΙΔΥΜΩΝ ΚΑΙ ΚΡΑΝΙΔΙΟΥ».

Η διαφορά του αριθμού των μαθητών, την οποία παρουσιάζουν ορισμένες τάξεις στην παρούσα μελέτη, οφείλεται στο γεγονός ότι τα στοιχεία αντλήθηκαν από δύο διαφορετικές πηγές. Εκείνα που αναφέρονται στο βιβλίο τα αντιγράψαμε από το «Μητρώον εκπαιδευτικών Αργολίδος, 12.2.-Β.ΙΙ.Ι», ενώ του παρόντος κειμένου από τους τρεις «Γενικούς Ελέγχους του Δημοτικού Σχολείου Αρρένων Διδύμων».

Στο πλαίσιο της λειτουργίας του Σχολείου κατά τις τρεις 10/ετίες του 20^{ου} αιώνα (1900-1930) μπορούμε να σημειώσουμε τις ακόλουθες ενδιαφέρουσες παρατηρήσεις:

- Κατά τη 10/ετία, 1900 - 1909, δεν υπάρχουν στοιχεία των τεσσάρων πρώτων χρόνων, οι μαθητές των Σχολείων ξεπερνούσαν τους εκατόν δέκα (110) με εξαίρεση το σχολικό έτος 1904 - 1905. Το γεγονός δείχνει ότι πολλές οικογένειες Διδυμιωτών έστελναν τα αγόρια στο Σχολείο και δεν τα κρατούσαν στο σπίτι, για να τους βοηθούν σε αγροτικές και άλλες εργασίες, αντιλαμβανόμενοι προφανώς τη σημασία της εκπαίδευσης για τα παιδιά τους. Μάλιστα δύο χρονιές λειτούργησε στο Σχολείο Στ' τάξη και τρεις Ε' τάξη με σημαντικό αριθμό μαθητών.
- Κατά τη δεύτερη 10/ετία, 1910 – 1919, μια δεκαετία ιδιαίτερα ταραχώδη εξαιτίας της κήρυξης του Πρώτου Παγκοσμίου Πολέμου αλλά και της έναρξης των Βαλκανικών Πολέμων του 1912 – 1913, το Σχολείο λειτούργησε κανονικά, παρ' όλες τις δυσμενείς καταστάσεις που κορυφώθηκαν με τον εθνικό διχασμό και είχαν τεράστιες επιπτώσεις και στην εκπαίδευση της Χώρας,

Στο «δύσκολο σχολικό έτος» 1912 - 1913 ενεγράφησαν εκατόν πενήντα (150) μαθητές, ο μεγαλύτερος αριθμός μαθητών που εμφάνισε το Σχολείο στα τριάντα πρώτα χρόνια της λειτουργίας του κατά τον 20^ο αιώνα. Μάλιστα από το σχολικό έτος 1912 προστέθηκαν και οι δύο ανώτερες τάξεις Ε' και Στ', οι οποίες αναπλήρωναν την πρώτη και τη δεύτερη τάξη του Ελληνικού Σχολείου και βοηθούσαν στην καλύτερη εκμάθηση της ελληνικής γλώσσας.

- Κατά την τρίτη 10/ετία, 1920 – 1929, οι εγγραφέντες μαθητές του Σχολείου κυμαίνονταν μεταξύ των ενενήντα (90) και εκατό(100) κατ' έτος. Παρουσιάζεται μάλιστα το φαινόμενο τα δύο σχολικά έτη 1927 - 1928 και 1928 – 1929, παρόλο που λειτουργούσε στην Κοινότητα Σχολείο Θηλέων, να υπάρχουν εγγραφές κοριτσιών και στο Σχολείο Αρρένων. Από το σχολικό έτος 1922 - 1923 στο Σχολείο λειτουργούσε Ε' τάξη και από το επόμενο σχολικό έτος μέχρι το τέλος της 10/ετίας και Στ' τάξη.

Τέλος, από το σχολικό έτος 1908 - 1909 μέχρι και το 1930, δηλαδή για είκοσι ένα χρόνια, υπηρετούσαν στο Σχολείο οι ίδιοι διδάσκαλοι Γεώργιος Πέτρου και Δημήτριος Πετράκης, των οποίων τα βιογραφικά στοιχεία δημοσιεύονται στα βιβλία που αναφέραμε στην εισαγωγή του παρόντος κεφαλαίου.

Η εκπαίδευση στην Ερμιονίδα τη δεύτερη 10/ετία του Μεσοπολέμου (1930 - 1939)

Η ιστορία της ελληνικής Εκπαίδευσης διαιρείται σε δύο μεγάλες περιόδους. Η πρώτη αρχίζει το 1829 με την απελευθέρωση της Ελλάδας και τη δημιουργία του νέου Ελληνικού Κράτους και τελειώνει το 1929, με την κατάργηση των ιδιαίτερων Δημοτικών Σχολείων για Άρρενες και Θήλεις και τη δημιουργία Μικτών Δημοτικών Σχολείων. Τη χρονιά αυτή, επίσης, καταργήθηκαν τα Ελληνικά Σχολεία αλλά και τα Ημιγυμνάσια των πόλεων, όπου υπήρχαν 6/τάξια Γυμνάσια. (Νόμοι 4397/16 Αυγούστου 1929 και 4373/13 Αυγούστου 1929 αντίστοιχα - Υπουργός Παιδείας: Κων/νος Γόντικας).

Η δεύτερη περίοδος αρχίζει από το 1929 και φτάνει μέχρι τις ημέρες μας. Χωρίζεται, όμως, σε μικρότερες περιόδους ανάλογα με τις μεταρρυθμίσεις που γίνονταν με στόχο τον εκσυγχρονισμό και την επίτευξη των καλύτερων δυνατών αποτελεσμάτων στην εκπαίδευση.

Στο κεφάλαιο αυτό, όπως και στον τίτλο αναφέρεται, θα παρουσιάσουμε γενικά στοιχεία και συμπεράσματα της εκπαιδευτικής κατάστασης στην επαρχία Ερμιονίδας της δεύτερης 10/ετίας του Μεσοπολέμου (1930 - 1939). Ήδη έχουμε δημοσιεύσει σε δέκα τόμους, την πρώτη περίοδο της Ιστορίας της Εκπαίδευσης στην Ερμιονίδα κατά την εκατονταετία (1829 - 1929), στηριζόμενοι σε αρχειακά έγγραφα, βιβλιογραφικές αναφορές, πληροφορίες συμπολιτών και προσωπικά βιώματα. Στις ίδιες πηγές θα στηριχθούμε και σ' αυτήν την παρουσίαση.

• Ερμιόνη

Στο βιβλίο μας «ΣΤΑΘΜΟΙ ΣΤΟΝ ΧΡΟΝΟ ΚΑΙ ΤΗΝ ΙΣΤΟΡΙΑ» αναφερθήκαμε στο «Νέο Σχολείο» που παραδόθηκε στους μαθητές της Ερμιόνης το 1932. Η σεβαστή εκπαιδευτικός κυρία Ελένη Ζωγράφου - Σιωρά μάς αποκάλυψε πως κατά τον πρώτο χρόνο της λειτουργίας του, ήταν μαθήτρια της Α τάξης. Δύο από τις δασκάλες του Σχολείου, όπως μας είπε, ήταν η Ελένη Μώρου και η Βασιλική Φασιλή, που τη

μικρότερη αδελφή της, τη Βιβή, παντρεύτηκε ο Λεωνίδας Πέτρου, δάσκαλος για πολλά χρόνια στο 1^ο Δημοτικό Σχολείο Κρανιδίου.

Η κυρία Ελένη Σιωρά ξεδιπλώνοντας τις αναμνήσεις της συνέχισε λέγοντας πως δάσκαλοι που υπηρέτησαν στο 5/τάξιο Δημοτικό Σχολείο Ερμιόνης ήταν οι: Γεώργιος Σαβούρδος, Βασιλική Λαμπίρη, Π. Καλαματιανός, τα αδέρφια Παναγιώτης και Δημήτριος Κολεβέντης, η Αικατερίνη Φασιλή, ο Δημήτρης Βαρελάς με τη σύζυγό του Σοφία και ο Μιχαήλ Παπαβασιλείου.

Ο δάσκαλος Δημήτρης Βαρελάς, εξαιρετικός εκπαιδευτικός, μετεκπαιδευμένος στο Πανεπιστήμιο Αθηνών, είχε παντρευτεί τη συνάδελφό του Σοφία Βαρελά και απέκτησαν έναν γιο τον Ρωμανό. Στην Ερμιόνη έμεναν στο σπίτι του «Σούστα», που βρίσκεται πάνω από το σπίτι του «Κυρ-Απόστολου» και απέναντι από το σπίτι του Δημήτρη Παπαγεωργίου. Τον μικρό Ρωμανό, όταν οι γονείς του πήγαιναν στο σχολείο ή ήταν απασχολημένοι, τον πρόσεχε η μητέρα του κυρ-Απόστολου, Κυριακούλα Κομμά – Γκάτσου. Ο Ρωμανός σπούδασε στη Γερμανία και πέθανε νέος, το 1967. Ο Δημήτρης Βαρελάς αυτοκτόνησε ενώ η γυναίκα του, Σοφία, τον Μάιο του 2004 επισκέφθηκε μετά από πολλά χρόνια την Ερμιόνη και συνάντησε τους παλιούς μαθητές της μέσα σε ατμόσφαιρα χαράς και συγκίνησης.³⁰ Η Σοφία Βαρελά πέθανε σε ηλικία 104 χρόνων.

Τα αδέρφια Παναγιώτης και Δημήτριος Κολεβέντης ήταν καλοί δάσκαλοι. Ο Παναγιώτης μάλιστα διετέλεσε διευθυντής του Σχολείου τα πρώτα χρόνια της 10/ετίας. Ωστόσο, καθώς ήταν καβγατζήδες και δύστροποι, συχνά δημιουργούσαν επεισόδια. Είχαν καταφέρει να διαχωρίσουν δασκάλους, μαθητές και κατοίκους της Ερμιόνης σε δύο στρατόπεδα με εξαιρετικά δυσάρεστα αποτελέσματα για τη λειτουργία του Σχολείου. Αποκορύφωμα τα επεισόδια στη διάρκεια της σχολικής γιορτής για τη λήξη των μαθημάτων του σχολικού έτους 1934 – 1935, που οδήγησαν τους κατοίκους στον βουλευτή Ιωάννη Μάλλωση με αίτημα τη μετάθεση των δύο εκπαιδευτικών, για να βρει η Ερμιόνη την ησυχία της, πράγμα το οποίο έγινε από το επόμενο σχολικό έτος 1935 - 1936. Χαρακτηριστικά είναι τα άρθρα που γράφτηκαν στην εφημερίδα («ΕΡΜΙΟΝΙΣ», αρ.φ.55/30-6-1935 και 62/6-10-1935). Το

³⁰ Σχετικό ρεπορτάζ υπάρχει στον ιστότοπο «Ερμονίδα μας αρέσει δεν μας αρέσει» του Στ. Δαμαλίτη.

δεύτερο άρθρο το έχει γράψει ο «κυρ» Αποστόλου, ο οποίος μου έλεγε πως ο μικρότερος αδελφός παρουσίαζε ...διχρωμία στο πρόσωπό του και είχε ένα μάτι γαλάζιο και ένα καστανό!

Ξεχωριστό στοιχείο που πρέπει να υπογραμμίσουμε για εκείνη τη 10/ετία είναι ότι στα σχολεία ξεκίνησε το πρόγραμμα του εμβολιασμού των μαθητών κατά της ευλογιάς (δαμαλισμός). Η ευλογιά, μια βαριά λοιμώδης νόσος, ήταν ιδιαίτερα απειλητική για τους μαθητές. Σύμφωνα με το βιβλίο εμβολιασμού του Δημοτικού Σχολείου Ερμιόνης στις 7 Οκτωβρίου 1932 εμβολιάστηκαν διακόσιοι πενήντα δύο (252) μαθητές, στις 5 Ιουνίου 1936 εμβολιάστηκαν εκατόν ενενήντα (190) μαθητές, στις 18 Απριλίου 1938 ογδόντα οκτώ (88) μαθητές και στις 9 Ιανουαρίου 1939 εξήντα οκτώ (68) μαθητές.

Ο εμβολιασμός γινόταν από τον νομίατρο Δ. Στάικο ενώ στο βιβλίο εμβολιασμού σημειώνονταν οι ενδείξεις «δαμαλισμός – αναδαμαλισμός, επιτυχής – ανεπιτυχής». Το βιβλίο υπογράφεται από τη Διευθύντρια του Σχολείου Αικατερίνη Φασιλή - Παπαβασιλείου, που ήταν η σύζυγος του γιατρού Απόστολου Αγγ. Παπαβασιλείου.

• Κρανίδι

Ο Γ. Π. Παρασκευόπουλος στο βιβλίο του «Ακτίνες και Νέφη» αναφέρει ότι μέχρι το τέλος της 10/ετίας του 1920 σωζόταν η «Καποδιστριακή Σχολή», της οποίας η οικοδόμηση είχε αρχίσει το 1828 και ολοκληρώθηκε το 1830 προκειμένου να χρησιμοποιηθεί ως Αλληλοδιδασκτικό Σχολείο.

Ήταν ένα επίμηκες ισόγειο κτήριο που έμοιαζε με στρατιωτική φυλακή. Βρισκόταν σε προνομιακή θέση της πόλης, στην Τερψιθέα, όπως την ονόμαζαν τότε οι Κρανιδιώτες, ονομασία που με το διάβα του χρόνου ξεχάστηκε. Ο τόπος με καθαρό αέρα, αγριολούλουδα και αγριοπιπεριές είχε μεγάλη πλατεία, όπου μπορούσαν τα παιδιά να κάνουν το διαλείμμα τους και να ασκούνται ελεύθερα. Στον χώρο αυτό υπήρχε και το Ηρώον της πόλης.

Μετά από έναν αιώνα περίπου λειτουργίας (97 χρόνια) το κτήριο κρίθηκε ακατάλληλο και κατεδαφίστηκε. Για κάποια χρόνια το 1^ο Δημοτικό Σχολείο Κρανιδίου στεγάστηκε στο κτήριο Δήμα (παλαιά Πυροσβεστική). Η Πρώτη και Δεύτερα τάξη, επειδή οι αίθουσες του κτηρίου δεν επαρκούσαν, στεγάζονταν στην οικία Οικονόμου (Μάσκουλη) που βρισκόταν απέναντι από το παλαιό Γυμνάσιο.

Ψάχνοντας στα ερείπια της Καποδιστριακής Σχολής, τα παιδιά εύρισκαν διάφορα σχολικά μικροπράγματα που τα χρησιμοποιούσαν στα παιχνίδια τους.³¹ Οι εργασίες για την ανέγερση του νέου διδακτηρίου, όπως φαίνεται, ξεκίνησαν τον Ιούλιο του 1927. (Παράρτημα, έγγραφο 4)

Για πληρέστερη ενημέρωση, παραθέτουμε και την υπ' αριθμ. 10/1 Δεκεμβρίου 1929 Απόφαση του Κοινοτικού Συμβουλίου Κρανιδίου. (Παράρτημα, έγγραφο 5^α, 5β)

Επίσης το Υπουργείο Παιδείας με την υπ. αρ. 6633/7 Μαρτίου 1930 απόφαση εξέδωσε χρηματικό ένταλμα ύψους εκατόν πενήντα χιλιάδων (150.000) δραχμών για την αποπεράτωση του διδακτηρίου. Το νέο διδακτήριο ολοκληρώθηκε το 1931 επί πρωθυπουργίας Ελευθερίου Βενιζέλου και Υπουργού Παιδείας Γεωργίου Παπανδρέου.

Μεταξύ των εκπαιδευτικών εκείνων των χρόνων (1930 - 1939) για τα δύο Δημοτικά Σχολεία Κρανιδίου αναφέρονται και οι: Χρήστος Δήμας, Βασίλειος Σκλιας, Σπύρος Γεωργακόπουλος, Ελένη Παλυβού, Ασπασία Δήμα (κόρη του Χρ. Δήμα) Δήμητρα Κοντοβράκη (έπαιρνε συνεχώς την πρώτη τάξη), Αικατερίνη Παπαδήμα, Μαρία Καράνδουλη, Αικατερίνη Αντώνιζα, Μαρίνα Τραμουντάνα (απεβίωσε μόλις πήρε τη σύνταξη), Ιωάννα Ζαφείρη κ.α. Στο υπ' αρ. 2 φύλλο της τοπικής εφημερίδας «Ερμιονίδα», με ημερομηνία Οκτώβριος 1975, δημοσιεύεται νεκρολογία της «Δημοδιδασκαλίσσης» Ελένης Παλυβού – Κρέστου, η οποία είχε αποβιώσει προ μηνός.

Μετά την κατάργηση του Σχολαρχείου φαίνεται πως λειτούργησε στο Κρανίδι για κάποια χρόνια στο πλαίσιο της Μέσης Εκπαίδευσης, Ημιγυμνάσιο, δικαιοδοσίας του Γενικού Επιθεωρητή της Β' Εκπαιδευτικής Περιφέρειας Πειραιά.

Με το υπ' αριθμ. 51.635/16 Ιουλίου 1935 έγγραφό του το Υπουργείο Παιδείας ενημερώνει τον Γενικό Επιθεωρητή της Β' Εκπαιδευτικής Περιφέρειας Πειραιά, Καρακατσάνη, για ορισμένες μεταρρυθμίσεις του Διδακτηρίου. Αλλά και με τα έγγραφα με ημερ/νία 29 Αυγούστου 1935 και 13 Μαρτίου 1936, ο Γενικός Επιθεωρητής έκανε λόγο για είκοσι πέντε χιλιάδες (25.000) δραχμές, που δόθηκαν

³¹ Πληροφορίες από την αείμνηστη δασκάλα Ασημίνα Παπασταύρου, την οποία επισκεφθήκαμε στο σπιτικό της με τον φίλο Νίκο Καπράνη, το καλοκαίρι του 2014.

ως επιχορήγηση στη σχολική εφορεία του Ημιγυμνασίου Κρανιδίου από το Υπουργείο Παιδείας για την αποπεράτωση του Διδακτηρίου.

Επίσης γνωρίζουμε ότι σύμφωνα με τον Νόμο 4373/13 Αυγούστου 1929 διατηρούνταν προσωρινώς τα Ελληνικά Σχολεία ή τα Ημιγυμνάσια στις κωμοπόλεις, όπου δεν λειτουργούσε Γυμνάσιο ή Πρακτικό Λύκειο και μετατρέπονταν σε 2/τάξια Ημιγυμνάσια έχοντας πρόγραμμα ίδιο με εκείνο των δύο κατώτερων τάξεων των Εξαταξίων Γυμνασίων. Αρχεία του εν λόγω Σχολείου δεν βρέθηκαν.

- **5/τάξιο Αστικό Σχολείο Κρανιδίου - Γενικός Έλεγχος Αποτελεσμάτων**

Πάντως από το σχολικό έτος 1938 - 1939 στο Κρανίδι λειτούργησε 5/τάξιο Αστικό Σχολείο με δύο τάξεις. Στην Α' τάξη ήταν εγγεγραμμένοι είκοσι πέντε (25) μαθητές, είκοσι (20) αγόρια και πέντε (5) κορίτσια, ενώ στη Β' τάξη ήσαν εγγεγραμμένοι είκοσι (20) μαθητές, εννέα (9) αγόρια και έντεκα (11) κορίτσια. Τον Γενικό Έλεγχο με ημερομηνία 10 Οκτωβρίου 1939 υπογράφει ο Διευθυντής του Σχολείου Γ. Τζίφας. Ο πλήρης κατάλογος έχει ως εξής:

ΓΕΝΙΚΟΣ ΕΛΕΓΧΟΣ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΩΝ

α/ α	Μαθη- τολό- γιον	Επώνυμον και όνομα πάντων των εγγεγραμμένων μαθητών κατά τάξιν και αλφαβητικήν σειράν επωνύμου	Πατρίς	Ηλι- κία	Διαγωγή	Επάγγελμα γονέων
Τάξις Πρώτη						
1	4	Αντωνόπουλος Ανδρ. Δημήτριος	Δίδυμα	1926	Κοσμιωτάτη	Γεωργός
2	18	Βογιατζή Κ. Δήμητρα	Θερμή-σιον	1927	Κοσμιωτάτη	Κτηματίας
3	18	Βλάσσης Δ. Ανδρέας	Κρανίδιον	1928	Κοσμιωτάτη	Κηπουρός
4	30	Γαλανόπουλος Κ. Γεώργιος	Κρανίδιον	1928	Κοσμιωτάτη	Έμπορος
5	23	Καρανικόλας Π. Δημήτριος		1928	Κοσμιωτάτη	Γεωργός
6	43	Γιαννίσης Δ. Ιωάννης	Αθήναι	1927	Κοσμιωτάτη	Έμπορος
7	45	Δημητρακοπούλου Σταυρούλα		1928	Κοσμιωτάτη	Ορφανή
8	17	Κακαρούκας Δ. Βασίλειος	Κρανίδιον	1927	Κοσμιωτάτη	Γεωργός
9	20	Κοντογιάννη Γ. Τασία	Κρανίδιον	1928	Κοσμιωτάτη	Κτηματίας
10	33	Κοράλλη Π. Πόπη	Ηράκ-λειον	1929	Κοσμιωτάτη	Γεωπόνος
11	26	Λάμπρου Ι. Αναστάσιος	Κρανίδιον	1928	Κοσμιωτάτη	Αλιεύς
12	21	Λεμπέσης Π. Κωνσταντίνος	Κρανίδιον	1925	Κοσμία	Κτηματίας
13	24	Μαχαίρας Π. Ανδρέας	Κρανίδιον	1927	Κοσμιωτάτη	Πλοίαρχος
14	35	Μενεξής Κ. Παντελής	Ερμιόνη	1927	Κοσμιωτάτη	Έμπορος
15	31	Μέξης Διον. Σπυρίδων	Ερμιόνη	1926	Κοσμία	Έμπορος
16	34	Μπούκας Δημ. Αναστάσιος	Πάπαρι/ Μαντινείας	1928	Κοσμιωτάτη	Ποιμήν

17	10	Μπούκωσης Αγγ. Δημήτριος	Κρανίδιον	1927	Κοσμιωτάτη	Εργάτης
18	37	Παπαμιχαήλ Ι. Κων/νος	Ερμιόνη	1928	Κοσμία	Έμπορος
19	22	Παπασταύρος Ι. Χρίστος	Κρανίδιον	1928	Κοσμιωτάτη	Ορφανός
20	19	Παπασταύρου Γ. Κοσμάς	Κρανίδιον	1928	Κοσμιωτάτη	Έμπορος
21	25	Παπαντωνίου Δ. Παναγιώτης	Κρανίδιον	1928	Κοσμιωτάτη	Έμπορος
22	41	Παπαμιχαήλ Δ. Ηλίας	Ερμιόνη	1929	Κοσμιωτάτη	Κρεοπώλης
23	32	Πολίτης Β. Γεώργιος	Δρέπανον	1928	Κοσμιωτάτη	Έμπορος
24	28	Φασιλή Κυρ. Ελένη	Κρανίδιον	1929	Κοσμιωτάτη	Κτηματίας
25	28	Φωστίνης Εμμ. Κωνσταντίνος	Κρανίδιον			Έμπορος
Τάξις Δευτέρα						
1	14	Βαρκαρόλη Παντ. Δήμητρα	Κρανίδιον	1927	Κοσμιωτάτη	Κουρεύς
2	8	Γαλανόπουλος Κ. Αναστάσιος	Κρανίδιον	1926	Κοσμία	Έμπορος
3	2	Κοντογιάννης Αναστ. Νικόλαος	Κρανίδιον	1928	Κοσμιωτάτη	Κτηματίας
4	44	Κουρτέση Κ. Φωφώ	Κρανίδιον	1927	Κοσμιωτάτη	Υποδηματο- ποιος
5	38	Λαδά Μ. Καλλιρρόη	Κρανίδιον	1927	Κοσμιωτάτη	Κτηματίας
6	9	Λέκκας Αντώνιος	Κρανίδιον	1928	Κοσμιωτάτη	Έμπορος
7	5	Μούγιος Ηλ. Ιωάννης	Κρανίδιον	1926	Κοσμιωτάτη	Υπάλληλος
8	38	Μπαϊρακτάρης Γ. Παναγιώτης	Κρανίδιον	1927	Κοσμιωτάτη	Ράπτης
9	7	Μπουγατιώτης Κ. Ιωάννης	Κρανίδιον	1927	Κοσμιωτάτη	Εργάτης
10	42	Νόνη Παναγ. Τασία	Κρανίδιον	1927	Κοσμιωτάτη	Χρυσοχόος

11	16	Οικονόμου Γ. Ειρήνη	Κρανίδιον	1927	Κοσμιωτάτη	Γεωργός
12	3	Παπαδημητρίου Δ. Δημήτριος	Κρανίδιον	1928	Κοσμιωτάτη	Σωφέρ
13	36	Παπαδημητρίου Δ. Κυριακούλης	Κρανίδιον	1925	Κοσμιωτάτη	Σωφέρ
14	12	Παπαντωνίου Ν. Μαρίνα	Κρανίδιον	1927	Κοσμιωτάτη	Έμπορος
15	11	Παπαστάμου Ν. Ελένη	Αθήναι	1927	Κοσμιωτάτη	Έμπορος
16	13	Παπασταύρου Γ. Μαρίνα	Κρανίδιον	1927	Κοσμιωτάτη	Έμπορος
17	40	Παπασταύρου Γ. Δώρα	Κρανίδιον	1928	Κοσμιωτάτη	Υπάλληλος
18	6	Στάϊκος Ανδρ. Νικόλαος	Πορτοχέ- λιον	1925	Κοσμιωτάτη	Έμπορος
19	15	Τσιρτσίκου Ι. Κατίνα	Κρανίδιον	1927	Κοσμιωτάτη	Γεωργός
20	1	Φωστίνης Γ. Ιωάννης	Κρανίδιον	1928	Κοσμιωτάτη	Ορφανός

Στη συνέχεια φαίνεται πως ιδρύθηκε 6/τάξιο Γυμνάσιο Νέου τύπου (1939 - 1940). Σ' αυτό γράφτηκαν και μαθητές του 5/τάξιου Αστικού Σχολείου, όπως αναφέρεται στο ενδεικτικό της Δ' τάξης του αείμνηστου καθηγητή Κωνσταντίνου Ιω. Παπαμιχαήλ, Μαθηματικού. Οι άλλοι μαθητές εκείνου του Σχολείου ενεγράφησαν στο 3/τάξιο Αστικό Σχολείο, το οποίο έχουμε παρουσιάσει αναλυτικά στο βιβλίο μας «Η ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ ΤΩΝ ΔΗΜΟΤΙΚΩΝ ΣΧΟΛΕΙΩΝ ΔΙΔΥΜΩΝ ΚΑΙ ΚΡΑΝΙΔΙΟΥ (1830 - 1915)».

Γενικές παρατηρήσεις

Το σπουδαιότερο πρόβλημα που αντιμετώπιζε εκείνους του χρόνους η Εκπαίδευση (Πρωτοβάθμια - Δευτεροβάθμια) σ' ολόκληρη τη Χώρα και φυσικά στην επαρχία Ερμιονίδας ήταν το κτηριακό και η στέγαση των σχολείων σε κατάλληλα διδακτήρια. Στα δύο βιβλία μας «ΤΑ ΓΡΑΜΜΑΤΟΣΧΟΛΕΙΑ ΣΤΗΝ ΕΠΑΡΧΙΑ ΕΡΜΙΟΝΙΔΑΣ» και «ΣΤΑΘΜΟΙ ΣΤΟΝ ΧΡΟΝΟ ΚΑΙ ΤΗΝ ΙΣΤΟΡΙΑ» αναδείξαμε το σχετικό θέμα.

Το δεύτερο εξίσου σημαντικό πρόβλημα ήταν η έγκαιρη τοποθέτηση των εκπαιδευτικών στα σχολεία, ιδιαίτερα στα μονοθέσια που παρέμειναν κλειστά για μεγάλο χρονικό διάστημα, η αναγκαία ίδρυση νέων σχολείων καθώς και η

προαγωγή των ολιγοθέσιων σχολείων π.χ. Πορτοχελίου από 1/τάξιο σε 2/τάξιο (1935).

Τη 10/ετία αυτή ιδρύθηκαν σε ορισμένα χωριά της Ερμιονίδας, όπως στα Μεταλλεία, το Λουκαΐτι, τη Θερμησία, την Κινέττα (1940) νέα μονοτάξια δημοτικά σχολεία. Στην εφημερίδα «ΑΡΓΟΛΙΚΗ» της Δευτέρας 15-2-1930 ο βουλευτής Ερμιονίδας Ιωάννης Μάλλωσης είχε επισημάνει τις ελλείψεις αυτές καθώς και τη γενικότερη κατάσταση της εκπαίδευσης στην Ερμιονίδα.

Η εφημερίδα, όμως, που αναδείκνυε τα εκπαιδευτικά προβλήματα της επαρχίας μας ήταν η «ΕΡΜΙΟΝΙΣ», που είχε έδρα τον Πειραιά. Το πρώτο φύλλο της κυκλοφόρησε τον Σεπτέμβριο του 1933 και το τελευταίο, θεωρώ το εκατοστό τεσσαρακοστό έβδομο (147), τον Οκτώβριο του 1940. Από την εφημερίδα αυτή των ετών 1935 και 1936 δημοσιεύουμε τα παρακάτω στοιχεία για την εκπαιδευτική κατάσταση στην Ερμιονίδα.

- **Αρ.φ.40/10 - 2 - 1935**

Ο «Παράλιος» δημοσιεύει άρθρο και αναφέρεται στο κλίμα που επικρατεί στο Δημοτικό Σχολείο Ερμιόνης εξ αιτίας της προβληματικής συμπεριφοράς των αδελφών Κολεβέντη.

- **Αρ.φ.54/26 – 5 - 1935**

Στη δημοσιευμένη λογοδοσία του βουλευτή Ερμιονίδας Γιάννη Μάλλωση γίνεται ειδική αναφορά στις ενέργειες που έκανε προκειμένου να βελτιωθεί η κατάσταση των σχολείων στην επαρχία. Ήταν η εποχή που πολλά θέματα, όπως τοποθετήσεις, μεταθέσεις διδασκάλων, διδακτηριακά, οικονομικές ενισχύσεις και εξοπλισμοί των σχολείων βασιζόνταν στις ...προσωπικές επιλογές των βουλευτών και άλλων πολιτικών παραγόντων.

- **Αρ.φ.55/30 – 6 - 1935**

Γίνεται αναφορά στον διορισμό εκπαιδευτικών στα Δημοτικά Σχολεία Μεταλλείων, Ερμιόνης, Πορτοχελίου, Διδύμων, Κοιλάδος και Κρανιδίου καθώς και στο Ημιγυμνάσιο Κρανιδίου. Επίσης χορηγούνται ογδόντα χιλιάδες (80.000) δραχμές για την επισκευή και τη διαρρύθμιση του παλαιού Ελληνικού Σχολείου Κρανιδίου, στο οποίο θα στεγαστεί το Ημιγυμνάσιο της πόλης, εβδομήντα χιλιάδες (70.000) δραχμές για την περίφραξη του Δημοτικού Σχολείου Ερμιόνης και πενήντα χιλιάδες

(50.000) δραχμές για την προσθήκη μιας αίθουσας στο Δημοτικό Σχολείο Πορτοχελίου.

• **Αρ.φ.61/22 - 9 - 1935**

Διδασκαλικά Μεταβολαί - Μεταθέσεις

- Γεώργιος Μπαλάσκας, από το Δημοτικό Σχολείο Κοιλιάδας στη Μεσσηνία
- Παναγιώτης Κολεβέντης, από το Δημοτικό Σχολείο Ερμιόνης στη Θεσσαλονίκη
- Γεώργιος Κολεβέντης, από Δημοτικό Σχολείο Ερμιόνης στη Θεσσαλονίκη
- Λεωνίδα Πέτρου, από το 2^ο Δημοτικό Σχολείο Κρανιδίου στο Δημοτικό Σχολείο Καλλιφωνίου Καλαβρύτων (προφανώς πρόκειται για δυσμενή μετάθεση για πολιτικούς λόγους).
- Γεώργιος Πέτρου, από Δημοτικό Σχολείο Διδύμων στο Δημοτικό Σχολείο Περιθωρίου Καλαβρύτων (πολιτικοί λόγοι)
- Σταύρος Καραμούζος, από το 1^ο Δημοτικό Σχολείο Κρανιδίου στο Άργος
- Σπ. Μαρούτσος, από το 1^ο Δημοτικό Σχολείο Κρανιδίου στους Μύλους Άργους
- Γεώργιος Τσιάκας, από το 2^ο Δημοτικό Σχολείο Κρανιδίου στο Κουτσοπόδι Άργους
- Γεώργιος Ζούζιας, από το Δημοτικό Σχολείο Διδύμων στο Δημοτικό Σχολείο Δούκα Άργους
- Μαρία Πετρούτση, από το Δημοτικό Σχολείο Ηλιοκάστρου στο Δημοτικό Σχολείο Σπετσών
- Ελένη Μώρου, από το Δημοτικό Σχολείο Ερμιόνης σε Δημοτικό Σχολείο Κρανιδίου
- Βασιλική Λαμπίρη, από το Δημοτικό Σχολείο Ερμιόνης σε Δημοτικό Σχολείο Κρανιδίου
- Κωνσταντίνα Ματθαίου, από το Δημοτικό Σχολείο Φούρνων στο Δημοτικό Σχολείο Κοιλιάδας
- Βενετία Χατζίκου, από το Δημοτικό Σχολείο Λυγουριού στο Δημοτικό Σχολείο Διδύμων
- Γεώργιος Μανέτας, από το Δημοτικό Σχολείο Πορτοχελίου στο Δημοτικό Σχολείο Σπετσών. Ο εν λόγω εκπαιδευτικός υπηρετούσε για πολλά χρόνια στο Δημοτικό Σχολείο Πορτοχελίου.

Επίσης να υπογραμμίσουμε ότι, όπως φαίνεται στον πίνακα των μεταθέσεων, το σχολικό έτος 1935 - 1936 άλλαξε ολόκληρο το διδακτικό προσωπικό του Δημοτικού Σχολείου Ερμιόνης.

Τοποθετήσεις:

- Κασσάνδρα Στρατηγοπούλου στο Δημοτικό Σχολείο Ηλιοκάστρου.

- Κωνσταντίνος Αντωνόπουλος στο 1^ο Δημοτικό Σχολείο Κρανιδίου.
- Ηλίας Κωνστανταρογιάννης και Μιχαήλ Παπαβασιλείου στο Δημοτικό Σχολείο Ερμιόνης.
- Αικατερίνη Μώρου στο Δημοτικό Σχολείο Διδύμων.

• **Αρ.φ.62/6 – 10, 1935**

Νέοι Διορισμοί:

- Νικόλαος Κονδύλης στο Δημοτικό Σχολείο Διδύμων
- Ανάργυρος Κωτσοβός στο Δημοτικό Σχολείο Κοιλιάδας
- Ευαγγελία Φασιλή στο Δημοτικό Σχολείο Πορτοχελίου
- Ελένη Μίληση στο Δημοτικό Σχολείο Λουκαϊτίου
- Αγγελική Ντούρου στο Δημοτικό Σχολείο Ερμιόνης
- Βασιλική Οικονόμου στο Δημοτικό Σχολείο Ερμιόνης
- Ευαγγελία Κορδώνη στο Δημοτικό Σχολείο Μεταλλείων
- Σταματίνα Θεοδώρου στο Δημοτικό Σχολείο Φούρνων

• **Αρ.φ.67/1 – 12, 1935**

Νέοι Διορισμοί (Μεταβολές):

- Μίνα Ματθαίου στο Δημοτικό Σχολείο Πορτοχελίου
- Ευαγγελία Φασιλή στο Δημοτικό Σχολείο Λουκαϊτίου
- Αγγελική Ντούρου στο Δημοτικό Σχολείο Μεταλλείων
- Αικατερίνη Μίληση και Ελένη Σπανού στο Δημοτικό Σχολείο Ερμιόνης
- Κ. Δεβέ στο Δημοτικό Σχολείο Διδύμων
- Γεώργιος Παπασωτηρόπουλος; στο Δημοτικό Σχολείο Κρανιδίου

• **Αρ.φ.68/15 – 12, 1935**

Διαμαρτυρία των κατοίκων του Ηλιοκάστρου για τις συχνές απουσίες της δασκάλας Στρατηγοπούλου για λόγους υγείας. Επίσης αναφέρονται και οι τακτικές επισκέψεις του βουλευτή Ιω. Μάλλωση στον Υπουργό Παιδείας Μπαλάνο για διορισμούς και οικονομικές ενισχύσεις των σχολείων της Ερμιονίδας. Για τα εκπαιδευτικά θέματα συχνές αναφορές γίνονταν και στην εφημερίδα «ΝΑΥΠΛΙΑΚΗ ΗΧΩ», που η κυκλοφορία της ξεκίνησε τον Μάιο του 1926.

• **Συνέδριο Δημοδιδασκάλων, 4 - 10 - 1931**

Οργανώθηκε από τον επιθεωρητή Αργολίδας Π. Τσακίρη, που τον διαδέχθηκε ο Σωτήριος Κυριακίδης. Απ' ό,τι μπορούμε να συμπεράνουμε ιδιαίτερη προσοχή στα γενικότερα θέματα της εκπαίδευσης από την πλευρά των διαφόρων κυβερνήσεων

δεν δόθηκε στην Ερμιονίδα. Ακολούθησε και η εκπαίδευση τη χαμηλή ποιότητα των συγκοινωνιών, θαλάσσιων και στεριανών, την ελλιπή φροντίδα των γεωργικών και αλιευτικών προϊόντων, την πλημμελή προσοχή των διαφόρων καλλιεργειών. Το πραγματικό «ενδιαφέρον» των κυβερνήσεων εστιάζεται στις μεταθέσεις, τις απολύσεις και τους διορισμούς των ντόπιων εκπαιδευτικών ανάλογα με τα πολιτικά τους φρονήματα. Φαίνεται, όμως, πως αρκετοί από εκείνους τους εκπαιδευτικούς γνώριζαν, τιμούσαν και αναδείκνυαν με κάθε μέσο την τοπική ιστορία και λαογραφία.

Τέλος, σύμφωνα με μαρτυρίες Σχολείο στο Θερμήσι λειτούργησε το έτος 1930 - 1931. Πρώτη διδασκάλισσα ήταν η Μαρία Νηστικούλη από το Κρανίδι, η οποία υπηρέτησε στη θέση αυτή για πολλά χρόνια.³²

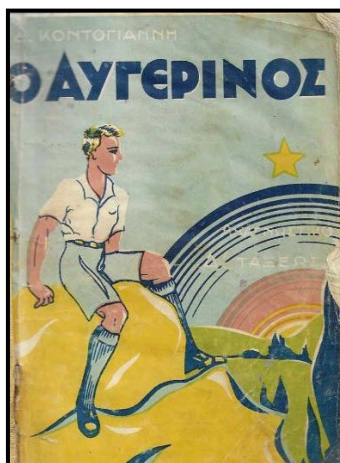
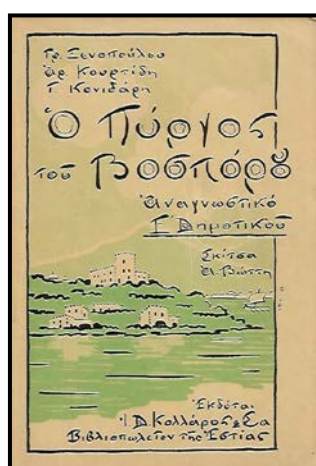
Αλφαβητάρια και αναγνωστικά της 10/ετίας 1930 -1939

Ενδεικτικά θα παρουσιάσουμε ορισμένα Αγνωστικά και Αλφαβητάρια εκείνων των χρόνων. Για ένα διάστημα είχε εισαχθεί στα σχολεία ο θεσμός «του πολλαπλού βιβλίου»! (αλφαβητικά)

1. Ανδρεάδης Δημοσθένης: «Αναγνωστικόν» Στ' Δημοτικού, Εκδ. Δ. και Π. Δημητηράκος, 1932, Αθήνα
2. Ανδρεάδης Δ.- Δελμούζος Δ.- Νιρβάνας Π. - Παπαντωνίου Ζ., - Τριανταφυλλίδης Μ. - Μαλέας Κ.: «Αλφαβητάριο μέρος Α+Β - Ο ΗΛΙΟΣ», Εκδ. Δημητράκου, 1935 Α'μέρος, 1938 Β'μέρος, Αθήνα
3. Δημητράτος Παναγής: «Παιδικά αναγνωστικά», Στ' Δημοτικού, Εκδ. Ι. Δ. Κολλάρος και Σια, 1933, Αθήνα
4. Καρκαβίτσας Α. - Έλατος Ν.: «Το ραζακί σταφύλι», Αναγνωστικόν Δ' Δημοτικού, Εκδ. Εστία, 1933, Αθήνα
5. Κοντογιάννης Δημ.: «Ο Αυγερινός», Αναγνωστικόν Δ' Δημοτικού, Εκδ. Δημητράκος, 1935, Αθήνα
6. Κοντογιάννης Δημ.: «Ο Μωριάς», Αναγνωστικόν Ε' Δημοτικού, Εκδ. Δημητράκος, 1933, Αθήνα

³² Τα σχετικά έγγραφα για την ανέγερση διδακτηρίων στο Θερμήσι αλλά και στα Πηγάδια δημοσιεύονται στο βιβλίο μας «Τα Γραμματοσχολεία στην Επαρχία Ερμιονίδας».

7. Κοντογιάννης Δημ.: «Ο Βόσπορος», Αναγνωστικόν Ε' Δημοτικού (καθαρευούσης), Εκδ. Δημητράκος, 1932, Αθήνα
8. Κουρτίδης Αρ. Π.: «Ιστορίες», Αναγνωστικόν Β' Δημοτικού, Εκδ. Ι. Δ. Κολλάρου, 1932, Αθήνα
9. Κουρτίδης Δ. - Κονιδάρης Γ.: «Στα παλιά χρόνια» Αναγνωστικό Δ' Δημοτικού, Εκδ. Ιω. Κολλάρου, 1933, Αθήνα
10. Λαγουμιτζάκης Κωνσταντίνος Γ.: «Η αγάπη», Αναγνωστικόν Στ' Δημοτικού, Εκδ. Δημητράκος Α.Ε., 1936, Αθήνα
11. Νιρβάνας Π., Ζήσης - Δ., Δαμασκηνός Δ.: «Εμπρός πάντα εμπρός», Αναγνωστικόν Στ' Δημοτικού, Εκδ. Δημητράκος, 1933, Αθήνα
12. Νιρβάνας Π. - Ζήσης Δ.: «Ελληνόπουλα», Αναγνωστικόν Γ' Δημοτικού, Ο.Ε.Σ.Β., 1939, Αθήνα
13. Ξενόπουλος Γρ. - Κυριακίδης Α. - Κονιδάρης Γ., «Ο Πύργος του Βοσπόρου», Αναγνωστικόν Ε' Δημοτικού, Εκδ. Ι. Β. Κολλάρου και Σια, 1931, Αθήνα
14. Πανέτσος Ευαγγ. - Σαμίου Ελένη: «Η Δάφνη», Αναγνωστικόν Γ' Δημοτικού, Εκδ. Ι. Ν. Σιδέρης, 1935, Αθήνα
15. Πετρουνίας Βασίλειος: «Παιδικές Ιστορίες», Αναγνωστικόν Β' Δημοτικού, Εκδ. Δημητράκος Α.Ε., 1937, Αθήνα
16. Συκώτης Ιωάν. Μ.: «Αλφαβητάριο», Εκδ. Εστία, 1938, Αθήνα
17. Συντακτική Επιτροπή: «Αλφαβητάριο, Μέρος Β'», Εκδ. Δημητράκος, 1933, Αθήνα
18. Ταμπακοπούλου Αρσινόη: «Η Κυψέλη», Αναγνωστικόν Ε' Δημοτικού (Δημοτική Γλώσσα), Εκδ. Ιωαν. Ν. Σιδέρης, 1932, Αθήνα
19. Φάβης Βασίλειος: «Αναγνωστικόν Στ' Δημοτικού», Εκδ. Ιωάνν. Κολλάρου και Σια-Εστία, 1934, Αθήνα

Επίλογος

Τι είναι τελικά Τοπική Ιστορία; Είναι γνώση και τρόπος βίωσης της ιδιαίτερης πατρίδας, που στηρίζεται στον ψυχικό και πνευματικό σύνδεσμο του ατόμου με τη γενέθλια γη, τη φύση, τον τρόπο ζωής και τις αξίες της τοπικής κοινωνίας. Κάθε είδους τεκμήρια που διασώθηκαν, όπως έγγραφα, εικόνες, φωτογραφίες, αντικείμενα, προφορικές παραδόσεις και μνήμες όπως και δευτερογενείς πηγές που ερμηνεύουν τις πρωτογενείς και αποτέλεσαν το υλικό σύνθεσης του παρόντος βιβλίου. Ένας συνδυασμός έρευνας, βιωματικών και θεωρητικών στοιχείων, καθώς ο ψυχικός σύνδεσμος με την ιδιαίτερη πατρίδα, τα υγιή και ευγενικά αισθήματα προς αυτήν θεωρούμε πως αποτελούν τη βάση της αγωγής από την οποία ξεκινά η συνολική γνώση και η κατανόηση του ευρύτερου κόσμου.

Κλείνοντας παραθέτουμε στίχους από το ποίημα του Μ. Αναγνωστάκη «Όταν αποχαιρέτησα...», που εμπεριέχει τους προβληματισμούς που τέθηκαν στις αρχικές μας συζητήσεις σχετικά με τη θεματολογία του βιβλίου μας:

... Και τόσα πού να στοιβαχτούνε γεγονότα

Τόσες μορφές να ξαναγίνουν αριθμοί

Πώς να εξηγήσω πιο απλά τι ήταν ο Ηλίας, η Κλαίρη, ο Ραούλ,

η οδός Αιγύπτου, η 3^η Μαΐου, το τραμ 8, η «Αλκινόη»

Το σπίτι του Γιώργου, το αναρρωτήριο...

Ξεχείλισαν οι περιπέτειες οι ιδιωτικές Το άψογο πρόσωπο της Ιστορίας θολώνει...

Πώς τόσα πρόσωπα να γίνουν αριθμοί

Και τόσα γεγονότα απλά βιβλία

Χωρίς την επινόηση νέας διάταξης στοιχείων...;

Φωτογραφίες

- ❖ «Σταμάτης Αντ. Μήτσας», αρχείο Πάνου Στ. Μήτσα
- ❖ «Ομαδικό πορτραίτο Ευέλπιδων, 1878», αρχείο Ακαδημίας Αθηνών
- ❖ «Αλέξανδρος Βερδέλης», ιστοσελίδα: Ο κόσμος της Ν. Φιλαδελφείας
- ❖ «Κωνσταντίνος Αντ. Βασιλείου», αρχείο Εισαγγελίας Αρείου Πάγου
- ❖ «Ιωάννης Ηρ. Μάλλωσης», αρχείο Θεοδότης Ιω. Σκλαβούνου
- ❖ «Γιώργος Π. Παρασκευόπουλος», από το βιβλίο «Ακτίνες και Νέφη»
- ❖ «Σταμάτης Π. Μερκούρης», κατά την προεκλογική εκστρατεία του Ιουνίου του 1935, εφημερίδα «Ακρόπολις»
- ❖ «Εμμανουήλ Ρέπουλης», από την Αργολική Αρχαική Βιβλιοθήκη
- ❖ «Ο Ρέπουλης προλογίζει τον Βενιζέλο στο μπαλκόνι του παλαιού Δημαρχείου στον Πειραιά», ιστολόγιο: PIREORAMA (Ιστορίας και Πολιτισμού: οδός Ρέπουλη)
- ❖ «Γεώργιος Σπ. Μερκούρης», από τη Wikipedia
- ❖ «Βασίλειος Δεληγιάννης», αρχείο Ι.Λ.Μ.Ε.
- ❖ «Αλέξανδρος Φιλαδελφεύς», Τσιγκογραφία από το περιοδικό «Ημερολόγιο Σκόκου», 1892
- ❖ «Αθανάσιος Αντ. Μήτσας», αρχείο Ι.Λ.Μ.Ε.
- ❖ «Δημήτριος Αμπελάς», από τη Wikipedia
- ❖ «Ο Πύργος του Βοσπόρου», Αναγνωστικόν Ε' Δημοτικού, Παλαιοβιβλιοπωλείο Ερατώ
- ❖ «Ο Αυγερινός», Αναγνωστικόν Δ' Δημοτικού, Παλαιοβιβλιοπωλείο Ερατώ
- ❖ «Παιδικές Ιστορίες», Αναγνωστικόν Β' Δημοτικού, Παλαιοβιβλιοπωλείο Ερατώ

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Πηγές

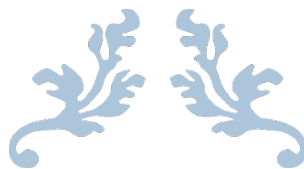
- **Αργολική Αρχαική Βιβλιοθήκη Ιστορίας και Πολιτισμού.**
- **Αργολικόν Ιστορικόν Αρχείον 1791-1878**, Έκδοσις Μ (40^η) ευθύνη Αναστασίου Γριτσόπουλου - Κων. Κοτσώνη - Σύλλογος Αργείων «Ο Δαναός», Αθήναι 1994.
- **Αρχεία της Ελληνικής Παλιγγενεσίας 1821-1832**. Έκδοση Βιβλιοθήκης της Βουλής. Αθήναι 1971.
- **Αρχείο Αγγέλου Βασ. Παπαβασιλείου**, Πρώτη ταξινόμηση- ευθύνη Γιάννη Σπετσιώτη.
- **Αρχείο Μονής Αγίων Αναργύρων «Βουλγαρέικα»** Φακ.13, Ταξινόμηση Απόστολου Θ. Γκάτσου.
- **Γενικά Αρχεία του Κράτους** (Αγώνος, Βλαχογιάννη, Δαμβέργη, Εκτελεστικού, Καποδιστριακό, Υ.Ε.Δ.Ε. Α'-Β'-Γ' Δ', Υπουργείου Εσωτερικών).
- **Εθνικό Ίδρυμα Ερευνών και Μελετών**, Ελευθέριος Κ. Βενιζέλος.
- **Εφημερίς της Κυβερνήσεως.**
- **Εφημερίς των Συζητήσεων της Βουλής.**
- **Ιστορικόν Αρχείον Ύδρας** (Αρχεία Λαζάρου και Γεωργίου Κουντουριώτου 1821-1832).
- **Κέντρον Ερεύνης της Ιστορίας του Νεωτέρου Ελληνισμού (Κ.Ε.Ι.Ν.Ε.) της Ακαδημίας Αθηνών.**
- **Μουσείο Μπενάκη.**
- **Πρακτικά της Γ' των Ελλήνων Εθνικής Συνελεύσεως** επαναλαμβανούσης τας εργασίας εν Ερμιόνη. Αντίγραφον απαράλλακτον εκ του πρωτοτύπου. 1 Αυγούστου 1931.
- **Πρακτικά των Συνεδριάσεων της Βουλής.** Α' συνόδου, Γ' περιόδου, εν Αθήναις 1870.
- **Πρακτικά των Συνεδριάσεων της εν Αθήναις Β' των Ελλήνων Εθνοσυνελεύσεως**, Τόμος Α', Αθήναι 1960.
- **Πρακτικά των Συνεδριάσεων της εν Αθήναις Γ' Σεπτεμβρίου Πρώτης των Ελλήνων Εθνοσυνελεύσεως**, εν Αθήναις 1843.

Βιβλία - Άρθρα

- **Αλεξάκης Ελευθέριος**, «Περί της Βιτόρας...», Εθνολογία, Αθήνα 1994.
- **Αθουσάκης Αδάμ**, «Η εκπαίδευση στην Αργολίδα, Κορινθία και Μεγαρίδα κατά την Καποδιστριακή περίοδο (1828-1832)», Εκδόσεις ΚΑΤΑΓΡΑΜΜΑ, Κόρινθος 2003.
- **Βασιλείου Β. Ιωάννης**, «Η Ερμιονίς από των αρχαιοτάτων χρόνων μέχρι τον καθ' ημάς», Εκδ. Δ. Ευστρατίου, εν Αθήναις 1907.
- **Βουτσίνος Γεώργιος**, «Μητρών Κρανιδιωτών Αγωνιστών της Ελληνικής Παλιγγενεσίας», Έκδοση Δημοτικής Βιβλιοθήκης Δήμου Κρανιδίου, Αθήνα 2010.
- **Γκάτσος Αν. Βασίλειος** «Η Ανασυγκρότηση της Ερμιονίδας», έκδ. Αρχιπέλαγος, Αθήνα 2001.
- **Γκάτσος Απ., Προκοπίου Γ., Γκερέκος Ι.**, «Το προσκύνημα της Ερμιονίδος», Ερμιόνη 1994.
- **Γούδας Αναστάσιος**, «Βίοι Παράλληλοι των επί της αναγεννήσεως της Ελλάδος διαπρεψάντων ανδρών, τ. Α', Αθήνα 1869.
- **Γριτσόπουλος Τάσος**, «Πελοποννησιακή Παιδεία μετά την Άλωση», Πρακτικά Β' Διεθνούς Συνεδρίου Πελοποννησιακών Σπουδών, τ. 1^{ος}, Αθήνα 1981-1982.
- **Δημαράς Αλέξης**, «Η μεταρρύθμιση που δεν έγινε», Τόμος Α'-1973, Τόμος Β' 1974, Αθήνα.
- **Δημοτική Βιβλιοθήκη Κρανιδίου** «Τοπική Βιβλιογραφία Ερμιονίδας», Ναύπλιο 2018.
- **Ζαμπέλιος-Κριτοβουλίδης**, «Ιστορία των Επαναστάσεων της Κρήτης», Εκδόσεις Γ. Δ. Φέξης, Αθήναι 1897.
- **Ησαΐας Αγγ. Ιωάννης**,
«Ιστορικές σελίδες του Δήμου Ερμιόνης», Αθήνα 2005,
«Η Ιστορία του Κρανιδίου», Έκδοση Δήμου Ερμιονίδας, Αθήνα 2013.
- **Ιστορία του Ελληνικού Έθνους**, Τόμοι 12^{ος}, 13^{ος}, 14^{ος}.
- **Καρανικόλας Παντελεήμονας**, «Το Κρανίδι», Κόρινθος 1980.
- **Κόνδης Π. Γεώργιος**, «Εκπαίδευση και Σχολικό Δίκτυο στην Αργολίδα κατά την Οθωνική Περίοδο», Ναύπλιο 2013.
- **Κοτσοβός Κων. Ανάργυρος**, «Απομνημονεύματα (Ηλιόκαστρου)», Έκδοση Δήμου Ερμιόνης, Αθήνα 2010.
- **Κουτρούμπας Γ. Δημήτριος**, «Η Επανάσταση του 1854 και οι εν Θεσσαλία, ιδία, επιχειρήσεις», Εν Αθήναις 1978.
- **Κριάρης Κ. Παναγιώτης**, «Νέα Ιστορία της Κρήτης», Τόμος Α', Β', Γ' εν Αθήναις 1931.

- **Κριτοβουλίδης Κ.** «Απομνημονεύματα του περί αυτονομίας της Ελλάδος πολέμου των Κρητών», Εν Αθήναις 1859.
- **Λαμπρινίδης Μιχαήλ** «Η Ναυπλία από των αρχαιοτάτων χρόνων μέχρι των καθ' ημάς», Έκδοσις Β' τύποις Κλεισιούνη, Αθήναι 1950.
- **Μηλιαράκης Αντώνιος** «Γεωγραφία Πολιτική του Νομού Αργολίδος και Κορινθίας», Εν Αθήναις 1886.
- **«Μητρών Βουλευτών Περιόδου 1843-1865 και 1865-1910»**, Εκδόσεις Βουλής των Ελλήνων.
- **Μίλησης Ιωάν. Γεώργιος**,
«Νομοσχέδιον περί Δημοτικής και Γυμνασιακής Παιδείσεως», Αθήναι 1879,
«Λόγοι Πολιτικοί», Εν Αθήναις 1900.
- **Μπαφούνη Ευαγγελία - Μέλιος Νίκος**, «Γεώργιος Στρίγκος», Ινστιτούτο Μελέτης Τοπικής Ιστορίας, Πειραιάς 2006.
- **Μπενάκης Γ. Λίνος**, «Το κάστρο της Θερμής», Περιοδικό «Στην Ερμιόνη άλλοτε και τώρα», τεύχος 3, Οκτώβριος 2009.
- **Μπερελής Διονύσιος**, «Ερανίσματα»
- **Μπίρης Κώστας**, «Αρβανίτες οι Δωριείς του νεότερου Ελληνισμού», Αθήναι 1960.
- **Ναυχάκης Εμμ. Ιωάννης**, «Ελληνική Χωρογραφία», Αθήναι 1901.
- **Παπαβασιλείου Αγγ. Μιχαήλ**, «Θρύλοι και Παραδόσεις της Ερμιόνης», Αθήνα 1980.
- **Παπαντωνίου - Παϊδούση Γιόνα**, «Η Ερμιονίδα ανά τους αιώνες», Αθήνα 1996.
- **Παρασκευόπουλος Γ. Παναγιώτης**, «Ακτίνες και Νέφη», Εκδ. ΠΥΡΣΟΣ, Αθήνα 1932.
- **Πολίτης Παναγιώτης**, «Περί της τελευταίας εν Θεσσαλία Επαναστάσεως», Αθήνησιν 1870.
- **Ρέπουλης Παντ. Εμμανουήλ**, «Κείμενα», Εκδόσεις Δήμου Κρανιδίου, 2001.
- **Σαρρής Ιωάννης πρωτοπρεσβύτερος**, «Περί των Ερμιονικών Ιερέων», έκδοση Δήμου Ερμιόνης, Ναύπλιο 2002.
- **Σειζάνης Δ. Μιλτιάδης**, «Η πολιτική της Ελλάδος και η Επανάσταση του 1878», Εν Αθήναις 1878.
- **Σκούρτη Δημ. Παρασκευή**,
«Οι σφουγαράδες της Ερμιόνης», Εκδ. Πολύφωγος, Ερμιόνης 2012,
«Σ' εκείνους που έχτισαν την Ερμιόνη» Εκδόσεις Αρτέον, Ερμιόνη 2015,
«Η Μουσικοχορευτική παράδοση της Ερμιόνης», Εκδ. Αρτέον, Αθήνα 2018.

- **Σπετσιώτης Μ. Γιάννης,**
 «Ερμιονίτικος Λαϊκός Λόγος», Αθήνα 2024,
 «Η Ψαλτική Τέχνη στην Ερμιόνη», Αθήνα 2013,
 «Ο Καπετάν Αντώνης Μήτσας» 1832 - 1897», Αθήνα 2020.
- **Σπετσιώτης Μ. Γιάννης - Ντεστάκου Δ. Τζένη,**
 «Η Βιτόριζα», Αθήνα 2017,
 «Η Εκπαίδευση στην Ερμιόνη κατά την Καποδιστριακή και Οθωνική Περίοδο 1829-1862», Αθήνα 2016,
 «Το Ελληνικό Σχολείο (Σχολαρχείον) Ερμιόνης 1890-1909.», Αθήνα 2017,
 «Η Λειτουργία των Δημοτικών Σχολείων Διδύμων και Κρανιδίου 1830-1915, Αθήνα 2020,
 «Η Εκπαίδευση των κοριτσιών στα Δίδυμα 1830-1930», Αθήνα 2019,
 «Το Ελληνικό Σχολείο (Σχολαρχείον) Κρανιδίου κατά τον 19° αιώνα, 1840-1899», Τεύχος Α', Αθήνα 2021,
 «Το Ελληνικό Σχολείο (Σχολαρχείον) Κρανιδίου κατά τον 20° αιώνα, 1900-1929», Τεύχος Β', Αθήνα 2021,
 «Τα Δημοτικά Σχολεία του Δήμου Ερμιόνης, 1863-1899», Αθήνα 2021,
 «Τα Δημοτικά Σχολεία Ερμιόνης κατά τον 20° αιώνα (1900-1929)», Αθήνα 2021,
 «Σταθμοί στον χρόνο και την Ιστορία. Τα τρία παλαιά διδακτήρια της Ερμιόνης», Αθήνα 2022,
 «Τα Λαογραφικά της Ερμιόνης – Περί Δημοτικών Τραγουδιών», Αθήνα 2023.
- **Τσιμάνης Προκόπιος,** «Μνήμες Ερμιονίδος», Εκδ. Χαρτοβιβλιοδετική, Αθήναι 1975,
- **Χατζηστεφανίδης Δ. Θεοφάνης,** «Ιστορία της Νεοελληνικής Εκπαίδευσης» (1821-1986), Εκδόσεις Δημ. Παπαδήμας, Αθήνα 1990.
- **Χρονοπούλου Γιούλη,** «Τοπική Ιστορία», Σεπτέμβριος 2015
- **Ψιλάκης Βασίλειος,** «Ιστορία της Κρήτης», Εκδόσεις Τυπογραφείον της «Νέας Ερεύνης», Εν Χανίοις 1909.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

Κατάσταση εγγράφων

1. «Επιστολή Β. Δεληγιάννη προς Ελ. Βενιζέλο», 31 Ιουλίου 1928 (α, β)
2. «Πρωτόκολλον παραδόσεως και παραλαβής Δήμου Ερμιόνης», (1907)(α, β, γ)
3. «Έγγραφον Υπουργείου Επισιτισμού», Εν Πειραιεί τη 11^η Σεπτεμβρίου 1918
4. «Έναρξις εργασιών ανεγέρσεως διδακτηρίου», Εν Αθήναις τη 4^η Ιουλίου 1927
5. «Απόφασις του Κοινοτικού Συμβουλίου Κρανιδίου», Κρανίδιον 2 Δεκεμβρίου 1929
(α, β)

[1928]

Κύριε Πρόεδρε ,

"Ολοι εκπλήσσονται διότι άρνούμαι νά δεχθώ υποψηφιότητα εἰς Ἑρμιονίδα ὅπου μακρὰ προσπάθεια μέ παρουσιάζει ἐκλεκτόν διὰ μοναδικῆς κλειοψηφίας. Ἀλλ' ἡ προσπάθεια αὕτη ἐγένετο διὰ τὸ κόμμα τῶν φιλελευθέρων καὶ οὐχὶ δι' ἐμέ.

Ἀποδείξεις ὅτι καὶ ὁ υποδεικνυόμενος κ. Βερδέλης ἔχει ἐξησφαλισμένην τὴν ἐπιτυχίαν. Σημειώτεον ὅτι πάντοτε ἐδήλουν ὅτι δὲν ἐκροτιθέμην νά πολιτευθῶ εἰς Ἑρμιονίδα.

Τὴν αὐτὴν προσπάθειαν κατέβαλον καὶ εἰς Ἀθήνας. Εἰς χιλιάδας ἀριθμοῦνται οἱ ὑπ' ἐμοῦ προστατευθέντες καὶ οἱ ἀπαλλαγέντες ἀπὸ τοῦς ὀνυχας τῆς ἀφορήτου κακοδιοικήσεως. Κάτοικοι πολλῶν ἐπαρχιῶν ἔχουσιν ἐξυπηρετηθῆ ὑπ' ἐμοῦ ἑλλείψει τῶν ἱκανῶν πολιτικῶν των. Ἔχω κατὰ τύχην εἰς χεῖράς μου ἐπιστολὴν τοῦ διευθυντοῦ τῶν δασῶν ὅστις διὰ ν' ἀποδώσῃ τὸ δίκαιον εἰς κατοίκους μεγάλου χωρίου τῆς φλωρίνης ἠναγκάσθη ὑπ' ἐμοῦ, νά ταξειδεύσῃ ἕως ἐκεῖ. Ἐπισυνάπτω τὴν ἐπιστολὴν.

Προσεκάθησα κύριε Πρόεδρε, νά παρουσιάσω πάντοτε, καὶ ἐφ' ὅσον μοὶ παρείχετο εὐκαιρία, νά παρουσιάσω τὸ κόμμα τῶν φιλελευθέρων ἔχον ὁπαδοὺς ἱκανοὺς νά προστατεύουν τοὺς πολίτας. Ἄν ἐξεδήλωσα ἐπιθυμίαν νά πολιτευθῶ εἰς Ἀθήνας, διὰ πρώτην φορὰν κατερχόμενος εἰς τὴν πολιτικὴν, τὸ πράττω ἐν ἰδίῳ δικαίωmati, διότι δὲν θεωροῦμαι ξένος πρὸς τὸν τόπον καὶ διότι ἔχω ὑπηρετήσῃ τοὺς Ἀθηναίους καὶ μάχας ὀλοκλήρους ὅσον ὀλίγοι. Δὲν ὑπολογίζω τὰς ὑπελληλικὰς μάχας αἱ ὁποῖαι τὴν υποψηφιότητά μου θέλουν χαρακτηρίσει ὡς ἰδίαν των ὑπόθεσιν. Δὲν ὑπολογίζω εἰδικώτερον τοὺς ὑπελλήλους τῶν οἰκονομικῶν ὑπηρεσιῶν οἱ ὁποῖοι ἀναμνησκονται τῆς ἐν τῷ ὑπουργεῖῳ τῶν οἰκονομικῶν δράσεώς μου μετὰ συγκινήσεως.

Ἀπὸ ἐτῶν κύριε Πρόεδρε, θά ᾔμουν βουλευτὴς καὶ ἐπανειλημμένως ἐξαιματοῦ-

χος.

Ἡ ἐπάνοδος ὑμῶν, τὴν ὁποίαν πάντοτε ἀνέμενον καὶ εἰς τὴν ὁποίαν διαρκῶς ἐπίστευα, μοῦ ἔδωκε τὸ θάρρος διὰ νὰ προσφέρω τὰς χρησιμότητας τοῦ ἔργου.

Ἐργήθην εἰς τὸ παρελθὸν τὰ ἐξιώματα ὅχι διότι τὰ ἐφοβούμην, ἀλλὰ διότι ἐσεβόμην τὸν ἑαυτὸν μου, διότι δὲν εἶχα μικροφιλοδοξίας καὶ ἰδιοτελείας τῶν ὁποίων δὲν στεροῦνται πολλοὶ δυστυχῶς εἰς τὸν τόπον μας.

Εἰς ὑμᾶς κύριε Πρόεδρε, ἐναπόκειται νὰ κρίνετε περὶ τῆς χρησιμότητός μου

Πάντοτε ἀφοσιωμένος

Β.Δεληγιάννης

- 7/ Φάινεται δὴ τὰς ἀνακταμένας τῶν ἑρμηνειῶν
 8/ Δευτέρως νόμοι ἴσοι δημοτικῶν νόμων καὶ
 9/ Περὶ τῶν ἀγρονομικῶν διατάξεων ἐστὶν
 10/ Ἡμετέριον συνέταξιόν ἐστιν τὰς ἀποφάσεων
 11/ Φάινεται ἐκτελεστικὰ εἶδη διατάξεων
 12/ Φάινεται ἐκτελεστικὰ εἶδη διατάξεων
 13/ Φάινεται ἐκτελεστικὰ εἶδη διατάξεων
 14/ Φάινεται ἐκτελεστικὰ εἶδη διατάξεων
 15/ Δὴν τῶν ἀποφάσεων καὶ τῶν ἀποφάσεων
 16/ Δὴν τῶν ἀποφάσεων καὶ τῶν ἀποφάσεων
 17/ Μὴν ἐν τῇ ἀποφάσει τῶν ἀποφάσεων
 18/ Τὸ δημοτικὸν καθεστὸς μετὰ τῆς ἀποφάσεως
 19/ Τὸ δημοτικὸν καθεστὸς μετὰ τῆς ἀποφάσεως
 20/ Τὸ δημοτικὸν καθεστὸς μετὰ τῆς ἀποφάσεως
 21/ Τὸ δημοτικὸν καθεστὸς μετὰ τῆς ἀποφάσεως

22/ Το κίβλα τῶ χειμαρ. ἐνταυμάτι ἐ.ἐ." ὃ ἐ-
κδοτ. τῶ ἐ' οὐραυτικῇ ἀπὸ το' ἐ' 1900.

23/ Νόμας αερί δῦμα, αερί δῦμα. ἐνταυμάτι
αὐτονομῶς ναραδοσῶς αερί μετὰ γῆναι
αὐτονομῇ ναραδοσῶς ὑφ. ὑπὸ λαμπρότητι

24, ὁδὸν γῆς μετὰ τῶ χιμνῇ αερί αὐτονομῶς
τῶ αὐτονομῇ ἐνταυμάτι αὐτονομῇ τῶ
δῦμα ἐ.

25/ ἐνταυμάτι αὐτονομῇ δῦμα αὐτονομῇ αερί
μετὰ γῆς ὁδὸν γῆς μετὰ γῆς αὐτονομῇ
ὃ τῶ αὐτονομῇ τῶ χιμνῇ ἐνταυμάτι δῦμα
αὐτονομῇ τῶ δῦμα. ὁδὸν γῆς μετὰ γῆς
ἐπὶ οὐραυτικῇ τῶ ἐνταυμάτι. Διευκρινῶν δῦμα
ἐπ. 5160

26 ὃ ἐνταυμάτι ἐνταυμάτι ὁδὸν γῆς αὐτο-
νομῇ τῶ ἐνταυμάτι τῶ αὐτονομῇ. ἐνταυμάτι
δῦμα αὐτονομῇ δ. ἀερί γῆς αὐτονομῇ
δῦμα αὐτονομῇ, ἐπὶ τῶ δῦμα αὐτονομῇ
δῦμα αὐτονομῇ π. καὶ γῆς.

Διευκρινῶν τῶ αὐτονομῇ αὐτονομῇ
ὃ ἐνταυμάτι ἐνταυμάτι αὐτονομῇ.

ὁ περὶ αὐτονομῇ

Διευκρινῶν

ὁ περὶ αὐτονομῇ

Διευκρινῶν

Αριθ.

31077

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟΝ ΕΠΙΣΙΤΙΣΜΟΥ

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΠΕΙΡΑΙΩΣ

ΠΡΟΣ ΤΗΝ ΤΟΠΙΚΗΝ ΕΠΙΤΡΟΠΗΝ ΤΟΥ Τ. ΔΗΜΟΥ

Ενφορίζομεν ὑμῖν ὅτι ἡ κ. *Αἰμαλέρην*
Κορέ κατέυηκε παρ' ἡμῖν τὸ
δεῦμα τοῦ ἄρτου καὶ τροφίμων καὶ διεγρά-
φη τοῦ καταλόγου ἐπισιτισμοῦ. Παρακαλοῦ-
μεν ὅπως ἐγγράψῃτε τοῦτον εἰς τὸν σχετικὸν
κατάλογον τῆς παρ' ὑμῖν περιφερείας καὶ ἐν
περιπτώσει ἀναχωρήσεώς του ἐκ τῆς περιφε-
ρείας σας ὅσον ἐφοδιάσῃτε τοῦτον δι' ὁμοίας
ἐμβαιώσεως, ἵνα εἰς τὸν τόπον τῆς νέας του ἐγ-
καταστάσεως ἐγγραφῇ εἰς τὸν σχετικὸν κα-
τάλογον.

Εν Πειραιεὶ τῇ

1918

Ἐντολῇ Υπουργείου Ἐπισιτισμοῦ

Φραγκοῦ

Σ Π Α Ν Ι Δ Ι Ο Ν

*Ανεγείρεται έξετάξιον διδακτηρίου επί τη βάσει σχεδίου
εγκρίνουσας παρὰ τῆς ὑπηρεσίας.

Αἱ ἐργασίαι τῆς τοιχοποιίας προχωρήσασαι μέχρις ὧρου 1.45 ἀπὸ τοῦ
δαπέδου τοῦ ἰσχυρίου διεκόπησαν κατὰ τὸν μῆνα φεβρουάριον 1921 λόγω τῆ
ἐπελευθύνσης αὐξήσεως τῶν τιμῶν διαλυθείσης τῆς σχετικῆς ἐργολαβίας.

Διὰ τὴν συνέχεσιν τῶν ἐργασιῶν τοῦ διδακτηρίου τούτου ἡ Κοινότης προ-
σφέρει πρὸς τὸ παρὸν 20.000 δραχμὰς ἐκ τοῦ ταμείου της καὶ θὰ ἐπιβά-
λη φορολογίαν ἐπὶ τοῦ ἐλαίου 1%, ὑπολογίζεται δὲ ὅτι θὰ εἰσπράξῃ περὶ
τὰς 50.000 δραχμὰς.

*Επίσης θὰ ἐνεγερθῶσιν ἔρῳαι ἐν Ἀμερικῇ, Ἀθήναις κ. . . π. ὑπολογίζουσιν
δὲ ὅτι θὰ εἰσπραχθῶσι περὶ τὰς 60.000 δραχμὰς.

*Ὁ διαμείνων εἰς Σουδὸν Νικόλαος Μονὰς προσφέρει 50.000 δραχμὰς ἕνα τῇ
ἐνάρξει τῶν ἔργων.

*Ἐκ τῆς τεθείσης φορολογίας ἐπὶ τοῦ ἐλαίου ὑπὲρ τοῦ ταμείου Ἐκπαιδευσ-
τικῆς Ἡρονοίας εἰσπραχθήσαν 53485.90.

Συνιστᾶται ὥπως δοθῇ ἀρωγὴ ἐξ 75.000 χιλιάδων δραχμῶν ἵνα οὕτω μετὰ
χρήματα τῆς Κοινότητος κ. . . π. καὶ τῆς ἀρωγῆς τοῦ Δημοσίου συνηθῶσι καὶ
ἀποπερατώσῃσι τὸ ἰσχύριον καὶ ἀργότερον ὅταν θὰ συλλέξωσιν χρήματα νὰ
ἀποπερατώσῃσι καὶ τὸν Α΄ ὅρονον.

Νὰ ἀποσταλῇ τῇ ἄνω Κοινότητι ἀντίγραφον τοῦ σχεδίου γράμματος τοῦ διδα-
κτηρίου διότι τὸ ἀποσταλὲν παρὰ τῆς ὑπηρεσίας ἀπωλέσθη.-

*Ἐν Ἀθήναις τῇ 4ῃ Ἰουλίου 1927

* Ὑπομηχανικὸς

Αριθ. 10

(78)

Τὸ Κοινοβιὸν Συμβούλιον Κρανιδίου συγκλήθη ἐν τῷ θεοτόθῳ αὐτοῦ
ἐν τῇ Συνοδείᾳ καὶ τῇ ἐκκλησίᾳ τοῦ ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Βαπτιστῆ ὑπο-
στηλῶν Συνοδείᾳ ἐν Κρανιδίῳ καὶ ἐν τῇ Κοινοδίᾳ Καλαμίου ἐν-
μερὲς τῆς 1^{ης} τοῦ μηνὸς Δεκεμβρίου 20^{ου} ἔτος 1929 ὑπὲρ τοῦ Κρανιδίου
καὶ ὅρων αὐτοῦ διὰ τῆς ἐκκλησίας τοῦ ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Βαπτιστῆ. —

Ἡ πρὸς τὸν Πρόεδρον ἀναστρέψαντος ἐκείνου ὅτι ἐν τῇ οἰκίᾳ καὶ ἐν ἀρ-
μενίᾳ ἐστὶν παραμυθία ὑμῶν τὸ σχολικὸν ὑμῶν ἐπὶ ὅλῳ τοῦ
ἐξ ἡμετέρας ἐκκλησίας ἐκκλησιαστικοῦ σχολεῖου προορισμένον (ἐν τῇ Κοι-
νοδίᾳ) διὰ τῆς ἐκκλησίας ἐν τῷ ἁγίῳ τῷ ἁγίῳ ἐκκλησιαστικῇ προνοίᾳ
διαλεξιμῇ μετὰ ἀδελφῶν ἐκείνων ἡμετέρας καὶ μόνον τῇ τοιοῦτοι
ἀδελφῶν καὶ μετὰ. Ἐν τῷ ἐκείνῳ μόνον ὁ σκοπὸς ἐκκλησιαστικῆς
ἀλλὰ ἡμετέρας ἐκκλησίας ἐκκλησιαστικῆς μετένευσεν ὑμῶν ἐκ
ματρὸς καὶ ἐκ πατρὸς ἐκείνων ἡμετέρας ἐκκλησιαστικῆς μετένευσεν ὑμῶν
καὶ ἀδελφῶν ἐκείνων καὶ ἀδελφῶν. —

Οἱ τὸ πρὸς ἀντιτάξιν τῶν ἐπὶ 15 ἡμέρας ἐκκλησιαστικῶν προορισμένων ὑμῶν
προσπίνης διαλεξιμῇ ἐκκλησιαστικῶν μετένευσεν καὶ μέχρι οὐκ
ἐκκλησιαστικῶν, κατέστη ἡμετέρας γὰρ τοῦ χρόνου ἐκκλησιαστικῶν καὶ
ἐκκλησιαστικῶν ἀνδραγαθῶν καὶ ἀνταρτήτων καὶ ἀνταρτήτων
ἐκκλησιαστικῶν ἐκ τῶν μαθητῶν ἐκ τῶν ἐκκλησιαστικῶν τούτων ὑμῶν ἐκ
ἐκκλησιαστικῶν καὶ ἐκκλησιαστικῶν, προσβάλλουσα τὸν σημερινὸν ἐκκλησιαστικόν
ἐκ τῶν μαθητῶν ἐκ τῶν μαθητῶν. —

Ἐπειδὴ ἐκ τῶν ἐκκλησιαστικῶν ἐκκλησιαστικῶν ἐκκλησιαστικῶν ἐκκλησιαστικῶν
κατέστη ἡμετέρας ἐκκλησιαστικῶν ἐκκλησιαστικῶν ἐκκλησιαστικῶν ἐκκλησιαστικῶν
ἐκκλησιαστικῶν καὶ ἐκκλησιαστικῶν ἐκκλησιαστικῶν, θεωρῶ ἐκκλησιαστικῶν ὅση
τὸ Κοινοβιὸν Συμβούλιον ἐκκλησιαστικῶν ἐκκλησιαστικῶν ἐκκλησιαστικῶν ἐκκλησιαστικῶν
ἐκκλησιαστικῶν ἐκκλησιαστικῶν καὶ ἐκκλησιαστικῶν ἐκκλησιαστικῶν ἐκκλησιαστικῶν
τοῦ ἀσκητικῶν ἐκκλησιαστικῶν ἐκκλησιαστικῶν ἐκκλησιαστικῶν ἐκκλησιαστικῶν. —

Τὸ Κοινοβιὸν Συμβούλιον αἰνοῦσαν τὰ ὑμῶν ἐκκλησιαστικῶν ἀν-
τίκρυ ἐκκλησιαστικῶν, σημειοῦν καὶ ἐκκλησιαστικῶν ἐκκλησιαστικῶν ἐκκλησιαστικῶν
ἐκκλησιαστικῶν καὶ ἐκκλησιαστικῶν ἐκκλησιαστικῶν ἐκκλησιαστικῶν ἐκκλησιαστικῶν.

λουδοῦσαν ἀφιοδρύνειν εἰς αὐτὴν αὐτὴν αὐτὴν καὶ αὐτὴν τοῦ
 καὶ ὡς ἐκείνην τοῦτον κληρίου τοῦ χρησιμίου μέχρι πύκνου.
 ὡς ὁμοῦν, ἐκείνην μάλιστα περιούριον ὁδὸν καὶ κατὰ
 αὐτὴν ἐκείνην ταύτην, Παραναλὶ καὶ ἐκείνην τὴν δευ-
 ρὴν αὐτὴν ἐκείνην Σεβαλὶν Κυβερνισαν δευρὸν αὐτὴν γεν-
 νὴν τὴν αὐτοδωσὴν τὴν αὐτὴν μὲν μὲν ὡς αὐτὴν ἀργὴν
 αὐτὴν αὐτοδωσὴν τοῦ ἰδρύματος τοῦτον διὰ τὴν διαδίασιν
 τοῦ αὐτοδωσόμενου χρηματισμοῦ αὐτοῦ ἀνερχομένου
 αὐτὴν ἀργὴν αὐτοδωσὴν τὴν αὐτὴν (500000) κατὰ τὸν ὑπο-
 γομον τὴν ἀρμὸν μηχανισμῶν. -
 ἡ αὐτὴν ὡς αὐτὴν ὡς αὐτὴν ὡς αὐτὴν ὡς αὐτὴν.

ὡς αὐτὴν
 ὡς αὐτὴν.

ὡς αὐτὴν

ὡς αὐτὴν
 ὡς αὐτὴν. ὡς αὐτὴν
 ὡς αὐτὴν. ὡς αὐτὴν
 ὡς αὐτὴν. ὡς αὐτὴν
 ὡς αὐτὴν. ὡς αὐτὴν
 ὡς αὐτὴν. ὡς αὐτὴν
 ὡς αὐτὴν. ὡς αὐτὴν
 ὡς αὐτὴν. ὡς αὐτὴν

ὡς αὐτὴν
 ὡς αὐτὴν 2 Νοεμβρίου 1929

